

ONLINE JOURNAL OF TECHNOLOGY ADDICTION & CYBERBULLYING

Volume / Cilt : 5

Issue / Sayı : 2

Aralık / December 2018

Sahibi / Owner

Doç. Dr. Tuncay AYAS

Editörler / Editors

Doç. Dr. Mehmet Barış HORZUM

Doç. Dr. Tuncay AYAS

Editör Yardımcısı / Assistant of Editor

Öğr. Gör. Furkan AYDIN

Düzenleme / Administrative Coordinator

Doç. Dr. Mehmet Barış HORZUM

Öğr. Gör. Furkan AYDIN

Kapak Tasarımı / Cover Design

Fatih TATLICI

Her hakkı saklıdır. Dergide yer alan yazılardan kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Yazıların her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir. Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen yazılar yayınlansın veya yayınlanmasın iade edilmez.

Haberleşme / Information

ojtacjournal@gmail.com

Danışma Kurulu / Advisor Board

Prof. Dr. Ali Paşa Ayas	Bilkent Üniversitesi
Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak	Ankara University
Prof. Dr. Bülent Dilmaç	Necmettin Erbakan University
Prof. Dr. Engin Deniz	Yıldız Technical University
Prof. Dr. Erdal Hamarta	Necmettin Erbakan University
Prof. Dr. Halil Yurdugül	Hacettepe University
Prof. Dr. Hikmet Yazıcı	Karadeniz Technical University
Prof. Dr. Metin Pişkin	Ankara University
Prof. Dr. Mustafa Şahin	Karadeniz Teknik University
Prof. Dr. Nurettin Şimşek	Ankara University
Prof. Dr. Özgür Erdur-Baker	Orta Doğu Technical University
Prof. Dr. Selahaddin Ögülmüş	Ankara University
Prof. Dr. Süleyman Sadi Seferoğlu	Hacettepe University
Prof. Dr. Tolga Arıca	Hasan Kalyoncu University
Prof. Dr. Yaşar Özbay	Hasan Kalyoncu University
Prof. Dr. Yavuz Akbulut	Anadolu University
Doç. Dr. Fuat Tanhan	Yüzüncü Yıl University
Doç. Dr. İbrahim Yerlikaya	Adıyaman University
Doç. Dr. Konstantinos Siomos	Hellenic association for the study of internet addiction disorder University of Leicester
Doç. Dr. Monica Whitty	University of Leicester
Doç. Dr. Murat İskender	Sakarya University
Doç. Dr. Mustafa Koç	Sakarya University
Doç. Dr. Mücahit Kağan	Erzincan University
Doç. Dr. Özlem Çakır	Ankara University
Doç. Dr. Selahattin Avşaroğlu	Necmettin Erbakan University
Dr. Öğr. Üyesi Gülden Kaya Uyanık	Sakarya University
Dr. Öğr. Üyesi Özlem Canan Güngören	Sakarya University

Tarandığı Indexler / Indexed by

- Türk Eğitim İndeksi
- ASOS Index
- Sobiad
- Türk Psikiyatri Dizi
- Index Copernicus
- Scientific Indexing Services
- Arastirmax
- DRJI

10. Sayının Hakemleri / Reviewers of 10's Issue

Doç. Dr. Adem PEKER	Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Ebru OĞUZ	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Doç. Dr. Metin DENİZ	Bartın Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa BEKTAŞ	Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Özlem ÇAKIR	Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Şehnaz BALTACI GÖKTALAY	Bursa Uludağ Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ATİK	Ankara Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim TAŞ	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Okan BİLGİN	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Özlem CANAN GÜNGÖREN	Sakarya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Serpil REİSOĞLU	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Yavuz SAMUR	Bahçeşehir Üniversitesi
Dr. Temel KALAFAT	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Dr. Yunus ALTUNDAĞ	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Sanal Zorbalık ile İlgili Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Yapısal İncelenmesi	1
Ergenler Arasındaki Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin İncelenmesi	21
A Descriptive Study on Vocational College Students' Internet Addiction and Various Satisfaction Conditions	46
İnternet Bağımlılığı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması	60
Sosyal Ağlarda Gerçeklik Algısını Etkileyen Değişkenlerin CAID Analiziyle İncelenmesi.....	74
Öğretmen Adaylarının “Akıllı Telefon” a Yönelik Metaforik Algıları: Yoksa Davis En Başından Beri Haklı Mıydı?	88
Investigation of Internet Usage and Social Exclusion-Social Inclusion of Individuals Who Diagnosed Orthopaedic Disability.....	106

Sanal Zorbalık ile İlgili Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Yapısal İncelenmesi

Özlem CANAN GÜNGÖREN¹ Duygu GÜR ERDOĞAN² Tuncay AYAS³

Öz: Bu araştırmanın amacı sanal zorbalık ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin yapısal olarak incelenmesidir. Araştırmada doküman analizi yöntemi benimsenmiş ve sanal zorbalık, siber zorbalık, internette zorbalık konularını içeren Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK)'nun internet sitesinde 2008'den 2016 yılının Kasım ayına kadar yayınlanmış 97 tez, zorbalık türü, yayın yılı, yayınlandığı üniversite, yayınlandığı enstitü, yayın türü, araştırma yöntemleri, araştırma modelleri, örneklem türü, evren/örneklem/ çalışma grubu tanımlaması, veri toplama araçları ve veri analiz yöntemleri açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda son 4 yılda sanal zorbalık ile ilgili yapılan tezlerin sayısının arttığı görülmüştür. Sanal zorbalık ile ilgili yapılan tez çalışmaları daha çok eğitim bilimleri enstitülerinde, yüksek lisans düzeyinde ve daha çok nicel yöntem kullanılarak yapılmıştır. Kullanılan evren/örneklem/çalışma grubu açısından incelendiğinde tezlerin daha çok basit rasgele örnekleme yoluyla ve ortaöğretim öğrencileri üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Tezlerde en fazla kullanılan ölçme aracı olarak ölçeklerin kullanıldığı ve elde edilen verileri analiz etmek için en fazla ANOVA/Kruskal Wallis H testi kullanıldığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Zorbalık, sanal zorbalık,, lisansüstü tez, doküman analizi

---

¹Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, ocanan@sakarya.edu.tr

²Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları Ve Öğretim ABD, dgur@sakarya.edu.tr

³Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, tayas@sakarya.edu.tr

The Structural Examination of Graduate Thesis Related Cyber Bullying

Abstract: The aim of current study was to examine the post-graduate theses structurally which conducted on cyber bullying. For this aim document analysis was used. The study comprised 97 theses which conducted related cyber bullying and bullying in internet published in the Higher Education Institution (YÖK)'s website from 2008 to 2016 November. These studies examined based on bullying types, their published years, published universities, published institutions, publication types, basic research methods and designs, sample types, definition population-sample and participants, data collection tools and their data analysis methods. The results showed that the number of thesis about cyber bullying increased in the last 4 years. Most of them were master degrees, published in education science institutions, and most of them used quantitative methodology. When these theses examined in terms of their population, sample, and participants, the results showed that most of them used simple random sampling and participants were mostly selected from secondary school students. In addition, these studies mostly collected their data via different scales, and ANOVA and Mann Whitney U test were used frequently.

Keywords: Bullying, cyber bullying, post-graduate theses, document analysis

Giriş

Günümüzde bilgi çok hızlı gelişmekte ve iletilmektedir. Teknolojideki gelişim de buna paralel olarak gelişmektedir. Hızla gelişen bu teknolojik gelişimi bireyler yaşamında yaygın olarak kullanmakta ve bu değişime ayak uydurmaya çalışmaktadır. Ayrıca çevrelerinde oluşan değişimin ortaya çıkardığı yeni ve karmaşık durum bireyleri kendilerini yenileme ve geliştirme çabası içerisine itebilir.

Yaşadığımız çağda teknolojinin etkisi her ortamı etkilediği gibi okulları da etkilemiştir. Okullardaki öğrenciler yüz yüze iletişimden çok bilgisayar, cep telefonu gibi teknolojik araçlarla akranlarıyla iletişim kurarak özel yeni bir kültür oluşturmuş ve teknoloji yeni neslin hayatında bir öneme sahip olmuştur (Ayas & Horzum 2010). Özellikle son dönemde yeni nesil internetten müzik dinleyerek, film izleyerek, arkadaşlarıyla yazışarak vakit geçirmekte, eğlenmekte ve sosyalleşmektedir. Günümüz gençlerinin arkadaşları

tarafından bir gruba alınmasında ve kabul görmesinde kullandıkları telefonun markası etkili olmakta ilişkiler daha maddeci bir boyut kazanmaktadır. Bu gelişmeler gençleri daha açık bir hedef haline getirerek sanal ortamda saldırganlık, zorbalık, taciz gibi davranışları kolaylaştırmaktadır (Dilmaç,2009). Hızla gelişen teknolojiyle ortaya çıkan sanal zorbalık, bir bireyin/grubun kasten başka bir bireye/gruba taciz, tehdit, aşağılama, özel bilgileri paylaşma, kimliğine bürünme, sahtekarlık ve dışlama amacıyla elektronik ortamları kullanarak metin ve/veya görüntüler göndermesi,kişileri karalama veya karalamak için haklarında internette söylentiler yayması, bir kişi/grup tarafından zarar vermek niyetiyle, kasten, tekrarlanarak, düşmanca davranışlar sergilemek olarak tanımlanmaktadır(Ybarra ve Mitchell, 2004; Shariff & Gouin, 2005; Li, 2006; Patchin & Hinduja, 2006; Willard, 2007;Mason, 2008; Finkelhor, Mitchell ve Wolak, 2008; Dilmaç, 2009; Sarak, 2012)

Başka bir ifadeyle sanal zorbalık, bireyin ve ya grubun kasten teknoloji yoluyla başka bir bireye uygun olmayan metin veya görüntüler göndererek kasıtlı ve sürekli bir şekilde taciz veya tehdidi kolaylaştırmak amacıyla bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmasıdır. Literatürde elektronik zorbalık (electronicbullying), siber zorbalık (cyberbullying), internet zorbalığı (internet bullying), siber tehdit(cyberthreat), sanal kurban olma (cybervictimization) ya da sanal taciz (cyberharrassment) olarak da yer almaktadır. Bu davranış hızla yaygınlaşmış ve gençlerin evlerine kadar girmiştir. Zamanlarının büyük bir çoğunluğunu sanal ortamlarda geçiren çocukların ve gençlerin sanal zorbalığa maruz kalma olasılıkları daha da artmaktadır (Korkmaz, 2016).

Sanal zorbalık, elektronik ortamlarda birçok farklı platform üzerinde olabilmektedir. Mesela web siteleri, sosyal ağlar (Facebook, twitter, vb. gibi), bloglar, sohbet ortamları, elektronik posta gibi direkt mesajlaşma ortamları, cep telefonları vb. gibi ortamlarbu ortamlara örnek olarak verilebilir. Bu farklı ortamlar üzerinden hakaret etmek, izinsiz olarak başka birileriyle ilgili kişisel bilgi ve görüntülerini yayınlamak gibi farklı biçimlerde sanal zorbalık karşımıza çıkabilir. Sanal zorbalıkta yapanın kim olduğu bilinmez günün her saatinde görülebilir ve mağdur olan bireyin yaşamını olumsuz etkileyebilir (Ayas & Horzum 2010). Sanal zorbalığın artan tehlikesi gittikçe çığ gibi büyümekte ve bu konu çok fazla önemsenmemektedir (Türkileri-İnselöz&Uçanok,2013).

Yapılan çalışmalar incelendiğinde gençler arasında sanal zorbalığın yaygın bir sorun olduğu görülmektedir. Ybarra ve Mitchell (2004), 10-17 yaşlarında internet kullanan bir grupla yaptığı çalışmada % 12'sinin sanal zorba, % 4'ünün sanal kurban olduğunu, 15 yaşın üstündeki öğrencilerin daha genç öğrencilere göre daha fazla sanal zorbalık yaptığını tespit etmiştir. Wolak, Mitchell ve Finkelhor (2007) 13-17 yaşlarındaki gençlerin %43'ünün sanal zorbalık ile yüzyüze geldiklerini ifade etmişlerdir. Raskauskas ve Stoltz (2007) ise 13-18 yaşlarındaki öğrencilerin %49'unun sanal kurban olduğunu, %21'inin sanal zorba olduğunu saptamıştır. Benzer bir şekilde Topçu (2008) lise öğrencilerinin yaklaşık yarısının sanal zorbalık yaptığını ifade etmiştir. Üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada Dilmaç (2009) ise öğrencilerin %22.5'inin sanal zorbalık yaptıklarını, %55.3'ünün ise sanal zorbalığa hayatlarında en az bir kez maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Arıca (2009) üniversite öğrencilerin beşte birinin hayatında en az bir kez sanal zorbalık yaptığını tespit etmiştir. Bu durum sadece gençleri olumsuz etkilemekle kalmayıp toplumun geleceğini de olumsuz yönde etkileyebilir (Kocaşahan, 2012). Bu nedenle sanal zorbalığın olumsuz yönleri üzerinde durulmalı teknolojinin artmasıyla bu tehlikelerinde daha da artacağı göz ardı edilmemelidir. Son yıllarda hızla gelişen teknolojiyle birlikte zorbalık ve tacizin yeni bir ürünü olan sanal zorbalığın artması, yetersiz bilgiye sahip olunması ve sanal zorbalık sonucu yaşanan mağduriyetlerin sayısının her geçen yıl artması nedeniyle sanal zorbalık üzerine yapılan çalışmalar önemli yer tutmaktadır (Smith ve diğerleri, 2008).

Yapılan çalışmalar ve elde edilen bulgular ışığında bu araştırmada da önemi gün geçtikçe artan sanal zorbalığa yönelik tezlerde yöntemsel açıdan ne tür çalışmaların yapıldığı incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın amacını Türkiye'de sanal zorbalık ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin yapısal olarak incelenmesi oluşturmaktadır.

Yöntem

Bu araştırmada, araştırılan olay ya da olgular hakkında yazılı bilgi içeren dokümanların ayrıntılı biçimde analiz edilmesi yoluyla veriler elde edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu amaçla araştırmanın yöntemi doküman analizi olarak belirlenmiştir.

Çalışma Evreni

Bu araştırmanın evrenini sanal zorbalık, siber zorbalık, internette zorbalık konularını içeren Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK)'nun internet sitesinde 2008'den 2016 yılının Kasım ayına kadar yayınlanmış tüm tezler oluşturmaktadır. Bu kapsamda 97 teze ulaşılmıştır. Tezlerin 72'sinin tamamı internet sitesinde yayınlı iken 25'inin sadece özet bilgileri yer almaktadır. Çalışma için gerekli bilgiler bu kapsamında elde edilmiştir.

Verilerin Kodlanması ve Çözümlemesi

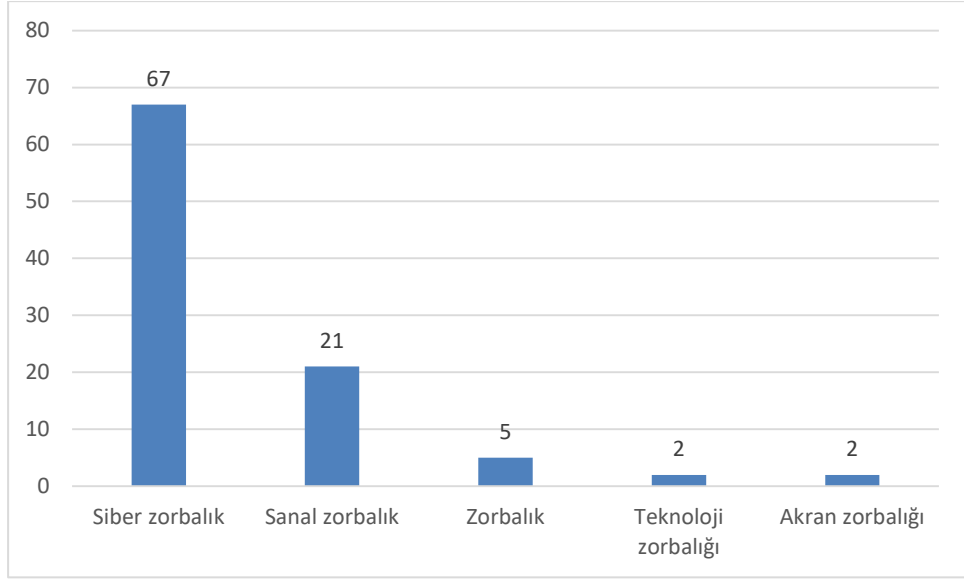
Araştırma verileri 2016Ekim-Kasım aylarında, YÖK'ün internet sitesindeki Tez Tarama Merkezi sayfasından toplanmıştır. Anahtar kelimeler olarak "zorbalık", "sanal zorbalık", "siber zorbalık" ve "internette zorbalık" kullanılmıştır. Tezlerin izin durumu ise "tümü" olacak şekilde işaretlenmiştir. Burada izinli olmayan tezlerin yazarlarına ulaşılma yoluna gidilmiş, ulaşılamayan tezlerin özet kısımlarında belirtilen bilgiler kullanılmıştır.

Bu araştırmada elde edilen veriler doküman analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. 97 tez çalışması bir form oluşturularak ve zorbalık türü, yayın yılı, yayınlandığı üniversite, yayınlandığı enstitü, yayın türü, araştırma yöntemleri, araştırma modelleri, örneklem türü, evren/örneklem/ çalışma grubu tanımlaması, veri toplama araçları ve veri analiz yöntemleri olarak adlandırılan on bir başlık altında incelenmiştir. Formdan elde edilen veriler SPSS 20.0 paket programına girilmiş ve her bir alt başlık için elde edilen veriler grafik, frekans ve yüzde tablolarına dönüştürülerek betimsel biçimde sunulmuştur.

Bulgular

Çalışmada sanal zorbalık konusu ile ilgili YÖK'ün internet sitesinde 2016 yılı Kasım ayına kadar yayımlanmış tüm tezler incelenmiştir. Araştırmada "Zorbalık türü nasıl ifade edilmiş?" sorusuna cevap bulmak amacıyla tezlerde kullanılan zorbalık türlerinin ifadelerine bakılmış ve Şekil 1'de zorbalık türlerinin ifade edilmesine göre yazılmış tez sayıları verilmiştir.

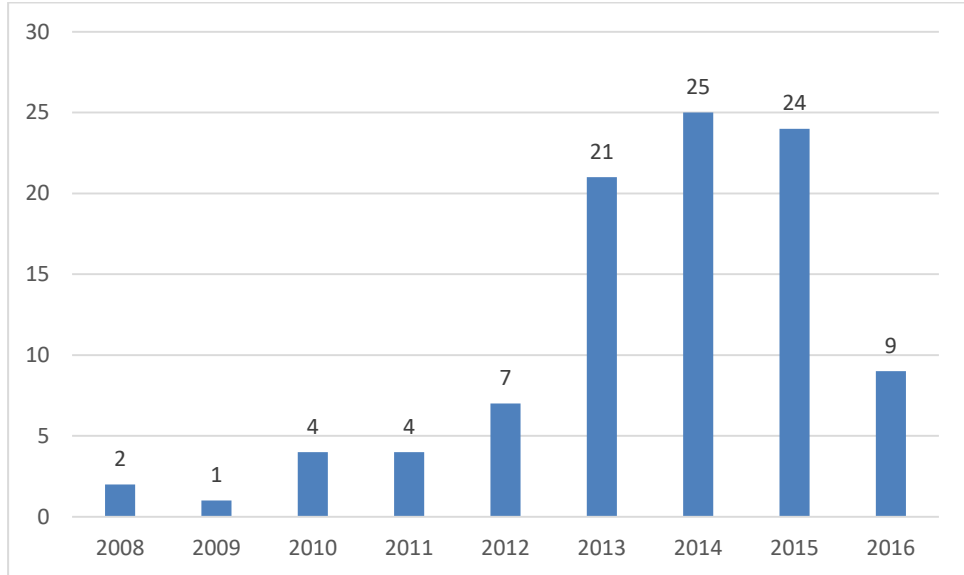
Sanal Zorbalık ile İlgili Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Yapısal İncelenmesi

Şekil 1. Zorbalık türünün ifade edililişine göre yazılmış tez sayıları

Şekil 1 incelendiğinde sanal zorbalık ile ilgili yazılmış tezlerin 67'sinde zorbalık siber zorbalık, 21'inde sanal zorbalık, 5'inde zorbalık, 2'sinde teknoloji zorbalığı ve 2'sinde akran zorbalığı olarak ifade edilmiştir. Bu sonuçlar göstermektedir ki siber zorbalık ve sanal zorbalık ifadeleri tezlerde daha yoğun bir şekilde kullanılmaktadır.

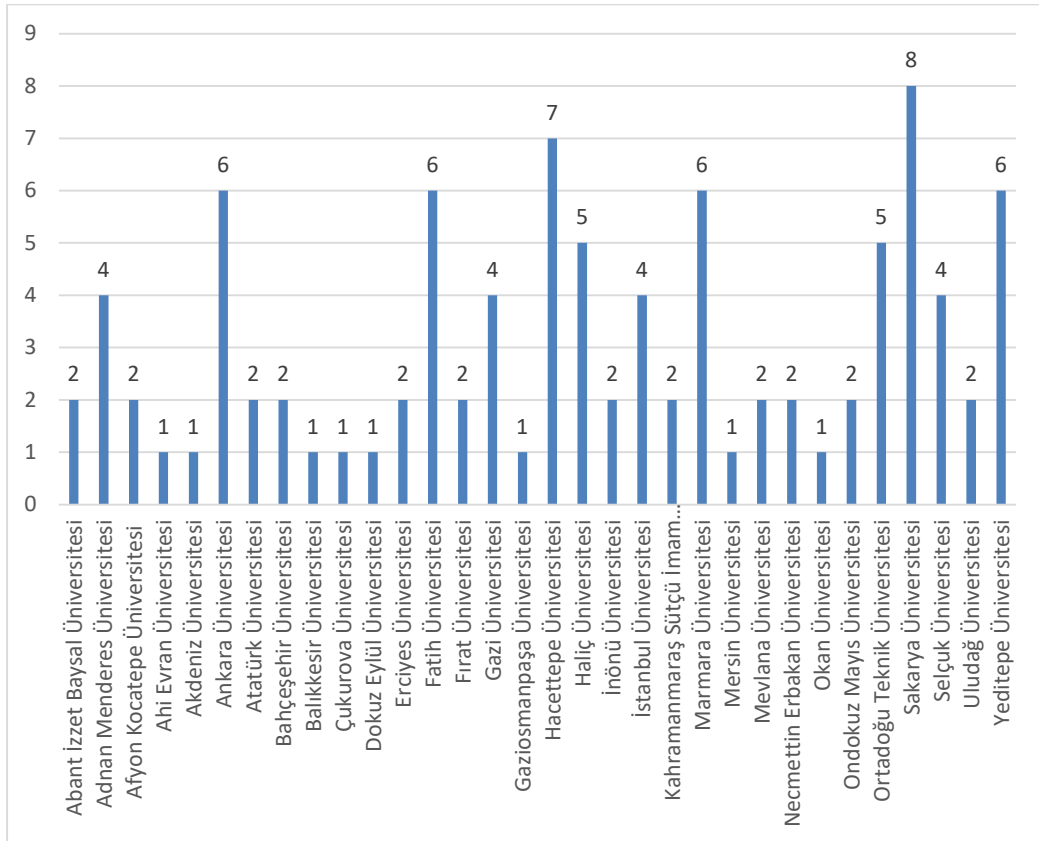
Araştırma kapsamında incelenen tezlerin yıllara göre dağılımı ise Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 2. Yıllara göre yazılmış tez sayıları

Şekil 2’de yer alan bilgilere göre Türkiye’de sanal zorbalık ile ilgili tez yazımına 2008 yılında başlanmıştır. Daha öncesinde bu konu ile ilgili yazılmış tez çalışmasına rastlanmamıştır. Bu konu ile ilgili en fazla tezin yazıldığı yıl 25 tez ile 2014’tür. Bunu sırasıyla 24 tez ile 2015 yılı, 21 tez ile 2013 yılı ve 9 tez ile 2016 yılı izlemektedir. Şekil 1 incelendiğinde sanal zorbalık ile ilgili tezlerin son beş yılda daha fazla ağırlık kazandığı söylenebilir. 2016 yılında yapılmış tez sayısı çalışmanın incelendiği dönem itibariyle 9’dur. Ancak sene sonuna kadar bu sayısının artması muhtemeldir. Sanal zorbalık ile ilgili yapılan tez çalışmalarının son yıllarda artması bu konunun öneminin ülkemizde her geçen gün artması ile ilgili olduğu söylenebilir.

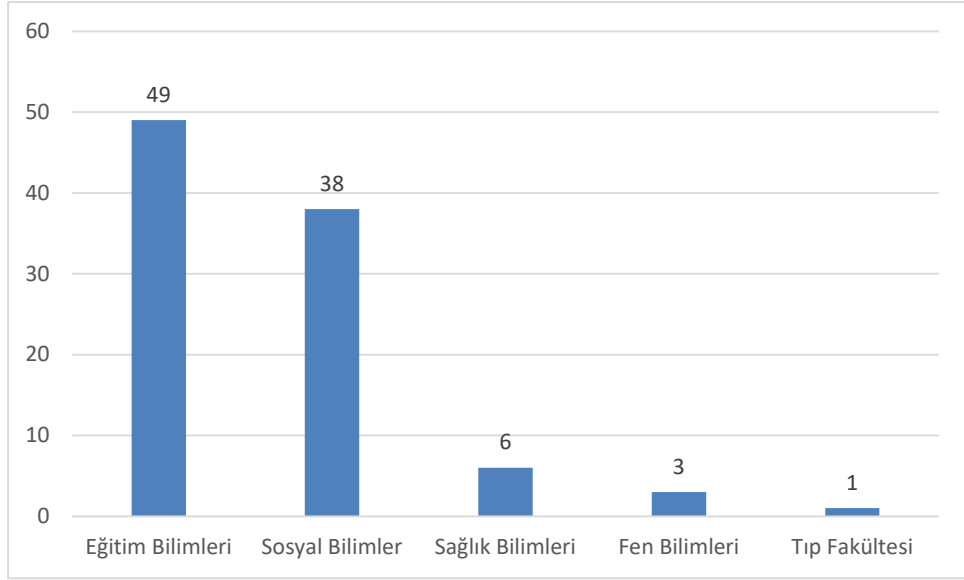
Çalışma kapsamında taranan tezler toplam 32 farklı üniversitede yürütülmüştür. Bu üniversitelerin 28’i devlet, 4’ü ise vakıf üniversitesidir. Devlet üniversitelerinde toplam 83, vakıf üniversitelerinde ise toplam 14 tez yazılmıştır. Sanal zorbalık üzerine yazılmış tezlerin yapıldığı üniversiteler ve tez sayıları Şekil 3’de verilmiştir.

Şekil 3. Üniversitelere göre yazılan tez sayıları

şekil 3 incelendiğinde sanal zorbalık ile ilgili yazılan tezlerin en fazla 8 tez ile Sakarya Üniversitesi'nde bulunduğu görölmektedir. Tez sayıları açısından Sakarya Üniversitesi'ni, Hacettepe Üniversitesi 7 tez ile Ankara, Fatih, Marmara ve Yeditepe Üniversiteleri 6'şar tez ile ve Haliç ve Ortadoğu Teknik Üniversiteleri ise 5 tez ile izlemektedir.

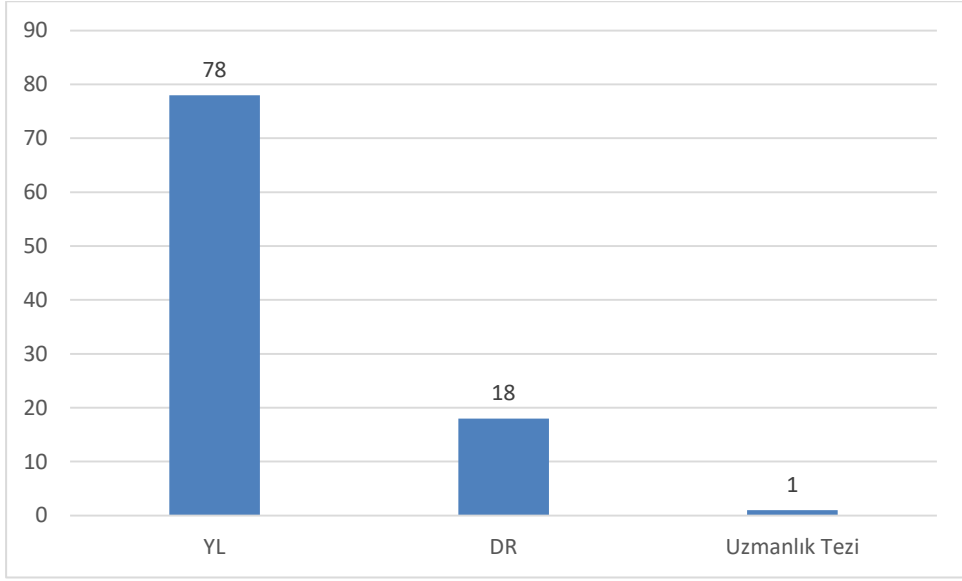
İncelenen tezlerin enstitülere göre dağılımı ise şekil 4'te verilmiştir.

şekil 4. Enstitü türlerine göre yazılmış tez sayıları

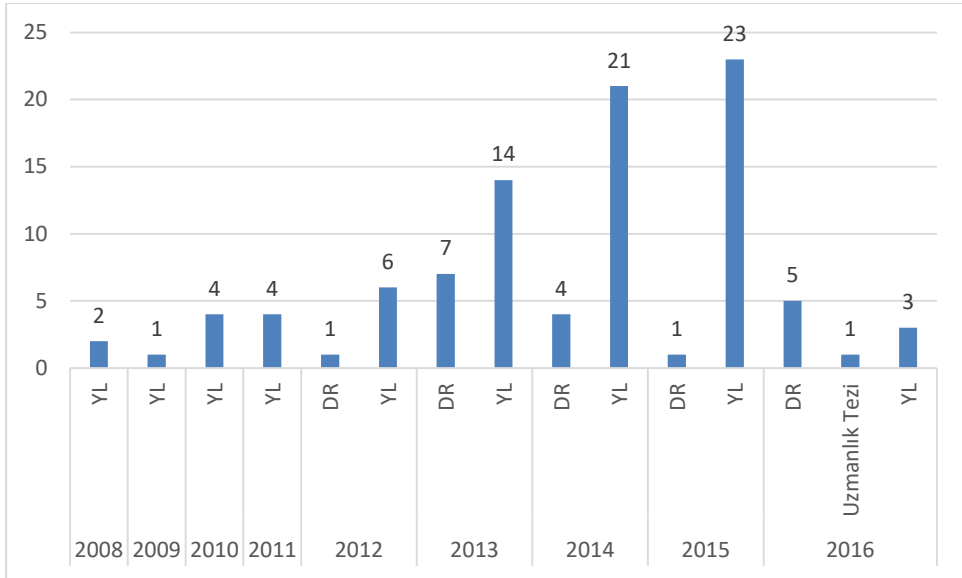
şekil 4 incelendiğinde, 97 tezin 49'u Eğitim bilimleri, 38'i Sosyal bilimler, 6'sı Sağlık Bilimleri, 3'ü Fen Bilimleri enstitülerinde ve 1 tanesi Tıp Fakóltesinde hazırlanmış olduğu görölmektedir. Elde edilen bulgulara göre sanal zorbalık daha çok eğitim bilimleri alanında üzerinde durulan bir konu olarak değerlendirilmektedir. Ancak diğer enstitülerde de konu ile ilgili tezlerin yazılmış olması sanal zorbalık konusunun çok boyutluluğunun bir göstergesi olabilir.

Enstitülerde yapılmış tezler yüksek lisans, doktora ve uzmanlık tezi olmak üzere üç farklı türde incelenmiş ve tezlerin türleri ve sayılarına ait bulgular şekil 5'te verilmiştir.

Şekil 2. Tezlerin türlerine göre dağılımı

İncelenen 97 tezin 78'i yüksek lisans, 18'i doktora, 1tanesi ise tıpta uzmanlık tezidir. Yapılan bu tezlerin yıllara göre dağılımları Şekil 6'da verilmiştir.

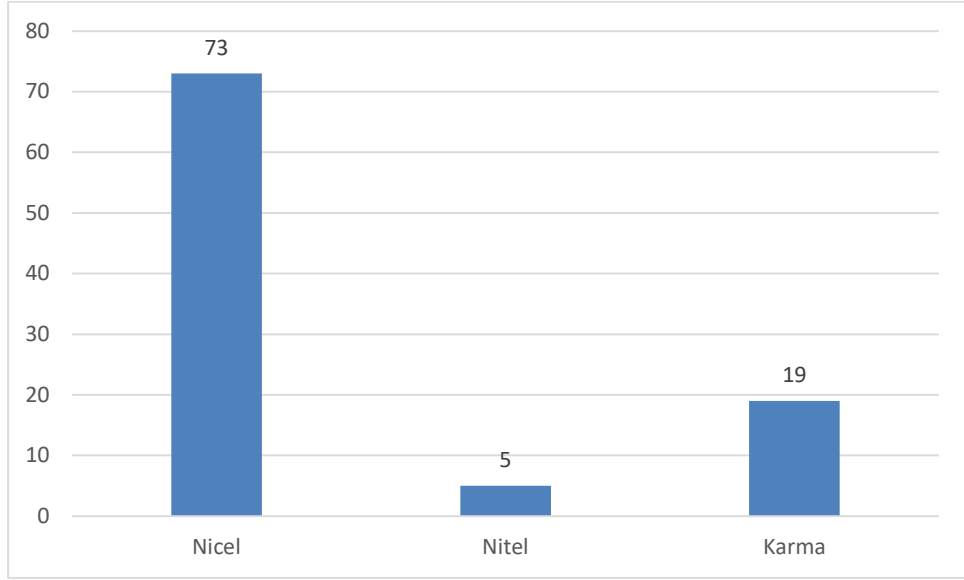

Şekil 3. Tez türlerinin yıllara göre dağılımı

Elde edilen grafiğe göre 2008 yılından önce sanal zorbalık ile ilgili tez yazılmamıştır. 2008 ve 2011 yılları arasında 11 yüksek lisans tezi yazılmıştır. Hem yüksek lisans hem de doktora tezlerinin sayısı 2011 yılından sonra artış göstermiştir. Yüksek lisans tezinin en fazla yazıldığı yıl 2015 iken, doktora tezinin en fazla yazıldığı yıl ise 2013'tür. Türkiye'de sanal

zorbalık ile ilgili sadece bir tane Tıpta uzmanlık tezi yazılmıştır ve bu tez 2016 yılında yürütölmüştür.

97 tez çalışması, araştırmanın temel aldığı yöntemler açısından nicel, nitel ve karma olarak üç sınıfa ayrılarak incelenmiştir. Elde edilen bulgular Şekil 7'de gösterilmiştir.

Şekil 4. Yöntem türüne göre yazılmış türlerin dağılımı

İncelenen tezlerin temel aldığı yöntemler incelendiğinde sanal zorbalık ile ilgili yazılmış tezlerin ağırlıklı olarak nicel yönetime dayalı olduğu görölmektedir. Bu tezlerden nicel yöntemler ile yürütölenlerin sayısı 73, nitel yönetime göre yürütölenlerin sayısı 5'tir. 19 çalışmada hem nicel hem nitel araştırma desenlerinin kullanıldığı karma yöntem tercih edilmiştir. Bu bulgular ışığında sanal zorbalık ile ilgili yazılmış tezlerde nicel yöntemlerin daha ağırlıklı kullanıldığı görölrken nitel çalışmalarının ve karma yöntemlerin daha az ele alındığı görölmektedir.

Çalışmada incelenen araştırmalar yöntem türlerinin dışında; nicel çalışmalar tarama, betimsel, deneysel, korelasyonel, neden-sonuç modellerine göre, nitel çalışmalar durum çalışması, örnek olay, eylem araştırması, fenomenoloji, etnografya, kültür analizi ve gömülü teori modellerine göre, karma çalışmalar açıklayıcı, keşfedici, üçgenleme ve iç içe geçmiş modellere göre sınıflandırılarak araştırma modelleri açısından da incelenmiştir. İncelenen tezlerde kullanılan araştırma modellerinin dağılımı Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Yöntem türlerine göre çalışmalarda kullanılan araştırma modelleri sayısı

Yöntem türleri	Araştırma modelleri	Çalışma sayısı
Nicel	Korelasyonel	29
	Tarama	25
	Deneysel	7
	Betimsel	6
	Belirtilmemiş	6
	Toplam	73
Nitel	Durum çalışması	1
	Belirtilmemiş	4
	Toplam	5
Karma	Açıklayıcı	2
	Keşfedici	1
	Belirtilmemiş	16
	Toplam	19

Tablo 1 incelendiğinde 73 nicel çalışmanın 29 tanesinin korelasyonel model, 25 tanesinin tarama modeli, 7 tanesinin deneysel model, 5 tanesinin betimsel modeli kullanılarak yapıldığı gözlenmiştir. 5 nitel çalışmada ise 1 tanesinde durum çalışması araştırma modeli kullanıldığı belirtilirken 4 tanesinde araştırma modeli belirtilmemiştir. 97 tez çalışması içinde karma yöntem kullanan toplam 19 tez vardır ve bunların 2 tanesinde açıklayıcı model, 1 tanesinde keşfedici model kullanıldığı belirtilirken 16 tezde ise araştırma modeli belirtilmemiştir.

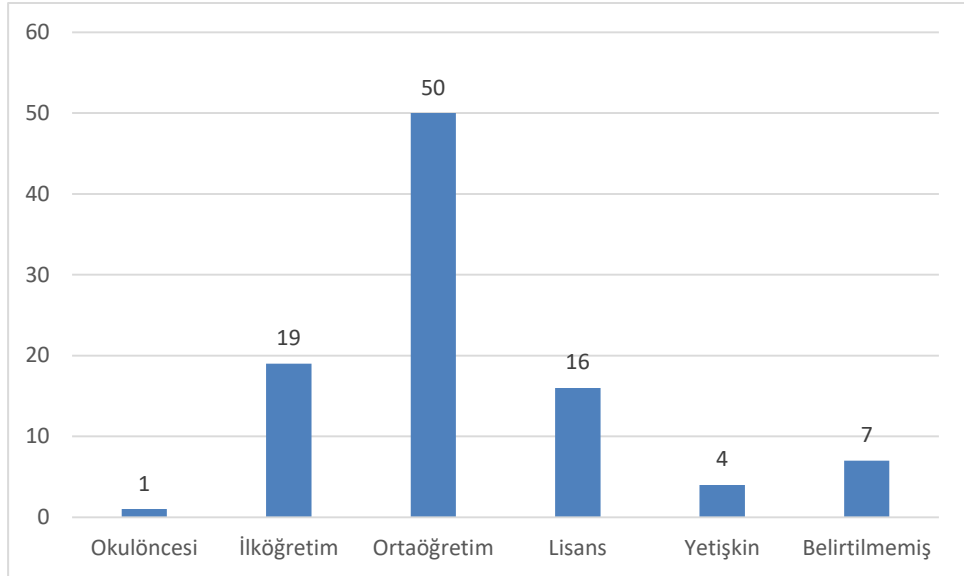
Çalışma kapsamında tezlerde kullanılan örnekleme türleri amaçlı, basit rasgele, küme, tabakalı, uygun ve kota örnekleme yöntemleri başlığı altında incelenmiştir. İncelenen tezlerin 20'sinde örnekleme türleri hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. 7 tezde ise evren ile çalışıldığı belirtilmiştir. Geriye kalan 70 çalışmada kullanılan örnekleme türlerinin kullanım sayısına ait elde edilen sonuçlar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Örneklem türlerine göre belirtilen çalışma sayısı

Örneklem türü	Çalışma sayısı
Amaçlı	14
Basit rasgele	26
Küme	1
Tabakalı	6
Uygun	22
Kota	1
Toplam	70

Sanal zorbalık ile ilgili yapılan tez çalışmalarında en fazla kullanılan örneklem türü 26 çalışma ile basit rasgele örneklemedir. 22 çalışmada uygun, 14 çalışmada amaçlı, 6 çalışmada tabakalı, 1 çalışmada küme ve yine 1 çalışmada ise kota örnekleme yöntemi kullanılarak örneklem belirlenmiştir.

Sanal zorbalık ile ilgili yazılan tezler ayrıca çalışma grubu, örneklem ve evren bakımından da incelenmiştir. Tezlerde, üzerinde çalışılan çalışma grubu, örneklem ya da evren okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim, lisans ve yetişkin olarak 5 farklı kategoriye ayrılmıştır ve bu kategorilere ait kaç çalışma olduğu şekil 8’de verilmiştir.

Şekil 5. Çalışma Grubu/Örneklem/Evren kategorilerine göre yapılmış tez sayıları

Şekil 8'e göre 97 tez çalışması içerisinde en fazla ortaöğretim öğrencileri ile çalışılmıştır. 19 çalışmada ilköğretim öğrencileri ile, 16 çalışmada lisans öğrencileri, 4 çalışmada yetişkinler ile ve 1 çalışmada ise okul öncesi öğrencileri ile çalışılmıştır. İncelenen tez çalışmalarının 7'sinin çalıştığı çalışma grubu/örneklem/evrenin yaş aralığı çok geniş olduğu için örneklem ya da çalışma grubu net olarak ifade edilememiştir.

Sanal zorbalık üzerine yazılmış tezler çalışmada kullanılan veri toplama araçları açısından incelenmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 3'de yer almaktadır.

Tablo 3. Tezlerde kullanılmış veri toplama araçları

Veri toplama araçları	Kullanılan çalışma sayısı
Ölçek	57
Görüşme	3
Anket	7
Başarı testi	1
Toplam	68
Başarı testi + Ölçek	2
Anket + Ölçek	19
Görüşme + Ölçek	1
Anket + Görüşme	2
Toplam	24
Anket + Görüşme + Ölçek	1
Başarı testi + Ölçek + Gözlem	2
Görüşme + Gözlem + Ölçek	1
Toplam	4
Genel Toplam	96

Tablo 3'e göre 68 çalışmada tek bir veri toplama aracı, 24 çalışmada iki farklı veri toplama aracı, 4 çalışmada ise üç farklı veri toplama aracı kullanılmıştır. 1 çalışmada ise dökümanlar incelenmiştir. Tek bir veri toplama aracı kullanılan çalışmalarda en fazla kullanılan veri toplama aracı ölçektir. 7 çalışmada sadece anket, 3 çalışmada sadece görüşme formu ve 1 çalışmada sadece başarı testi kullanılmıştır. İki farklı veri toplama aracının kullanıldığı çalışmalarda en fazla ölçek ve anket bir arada kullanılmıştır. 2 çalışmada anket

ve görüşme formu, 2 çalışmada ölçek ve başarı testi bir arada kullanılmıştır. Üç farklı veri toplama aracının kullanıldığı çalışmaların toplam sayısı 4'tür ve en fazla başarı testi, ölçek ve görüşme formu bir arada kullanılmıştır. 1 çalışmada anket, görüşme formu ve ölçek, 1 çalışmada ise gözlem formu, görüşme formu ve ölçek bir arada kullanılmıştır.

Çalışma kapsamında tezlerde kullanılan nicel, nitel ve karma türlerde kullanılan veri analiz türleri incelenmiş ve Tablo 4'te yer almaktadır. Tabloda, çalışmalarda kullanılan parametrik testlerin karşılığı olan nonparametrik analizler ayırım yapılmadan beraber verilmiştir.

Tablo 4. Yöntemlere göre çalışmalarda kullanılan veri analizi türleri

Yöntem	Analiz türleri	Kullanıldığı çalışma sayısı
Nicel	İlişkisiz t testi / Mann Whitney U testi	33
	ANOVA / Kruskal Wallis H testi	47
	Korelasyon	28
	İlişkili t testi / Wilcoxon İşaretli Sıralar testi	17
	Regresyon	25
	MANOVA	3
	Açımlayıcı Faktör Analizi	1
	Doğrulayıcı Faktör Analizi	2
	Kikare	7
	Yapısal Eşitlik Modellemesi	2
Nitel	Betimsel	3
	İçerik analizi	2
Karma	Nicel Bölümde;	
	İlişkisiz t testi / Mann Whitney U testi	11
	İlişkili t testi/ Wilcoxon İşaretli Sıralar testi	5
	ANOVA/ Kruskal Wallis H testi	12
	MANOVA	2
	Korelasyon	5
	Regresyon	1
	Kikare	2
	Nitel Bölümde;	
	Betimsel	4
İçerik analizi	3	

Tablo 4'e göre nicel yöntem kullanılan çalışmalarda yer alan veri analiz türleri incelendiğinde en çok kullanılan analiz türünün 47 çalışma ile ANOVA / Kruskal Wallis H testi olduğu görülmektedir. Bu analiz türünü sırası ile İlişkisiz t testi / Mann Whitney U testi, Korelasyon, Regresyon, İlişkili t testi / Wilcoxon İşaretli Sıralar testi, Kikare ve

MANOVA izlemektedir. Nitel yöntemler ile yürütülen 5 çalışmanın 3'ünde betimsel analiz, 2'sinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. 19 çalışma karma paradigmaya göre yazılmıştır ve bu çalışmaların nicel bölümlerinde kullanılan analiz yöntemleri ile nitel bölümlerinde kullanılan analiz yöntemleri ayrı ayrı incelenmiştir. Buna göre karma yöntem kullanılmış çalışmaların nicel bölümlerinin 12'sinde ANOVA/ Kruskal Wallis H testi, 11'inde İlişkisel t testi / Mann Whitney U testi, 5'inde İlişkili t testi/ Wilcoxon İşaretili Sıralar testi, 5'inde korelasyon tekniği, 2'sinde MANOVA, 2'sinde Kikare ve 1 tanesinde regresyon kullanılmıştır. Nitel bölümlerinin ise 4'ünde betimsel istatistik, 3'ünde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmada Türkiye'de sanal zorbalık ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerinin doküman analizi yapılmıştır. Bu alanda yapılmış olan 97 tez çalışması zorbalık türü, yayın yılı, yayınlandığı üniversite, yayınlandığı enstitü, yayın türü, araştırma yöntemleri, araştırma modelleri, örneklem türü, evren/örneklem/ çalışma grubu tanımlaması, veri toplama araçları ve veri analiz yöntemleri açısından incelenmiştir.

Elde edilen bulgulara göre siber zorbalık ve sanal zorbalık ifadelerinin daha yoğun olarak kullanıldığı lisansüstü tezlerin yazımına 2008 yılında başlanmış ve son 4 yılda daha fazla tezin yazıldığı görülmektedir. Bu da son yıllarda sanal zorbalığın daha fazla yaygınlaştığı ve önemsendiği anlamına gelmektedir. Genel olarak sanal zorbalıkla ilgili Türkiye'de yapılan çalışmalar incelendiğinde 2007 yılından itibaren çalışmalara başlandığı ve bu çalışmaların sayısının çok az olduğu (Arıcak, 2009; Dilmaç, 2009; Ayas ve Horzum, 2012), bu konuda Erdur-Baker ve Kavşut (2007) tarafından yapılan çalışmanın da Türkiye'de yapılan ilk çalışma olduğu görülmektedir. Ancak konu üzerinde yapılan çalışmaları giderek arttığı görülmektedir. Horzum ve Ayas (2017) tarafından yapılan çalışmada da sanal zorbalık konusunda yapılan makale çalışmalarının giderek arttığı ifade edilmiş ve bu ifade bu çalışmada elde edilen bulgu ile paralellik göstermektedir. Çünkü yapılan çalışmalar

irdelendiğinde sanal zorbalık olaylarının giderek arttığı dikkat çekmektedir (Ayas, Aydın ve Horzum, 2015).

Sanal zorbalık ile ilgili tezler daha çok devlet üniversitelerinde yürütülmüş, özellikle de Sakarya Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi'nde bu konuda çalışılmıştır. Ayrıca sanal zorbalık ile ilgili yapılan tez çalışmaları daha çok eğitim bilimleri enstitülerinde ve yüksek lisans düzeyinde yapılmıştır. Bunun gerekçesi olarak özellikle sanal zorbalığın, eğitime yönelik çalışmalarla daha çok ilişkilendirilmesi gösterilebilir. Genel olarak akran zorbalığının teknolojiyle beraber sanal zorbalığına dönüşmesini yeni nesil üzerinden en fazla ortaya çıktığı ortamlar okullardır. Türkoğlu (2013) tarafından da ifade edildiği gibi internet temelli iletişimin çocuklar ve gençler arasında yaygın olarak kullanılması öğrencilerin okullarda göstermiş olduğu zorbalık davranışlarını sanal ortama taşımalarına yol açmıştır. Sanal zorbalık konusunda yapılan çalışmalarda özellikle ergen yaş grubundaki genler üzerinde intiharla sonuçlanan etkileri olduğuna yönelik tespitler bulunmaktadır (Saraç ve Özel, 2017). Dünyada bazı ülkelerin eğitim sistemleri incelendiğinde, sanal zorbalık eğitimine büyük önem verdikleri görülmektedir. Bu açıardan ele alındığında sanal zorbalık konusunda okullarda ve eğitim sisteminde yapılacak çalışmalar ve bu konuda yön gösterecek eğitimsel tezler önem taşımaktadır.

Sanal zorbalık ile ilgili yapılan tez çalışmaları daha çok nicel yöntem kullanılarak yapılmıştır. Araştırma modelleri açısından incelendiğinde ise nicel araştırmalarda korelasyonel model, nitel araştırmalarda ise durum çalışmaları modelinin daha sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Horzum ve Ayas (2017) tarafından yapılan çalışmada da sanal zorbalıkla ilgili yapılan makaleler incelendiğinde nicel paradigmaya dayalı araştırma yöntemlerinin çok fazla tercih edildiği görülmektedir. Araştırmacılar bu konuda nicel yöntemlerin seçilme gerekçesini sanal zorbalığın yeni bir konu olması ve bu konuda çalışma yapan araştırmacıların daha hızlı sonuca ulaşmak istemesinin olabileceğini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte Erdem (2011) tarafından yapılan çalışmada Türkiye'de eğitim alanında yapılan bilimsel çalışmaların %82'sinin nicel araştırma yöntemleriyle yapıldığının ortaya konulması bu çalışmada elde edilen bulguyu desteklemektedir. Ayrıca örnekleme türü olarak da daha çok basit rasgele örnekleme türü tercih edilmiştir. Çünkü nicel araştırmalar

genellenebilirlik ve güvenilirlik üzerine vurgu yapar ve değişkenler arasında elde edilen ilişkilerin genele yani evrene yayılması hedeflenirken evrenden herkese ulaşmanın mümkün olmamasından kaynaklı olarak evrenin normal dağıldığı ya da normal dağıldığının kabul edildiğı durumlarda rastgele seçilecek uygun boyutlu bir örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmaktadır (Delice, 2010). Bu ifade çalışmalarda örneklem seçiminde basit rast gele örneklem seçinin fazla olmasını açıklar niteliktedir.

Sanal zorbalık ile ilgili yapılan tez çalışmalarında kullanılan evren/örneklem/ çalışma grubu açısından incelendiğinde tezlerin daha çok ortaöğretim öğrencileri üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Horzum ve Ayas (2017) tarafından yapılan çalışmada da sanal zorbalıkla ilgili çalışmaların ağırlıklı olarak lise ve ortaokul öğrencileriyle gerçekleştirildiğı tespit edilmiştir. Özellikle teknolojinin yeni nesil üzerindeki etkilerinin oldukça fazla olması ve Teknolojinin kullanılmasıyla ilgili okullarda görülen ilk şiddet olayının 1999 yılında ABD'nin Colorado eyaletindeki bir okulda meydana gelmesi (Karaman ve Ünsal, 2016) çalışmaların bu yönde ağırlık kazanmasında ve uygulamaların okullarda ortaokul ve lise öğrencileri üzerinde yoğunlaşmasının gerekçesi olarak gösterilebilir.

Sanal zorbalık ile ilgili yapılan tez çalışmalarında en fazla kullanılan ölçme aracı ölçeklerdir. Bunun sebebi çalışmalarda özellikle sanal zorba olma durumu ve sanal zorbalığın farkındalığına ilişkin ölçeklerin literatürde yer almasından ve bu ölçeklerin kullanılarak bireylerde sanal zorba olma durumunun tespit edilmesi ve sanal zorbalığın farkındalığının ortaya konulmasına ağırlık verilmesinden kaynaklı olduğu söylenebilir. Horzum ve Ayas (2017) tarafından yapılan çalışmada da Sanal zorbalık makalelerinin veri toplamada kullanılan araçları incelendiğinde 42 çalışmada ölçek kullanılmış olduğunun tespit edilmesi göze çarpmaktadır. Sanal zorbalık ile ilgili yapılan tez çalışmalarında elde edilen verileri analiz etmek için en fazla kullanılan yöntem ANOVA / Kruskal Wallis H testidir. Bu durumda özellikle çalışmalarda sanal zorba ya da mağdur bireylerin belirlenmesi konusunda ve sanal zorbalığının farkındalığının çeşitli değişkenlerle kıyaslanması konusunda yapılan çalışmaların çok olması ile açıklanabilir.

Çalışma bulguları ele alındığında Türkiye'de sanal zorbalığa yönelik çalışmaların son yıllarda arttığı gözlenmektedir. Bu artış ile birlikte sanal zorba ve mağdur çocukların

belirlenmesi, çocuklarda sanal zorbalık farkındalığının arttırılmasına yönelik programların oluşturulması ve öğrencilerde sanal zorbalığı önlemek, empatiyi arttırmak ve farkındalık yaratmak amacıyla bu programları uygulayabilir olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle bu alanda çalışmakta olan ülkelerin ve yabancı kaynaklı makalelerin irdelenerek analiz edilmesi önerilmektedir. Ayrıca sanal zorba ve mağdur çocukların belirlenmesine yönelik özellikle öğretmenlerin ve ailelerin eğitilmesi önceliklendirilmelidir. Böylece çocuklarda sanal zorbalık ve mağduriyet düzeylerinin düşürülmesi, farkındalık ve empati düzeylerinin arttırılması sağlanabilir.

Kaynakça

- Arıcak, O.T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 34, 167-184.
- Ayas, T., & Horzum, M. B. (2010). Sanal zorba/kurban ölçek geliştirme çalışması. *Akademik Bakış Dergisi - Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 19, 1-17. [Çevrim-içi: <http://www.akademikbakis.org>], Erişim tarihi: 14.02.2010.
- Ayas, T., ve Horzum, M. B. (2012). On Being Cyber Bully and Victim among Primary School Students. *Elementary Education Online*, 11(2), 369-380.
- Ayas,T., Aydın, F. & Horzum, M. B. (2015). Sanal Zorbalık Farkındalık Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 2(2), 38-51
- Delice, A. (2010). Nicel Araştırmalarda Örneklem Sorunu. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10 (4), 1969-2018.
- Dilmaç, B. (2009). Sanal zorbalığı yordayan psikolojik ihtiyaçlar: Lisans öğrencileri için bir ön çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1291-1325.
- Erdem, D. (2011). Türkiye’de 2005–2006 Yılları Arasında Yayımlanan Eğitim Bilimleri Dergilerindeki Makalelerin Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi: Betimsel Bir Analiz. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 2 (1), 140-147.
- Erdur-Baker, Ö., & Kavşut, F. (2007). Cyberbullying: a new face of peerbullying. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31–42.
- Finkelhor, D., Mitchell, K. J., & Wolak, J. (2001). Highlights of the Youth Internet Safety Survey. *Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention Fact Sheet*.
- Horzum & Ayas (2017). Türkiye’de Yayımlanan Dergilerdeki Sanal Zorbalıkla İlgili Makalelerin Yöntemsel Eğilimlerinin İncelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 4(2), 1-12.
- Karaman, G. & Ünsal, H. (2016). Ortaokul Rehber Öğretmenleri, Bilişim Teknolojileri Öğretmenleri Ve Yöneticilerinin Okullarda Yapılan Siber Zorbalık Çalışmalarıyla İlgili Görüşleri Ve Siber

- Zorbalığın Önlenmesiyle İlgili Önerileri. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 62-85
- Kocaşahan, N. (2012). Lise Ve Üniversite Öğrencilerinde Akran Zorbalığı Ve Sanal Zorbalık. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi).Balıkesir Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir. 30-37.
- Korkmaz, A. (Haziran 2016). Sibel Zorbalık: Fizikselden Sanala Yeni Şiddet. *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi*, 76-83.
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools: A research of gender differences. *School psychology international*, 27(2), 157-170.
- Mason, K. L. (2008). Cyberbullying: A preliminary assessment for school personnel. *Psychology in the Schools*, 45(4), 323-348.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth violence and juvenile justice*, 4(2), 148-169.
- Raskauskas, J., & Stoltz, A. D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental psychology*, 43(3), 564.
- Saraç, E. & Özel, S.A. (2017). Sanal Zorbalık Tespitinde Nitelik Çıkarımı ve Sınıflama Yöntemlerinin Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 21 (1), 190-200.
- Sarak, Ö. (2012).Lise Öğrencilerinde Sanal Zorbalık. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Shariff, S., & Gouin, R. (2005, September). Cyber-dilemmas: Gendered hierarchies, free expression and cyber-safety in schools. In *Oxford Internet Institute conference at Oxford University, Oxford, UK. Retrieved November* (Vol. 20, No. 2007, pp. 147-154).
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of child psychology and psychiatry*, 49(4), 376-385.
- Topcu, Ç. (2008). The relationship of cyber bullying to empathy, gender, traditional bullying, internet use and adult monitoring. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türkileri-İnelöz, N. ve Uçanok, Z. (2013). Ergenlerde sanal zorbalık: Nedenler, duygular ve baş etme yollarının niteliksel analizi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 16 (32), 20-44.
- Türkoğlu, S. (2013). Ergenlerin problemleri internet kullanımları ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics. *Journal of child Psychology and Psychiatry*, 45(7), 1308-1316.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6th Edition). Ankara: Seçkin Press.
- Willard, N. E. (2007). *Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. Research Press.

Wolak, J., Mitchell, K.J., & Finkelhor, D. (2007). Does online harassment constitute bullying? An exploration of online harassment by known peers and online-only contacts, *Journal of Adolescent Health*, 41, 51-58.

Ergenler Arasındaki Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin İncelenmesi¹

Ezgi TAŞTEKİN², Pınar BAYHAN³

Öz: Siber zorbalık, dijital teknolojiler ve internet aracılığıyla çevrimiçi iletişim ortamlarında zorbalığın yeni yüzü olarak ortaya çıkmıştır. Ergenler ise bu dijital teknolojileri ve interneti yoğun olarak kullanmaktadır. Bu çalışmada ergenler arasında görülen siber zorbalık ve mağduriyetin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ve siber zorbalık ve mağduriyet yaşantılarına ilişkin deneyimlerinin betimlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın örneklemini basit rastgele örnekleme yöntemi ile seçilen 14-17 yaş arası 895 ergen (450 kız, 445 erkek) oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak; demografik bilgileri, internet kullanım özelliklerini ve deneyimleri belirlemek amacıyla oluşturulan Genel Bilgi Formu ve Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri kullanılmıştır. Çalışma sonucunda siber zorbalığın ve mağduriyetin cinsiyete, sosyoekonomik düzeye ve internet kullanım özelliklerine göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Ergenlerin siber zorbalık yaşantılarını çoğunlukla arkadaşlarıyla paylaştıkları, siber zorbalığı en çok okul dışı ortamlarda yaşadıkları, siber mağduriyet yaşadıklarında yok sayarak ya da aynısını yaparak karşılık verdikleri ve siber mağduriyet yaşadıklarında çoğunlukla üzgün hissettikleri araştırma sonucunda ortaya konmuştur. Sonuçlar literatür doğrultusunda tartışılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Siber zorbalık, siber mağduriyet, ergenlik

---

¹ Bu çalışma birinci yazarın yüksek lisans tezinin bir bölümü olup, 7. Dünya Eğitim Teknolojileri Araştırmaları Konferansı'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, ezgi.tastekin@hacettepe.edu.tr

³ Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, pinars@hacettepe.edu.tr

Examination of Cyber Bullying and Victimization Among Adolescents

Abstract: Cyber bullying has emerged as a new form of bullying occurs in the online communication spaces through the use of digital technologies and internet. Adolescents highly use the digital technologies and internet. In this study, it is aimed to examine the relations of some variables with cyber bullying and cyber victimization among adolescents and define the experiences of adolescents about cyber bullying. Sample of the study consists 895 adolescents aged 14-17 (450 female, 445 male) who are chosen by the method of simple random. General Information Form -which is designed for determining the demographic information, internet usage characteristics and experiences about cyber bullying-and The Revised Cyber Bullying Inventory were used as data collection tools. The research findings show that cyber bullying and victimization differs based on gender, socioeconomic status, and internet usage characteristics. It is revealed that adolescents usually share their experiences about cyber bullying with friends, experience cyber bullying in the extrascholastic environments, respond to the cyber bullying by ignoring or doing the same and feel upset when they are cyber bullied. The study results were discussed within the scope of the literature and advices were given.

Keywords: Cyber bullying, cyber victimization, adolescence

Giriş

Akran zorbalığı; bir kişinin bir ya da daha fazla kişi tarafından belirli bir zaman diliminde ve tekrarlayıcı bir şekilde rahatsız eden olumsuz davranışlara maruz kalması olarak tanımlanmaktadır (Olweus, 1993; Olweus, 1997). Günümüzde akran zorbalığının araştırmacılar tarafından yoğun ilgi gören yeni bir türü ortaya çıkmıştır. Özellikle internet temelli iletişim araçlarının kullanımının artmasıyla ortaya çıkan bu zorbalık türü “siber zorbalık” olarak adlandırılmaktadır.

Literatürde yer alan tanımlar birlikte değerlendirildiğinde siber zorbalık; internetin yoğun olarak kullanıldığı akıllı telefon, bilgisayar ve diğer elektronik cihazlar kullanılarak e-posta, anlık mesajlaşma, sohbet odaları, sosyal paylaşım siteleri veya mesajlar aracılığıyla kasıtlı ve zarar verme amaçlı, zaman içinde tekrarlanan davranışlar olarak tanımlanabilmektedir (Burgess-Proctor, Patchin ve Hinduja, 2009; Hinduja ve Patchin, 2014;

Kowalski ve Limber, 2007; Li, 2008; Patchin ve Hinduja, 2006; Shariff ve Gouin, 2005; Slonje ve Smith, 2008; Ybarra ve Mitchell, 2004a). Siber zorbalık, okullarda sık karşılaşılan akran zorbalığının siber ortamda görülen şekli olarak da değerlendirilmektedir (Erdur-Baker, 2013; Li, 2007a; Slonje ve Smith, 2008). Buradan yola çıkarak siber zorbalığın temel noktasının, internet ve iletişim teknolojileri kullanılarak diğer kişilere zarar verme amaçlı davranışlar sergilemek olduğu söylenebilir. Gelişen teknolojiyle birlikte kullanılan araçlar, internet temelli uygulamalar veya siber zorbalığın görülme biçimleri değişebilmekte ancak bu temel nokta değişmemektedir. Bununla birlikte literatürde siber zorbalıkla ilgili çalışmalarda elektronik zorbalık (Li, 2008), online taciz (Ybarra, Mitchell, Wolak ve Finkelhor, 2006), internet tacizi (Ybarra ve Mitchell, 2004a) gibi siber zorbalığı ifade eden farklı kavramların kullanıldığı görülmektedir. Bu kavramların ifade ettiği ortak noktanın internet ortamında meydana gelen, kasıtlı olarak yapılan zarar verici davranışlar sergilemek olduğu görülmektedir.

Siber zorbalık farklı biçimlerde gerçekleştirilebilmektedir. İnternette tehdit içeren mesajlar gönderme (cyberstalking), sosyal paylaşım sitelerinde hakaret ve kötü sözler içeren mesajlar gönderme veya yayınlama, kişilerin fotoğraflarını veya videolarını, gizli veya özel bilgilerini internet ortamında izinsiz paylaşma (outing and trickery), kötü niyetli e-posta gönderme ya da cep telefonu mesajı atma (aşağılayıcı, tehditkar, alay edici, cinsel taciz veya şiddet içeren), rahatsız etme, internet ortamında taciz etme (online harrasment), iftira atma (denigration), dedikodu yayma, kendini başka biri gibi gösterme, dışlama (exclusion), internet ortamında etiketleme (tagging) siber zorbalığın yaygın görülen biçimleridir (Burgess-Proctor ve diğerleri, 2009; Erdur-Baker, 2013; Hinduja ve Patchin, 2014; Kowalski, Limber ve Agatston, 2008; Lenhart, 2007; Willard, 2007).

Ergenler internet yoluyla iletişimi kullanan kesimin büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır. Özellikle anlık mesajlaşma ve sosyal paylaşım siteleri bu amaçlar için kullanılmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2013 yılında yaptığı "hane halkı bilişim teknolojilerini kullanım araştırması" sonuçlarına göre internet kullanım oranı %48.9 iken bu oran 2018 yılında yapılan çalışmada %72.9'a çıkmıştır. Yapılan araştırma sonuçlarına göre internet kullanım amaçları arasında sosyal medya (profil oluşturma, mesaj gönderme

veya fotoğraf vb. içerik paylaşma) ilk sırada yer almakta ve internet en çok evde kullanılmaktadır. 2013 yılında 16-24 yaş aralığında olup interneti kullananların oranı %68.7 iken, bu oran 2018 yılında %90.7'ye çıkmıştır. Diğer yaş grupları incelendiğinde ergenlerin en yüksek internet kullanım oranına sahip olduğu görülmüştür (TÜİK, 2013; TÜİK, 2018). Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere ergenler interneti ve internet temelli iletişim araçlarını en yoğun olarak kullanan kesimi oluşturmaktadır. Dolayısıyla internet ortamında ergenler arasında görülen siber zorbalık son zamanlarda önemli bir araştırma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Literatür incelendiğinde, siber zorbalık yaşantılarına ve riskli gruplara ilişkin çeşitli değişkenler açısından farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar olduğu görülmektedir (Mishna, Kassabri, Gadalla ve Daciuk, 2012; Smith ve diğerleri, 2008; Twyman, Saylor, Taylor ve Comeaux, 2010; Ybarra ve Mitchell, 2004a). Sonuçlardaki farklılıklar, siber zorbalığa ilişkin daha net yorumlar yapabilmek için daha çok araştırmaya ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bu araştırmada, ergenlerin internet ortamında karşılaştıkları siber zorbalık yaşantılarının betimlenmesi ve hangi ergenlerin daha riskli grupta yer aldığı belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda; cinsiyet, yaş, sosyoekonomik düzey ve internet kullanım özellikleri değişkenleri açısından ergenler arasında görülen siber zorbalık ve mağduriyet incelenmiştir.

Siber zorbalığın çağımızda evrensel bir problem olduğu göz önüne alındığında, ulusal düzeyde önleyici çalışmaların önem arz ettiği söylenebilir. Bu önleme çalışmalarının yapılabilmesi için öncelikle siber zorbalık yaşantılarının ve risk gruplarının betimlenmesi gerekmektedir. Bu çalışmayla; siber zorbalığa ilişkin yapılacak önleyici çalışmalarda hangi unsurların dikkate alınması gerektiğine ilişkin literatüre katkı sağlanacaktır.

Yöntem

Bu araştırmada siber zorbalığın ve mağduriyetin bazı değişkenler açısından var olan durumunu ortaya koymak için ilişkisel tarama modeli (Karasar, 2012) kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırma örneklemini; basit rastgele örnekleme yöntemiyle seçilen, 2015-2016 eğitim öğretim yılında Ankara ilinin Çankaya, Mamak ve Yenimahalle ilçelerinde bulunan 12 lisede okumakta olan, 450'si kız ve 445'i erkek olmak üzere toplam 895 ergen oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğü belirlenirken Israel (1992)'in "örneklem büyüklüğü hesaplama" tablosundan faydalanılmıştır. Buna göre 100.000'den fazla kişi sayısına sahip evrenden çekilmesi gereken örneklem sayısı 400 olarak belirlenmiştir (Israel, 1992). Bu araştırmada evrende bulunan ergenlerin sayısı 84.553'tür. Evren sayısının 100.000'e yakın olması nedeniyle minimum ulaşılması gereken sayı 400 olarak belirlenmiştir. Araştırma kapsamına alınan liseler "Rastgele Sayılar Tablosu" kullanılarak seçilmiştir. Uygulama öncesinde Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyon'undan gerekli izin alınmıştır. Araştırma kapsamında 1260 ergenden veri toplanmış ancak eksik veya hatalı doldurulan 365 veri değerlendirmeye alınmamıştır. Tablo 1'de ergenlerin demografik özelliklere ilişkin dağılımı görülmektedir.

Tablo 1. Ergenlerin demografik özelliklerinin dağılımı

Değişkenler	Gruplar	f	%
Cinsiyet	Kız	450	50.28
	Erkek	445	49.72
Yaş	14	209	23.35
	15	221	24.69
	16	243	27.15
	17	222	24.8
	Okuryazar değil	14	1.57
Anne eğitim düzeyi	Okuryazar	14	1.57
	İlkokul	196	21.92
	Ortaokul	138	15.44
	Lise	290	32.44
	Üniversite	207	23.15
Lisansüstü	35	3.91	

Tablo 1 devamı. Ergenlerin demografik özelliklerinin dağılımı

Değişkenler	Gruplar	f	%
Baba eğitim düzeyi	İlkokul ve öncesi	131	14.84
	Ortaokul	134	15.18
	Lise	260	29.45
	Üniversite	307	34.77
	Lisansüstü	51	5.78
Ailenin aylık ortalama gelir düzeyi	949-1500	188	21.01
	1501-3000	335	37.43
	3001-4500	179	20
	4501-6000	110	12.29
	6001 ve üstü	83	9.27
Toplam		895	100

Tablo 2’de ise ergenlerin internet kullanımına ilişkin özellikler yer almaktadır. Bu bilgiler ışığında ergenlerin çoğunluğunun internete her gün erişim sağladığı ve günlük olarak internette yoğun zaman harcadığı söylenebilir. Ayrıca ergenlerin en çok kullandığı sosyal paylaşım sitelerinin ise Youtube (%81.23), Facebook (%69.27) ve Instagram (%61.12) olduğu görülmüştür.

Tablo 2. İnternet kullanımına ilişkin özellikler

	Gruplar	f	%
İnternete erişim sıklığı	Hiç	5	0.56
	Ayda bir gün	21	2.35
	On beş günde bir	8	0.89
	Haftada bir gün	47	5.25
	Haftada 2-6 gün arası	97	10.84
	Her gün	717	80.11

Tablo 2 devamı. İnternet kullanımına ilişkin özellikler

	Gruplar	f	%
	15 dakikadan az	57	6.37
	15-30 dakika arası	153	17.09
İnternette günlük harcanan zaman	30 dakika-1 saat arası	202	22.57
	1-2 saat arası	175	19.55
	2-3 saat arası	138	15.42
	3 saatten fazla	170	18.99
	Toplam	895	100

Veri Toplama Araçları

Genel Bilgi Formu: Çalışmada ne yapılacağı ile ilgili açıklamaların ve demografik bilgilerin (yaş, cinsiyet, anne-baba eğitim düzeyi, gelir durumu) yer aldığı genel bilgi formu araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Bu formda ayrıca internet kullanım özelliklerine (ne sıklıkta erişim sağlandığı, günlük ne kadar zaman harcadığı gibi) ve ergenlerin siber mağduriyet yaşadığında ne gibi tepkiler (siber mağduriyetini kimlere anlattığı, ne hissettiği, karşılık olarak ne yaptığı gibi) verdiği ilişkin açık uçlu ve kategorik sorular yer almaktadır.

Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri (Revised Cyber Bullying Inventory - RCBI): Siber zorba ve mağdur olma durumunu ölçen Siber Zorbalık Envanteri ilk olarak Erdur-Baker ve Kavşut (2007) tarafından geliştirilmiştir. Bu ilk envanter, Topçu ve Erdur-Baker (2010) tarafından gözden geçirilerek yeniden düzenlenmiş, Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri (Revised Cyber Bullying Inventory) adını almıştır. Envanterde toplam 14 madde bulunmaktadır. Envanterin siber zorba ve siber mağdur olma şeklinde iki boyutu vardır. Maddeler "hiç"den (1 puan), "üçten çok"a (4 puan) doğru sıralanan 4'lü likert tipi değerlendirmeye sahiptir. Her madde, siber zorba olma ve siber mağdur olma formları için ayrı ayrı olmak üzere ("ben yaptım" ve "bana yapıldı"), iki kez cevaplandırılmaktadır. Envanterin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı Siber Zorbalık Formu için .82, Siber Zorbalık Mağdur Formu için .75'tir. Bu çalışma kapsamında Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı Siber Zorbalık Formu için .88, Siber Zorbalık Mağdur Formu için .87 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen veriler demografik (yaş, cinsiyet ve sosyoekonomik düzey) değişkenler ve internet kullanım özellikleri açısından incelenmiştir. Sosyoekonomik düzey ergenlerin belirttiği anne-baba eğitim düzeyi ve aylık ortalama gelir düzeyine göre değerlendirilmiştir. Bu farklı değişkenlerin analizleri ayrı ayrı yapılarak sosyoekonomik düzeye ilişkin tek bir yoruma varılmaya çalışılmıştır. Gruplar arası farklılıkların incelenmesinin ardından değişkenlerin korelasyonel analizlerine de yer verilmiştir. Korelasyon analizine, demografik değişkenlerden farklı olarak, ergenlerin en çok kullandığı sosyal paylaşım siteleri de dahil edilmiştir.

Verilerin analizi için uygun yöntemleri belirlemek amacıyla değişkenlerin normal dağılımdan gelme durumları Kolmogorov Smirnov testi (Field, 2009) ve çarpıklık basıklık değerleri (George ve Mallery, 2010) ile araştırılmıştır. Sonuçlar örneklemin normal dağılmadığını göstermiştir. Ancak merkezi limit teoremine göre örneklem sayısı yeterince büyük olduğunda ($n < 30$) örneklemin normal dağıldığı varsayılarak parametrik testler kullanılabilir (Field, 2009). Bu nedenlerden dolayı çalışmanın analiz aşamasında parametrik ve parametrik olmayan test sonuçları karşılaştırılmış ve test sonuçlarının aynı olduğu durumlarda parametrik testler (bağımsız örneklem t-testi, tek yönlü varyans analizi), farklılaştığı durumlarda parametrik olmayan testler (Kruskall Wallis-H testi) kullanılmıştır. Gruplar arası farklılık olduğu durumlarda, bu farklılığın hangi gruplarda meydana geldiğini ortaya koymak için Post-Hoc testlerinden Bonferroni düzeltmesi uygulanmıştır. Siber zorbalığın ve mağduriyetin değişkenler ile olan ilişkisi incelenirken Pearson Korelasyon Katsayısı'ndan yararlanılmıştır. Analiz işlemleri SPSS 20.00 paket programı ile yapılmıştır.

Bulgular

Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi

Tablo 3. Ergenler arasında görülen siber zorbalığın ve mağduriyetin dağılımı

	Gruplar	f	%
Siber Zorbalık	Yapanlar	532	59.44
	Yapmayanlar	363	40.56
Siber Mağduriyet	Yaşayanlar	567	63.35
	Yaşamayanlar	328	36.65
Dahil Olma	Zorbalık veya Mağduriyet	622	69.50
	Hiç Dahil Olmayanlar	273	30.50
	Toplam	895	100

Tablo 3. incelendiğinde siber zorbalık yapma ve mağduriyet yaşama veya bunların herhangi birine dahil olma oranlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Araştırmada ergenlerin son altı ayda en az bir kere siber zorbalık yapması veya siber mağduriyet yaşaması dikkate alınarak oranlar elde edilmiştir. Sonuçlar değerlendirildiğinde siber zorbalığın ve mağduriyetin ergenler arasında önemli bir problem olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Siber zorbalık ve siber mağduriyet puanının cinsiyete göre farklılığına ilişkin t-testi sonuçları

Puan	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Siber	Kız	450	17.32	5.50	893	-6.821	0.000
Zorbalık	Erkek	445	20.58	8.47			
Siber	Kız	450	17.72	5.39	893	-6.015	0.000
Mağduriyet	Erkek	445	20.45	7.95			

Tablo 4. incelendiğinde, siber zorbalık ve siber mağduriyet toplam puanı bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p < 0.05$). Kızların siber zorbalık ve siber mağduriyet toplam puanının erkeklere göre anlamlı derecede düşük

olduğu görülmektedir. Buna göre erkekler kızlara göre daha fazla siber zorbalık yapmakta ve siber mağduriyet yaşamaktadır.

Tablo 5. Siber zorbalık ve siber mağduriyet puanının yaşlara göre farklılığına ilişkin tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

Puan	Gruplar	n	$\bar{X}$	ss	F	p	Anlamli Fark
Siber Zorbalık	14	209	17.47	6.34	5.64	0.001	1-4
	15	221	18.75	6.83			
	16	243	19.12	7.19			
	17	222	20.33	8.47			
Siber Mağduriyet	14	209	18.15	6.42	2.40	0.066	
	15	221	19.29	6.23			
	16	243	18.96	6.65			
	17	222	19.90	8.15			

Tablo 5. incelendiğinde, siber zorbalık toplam puanı bakımından yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p < 0.05$). Bu farklılığın hangi gruplarda meydana geldiğini ortaya koymak için Post-Hoc testlerinden Bonferroni düzeltmesi uygulanmış ve 14 yaş grubunun siber zorbalık toplam puanının 17 yaş grubuna göre anlamlı derecede düşük olduğu görülmüştür. Siber mağduriyet toplam puanı ise yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p > 0.05$).

Araştırmada sosyoekonomik düzeye ilişkin anne-baba eğitim düzeyi ve aylık ortalama gelir değişkenleri ele alınmıştır. Bu değişkenlere göre siber zorbalık puanının farklılığı incelendiğinde; anne eğitim düzeyi (ANOVA, $F=4.00$, $p < 0.05$), baba eğitim düzeyi (Kruskal Wallis-H, $H=10.169$, $p < 0.05$) ve aylık ortalama gelir düzeyi (ANOVA, $F=8.44$, $p < 0.05$) daha yüksek olan ergenlerin siber zorbalık puanlarının da yüksek olduğu görülmüştür ($p < 0.05$). Siber mağduriyetin ise anne-baba eğitim düzeyine göre farklılık göstermediği ($p > 0.05$) ancak aylık ortalama gelir düzeyi yüksek olan ergenlerin siber mağduriyet puanlarının da yüksek olduğu görülmüştür ($F=5.11$, $p < 0.05$). Bu bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, sosyoekonomik düzeyi (özellikle aylık ortalama gelir düzeyi dikkate alındığında) yüksek olan ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları da yüksektir denilebilir.

Tablo 6. Siber zorbalık ve siber mağduriyet puanının internete erişim sıklığına göre farklılığına ilişkin tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

Puanlar	Gruplar	n	$\bar{X}$	ss	F	p	Anlamli Fark
Siber Zorbalık	Hiç	5	14	0	6.617	0.000	2-6
	Ayda bir gün	21	14.86	1.71			
	On beş günde bir	8	14.75	1.49			
	Haftada bir gün	47	16.26	4.62			
	Haftada 2-6 gün arası	97	16.8	6.09			
	Her gün	717	19.61	7.62			
Siber Mağduriyet	Hiç	5	14	0	4.385	0.001	4-6
	Ayda bir gün	21	16	4.49			
	On beş günde bir	8	17.63	6.55			
	Haftada bir gün	47	16.38	4.29			
	Haftada 2-6 gün arası	97	17.78	6.21			
	Her gün	717	19.58	7.14			

Tablo 6 ve 7'de internet kullanım özelliklerine ilişkin bulgular yer almaktadır. Bulgular incelendiğinde internete erişim sıklığı daha fazla olan ve internette günlük daha fazla zaman harcayan ergenlerin siber zorbalık ve mağduriyet puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür ($p < 0.05$).

Tablo 7. Siber zorbalık ve siber mağduriyet puanının internette günlük harcanan zamana göre farklılığına ilişkin tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

Puanlar	Gruplar	n	$\bar{X}$	ss	F	p	Anlamli Fark
Siber Zorbalık	15 dakikadan az	57	15.25	3	36.678	0.000	1-4, 1-5
	15-30 dakika arası	153	15.48	2.95			
	30 dakika-1 saat arası	202	17.62	5.67			
	1-2 saat arası	175	18.88	6.37			
	2-3 saat arası	138	19.54	6.95			
	3 saatten fazla	170	24.46	10.24			

Tablo 7 devamı. Siber zorbalık ve siber mağduriyet puanının internette günlük harcanan zamana göre farklılığına ilişkin tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

Puanlar	Gruplar	n	$\bar{X}$	ss	F	p	Anlamlı Fark
Siber Mağduriyet	15 dakikadan az	57	14.96	2.22	24.888	0.000	1-3, 1-4
	15-30 dakika arası	153	16.44	4.22			1-5, 1-6
	30 dakika-1 saat arası	202	18.07	5.68			2-4, 2-5
	1-2 saat arası	175	19.62	6.59			2-6, 3-6
	2-3 saat arası	138	19.38	6.36			4-6, 5-6
	3 saatten fazla	170	23.25	9.42			

Değişkenlere ilişkin korelasyon analizi sonuçları Tablo 8’de yer almaktadır. Sonuçlar incelendiğinde, değişkenler arasındaki ilişkilerin çok güçlü olmamasına karşın, gruplar arası fark testlerinin büyük oranda desteklendiği görülmektedir. Korelasyon analizine ayrıca ergenler arasında en çok kullanılan Facebook, Instagram ve Youtube sosyal paylaşım siteleri de dahil edilmiştir. Analiz sonuçları incelendiğinde yine ilişkiler çok güçlü olmamakla birlikte özellikle Youtube kullanımının siber zorbalık ve mağduriyet ile daha ilişkili olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra siber zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişki de incelenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu ilişki pozitif yönlü olup, siber mağduriyet arttıkça siber zorbalık da artmaktadır ($r=.701$; $p<0.01$).

Tablo 8. Değişkenlere ilişkin korelasyon analizleri

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Siber zorbalık	1.000										
2. Yaş	.134**	1.000									
3. Anne eğitim düzeyi	.139**	-.008	1.000								
4. Baba eğitim düzeyi	.059	-.057	.663**	1.000							
5. Aylık ortalama gelir düzeyi	.172**	.011	.604**	.569**	1.000						
6. İnternete erişim sıklığı	.165**	.123**	.208**	.245**	.258**	1.000					
7. İnternette günlük harcanan zaman	.383**	.137**	.063	.013	.071*	.285**	1.000				
8. Facebook kullanımı	.052	-.034	-.109**	-.111**	-.135	.033	.023	1.000			

Tablo 8 devamı. Değişkenlere ilişkin korelasyon analizleri

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
9. Instagram kullanımı	.096**	.145**	.059	.061	.045	.229**	.177**	.131**	1.000		
10. Youtube kullanımı	.162**	-.007	.168**	.185**	.199**	.185**	.084*	.166**	.132**	1.000	
11. Siber mağduriyet	.701**	.074*	.091**	.046	.146**	.142**	.327**	.081*	.091*	.128**	1.000

Ergenlerin Siber Mağduriyet Yaşantılarının İncelenmesi

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre ergenler siber mağduriyet yaşadıklarında bu durumu çoğunlukla arkadaşlarıyla (%36.2) paylaşmaktadır. Ergenlerin büyük bir çoğunluğu bu durumu kimseyle paylaşmamakta, öğretmenler ise en az paylaşılan kişileri oluşturmaktadır. Siber mağduriyetin en çok yaşandığı yer ise okul dışı ortamlar (%54.53) olarak görülmektedir. Tablo 9'da bu bulguları yer almaktadır.

Tablo 9. Siber mağduriyet yaşantıları paylaşımının ve en çok yaşandığı yerin dağılımları

Durum	Gruplar	f	%	Durum	Gruplar	f	%
Siber Mağduriyetin Paylaşımı	Ebeveyn	66	7.37	Siber Mağduriyetin En Çok Yaşandığı Yer	Okulda	79	8.83
	Öğretmen	4	0.45		Okul Dışında	488	54.53
	Arkadaş	324	36.2		Hiç	328	36.65
	Hiç Kimse	153	17.09		Yaşamadım		
	Diğer	20	2.24				
	Hiç Yaşamadım	328	36.65				
Toplam		895	100	Toplam		895	100

Araştırma kapsamında siber zorbalık karşısında ne yaptıklarına ve ne hissettiklerine ilişkin açık uçlu sorulara verilen cevapların ön kodlaması yapılmıştır. Bu kapsamda verilen cevaplar gruplanarak numaralandırılmıştır. Ergenlerin siber zorbalık karşısında verdikleri tepkiler Tablo 10'da, siber zorbalık karşısında hissettikleri ise Tablo 11'de yer almaktadır.

Tablo 10. Ergenlerin siber zorbalık karşısında verdikleri tepkilere ilişkin cevaplarının dağılımı

Siber Zorbalık Karşısında Verilen Tepkiler	f	%
Yok sayma	261	46.1
Aynısını yapma	156	27.5
Konuşarak çözmeye çalışma	47	8.3
Zorbayı engelleme	25	4.4
Fiziksel şiddete başvurma	17	3.0
Hakaret etme	16	2.8
Online destek isteme	15	2.6
Güvenlik önlemlerini artırma	10	1.8
Hesabı kapatma	8	1.4
Görüşmeyi kesme	7	1.2
Tanıdık birinden yardım isteme	5	0.9
Toplam	567	100

Tablo 11. Ergenlerin siber zorbalık karşısında hissettiklerine ilişkin cevaplarının dağılımı

Siber Zorbalık Karşısında Hissedilenler	f	%
Üzüntü	251	44.3
Hiçbir şey	154	27.2
Öfke	104	18.3
Hayal kırıklığı	14	2.5
Şaşkınlık	13	2.3
Utanç	11	1.9
Korku	11	1.9
Aşağılanma	5	0.9
Çaresizlik	4	0.7
Toplam	567	100

Ergenlerin siber zorbalık karşısında çoğunlukla yok sayma (%46.1), aynısını yaparak karşılık verme (%27.5) ve zorbalık yapanı engelleme gibi tepkiler verdiği araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgular arasındadır. Bununla birlikte konuşarak çözmeye çalışma da verilen tepkiler arasında sıklıkla görülmektedir. Ergenlerin siber zorbalık karşısında hissettikleri ise sırasıyla üzüntü, öfke, hayal kırıklığı, şaşkınlık, utanç, korku, aşağılanma ve çaresizlik olarak görülmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmanın amacı ergenler arasında görülen siber zorbalığı ve mağduriyeti betimlemek ve siber mağduriyete ilişkin deneyimlerini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda

yapılan analizlerde siber zorbalığın ve mağduriyetin ergenler arasında yaygın bir durum olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Siber zorbalığın ve mağduriyetin yaygınlığına ilişkin çalışmalar incelendiğinde de bu durumu destekleyen bulgular olduğu görülmüştür. Literatür genel olarak incelendiğinde ergenlerin siber zorba ve siber mağdur olma oranları %4 ile %50 arasında değişirken (Arıca ve diğerleri, 2008; Burgess-Proctor ve diğerleri, 2009; Dehue, Bolman ve Vollink, 2008; Erdur-Baker, 2009; Kowalski ve Limber, 2007; Li, 2007a; Li, 2008; Mishna ve diğerleri, 2012, Slonje ve Smith, 2008; Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippett, 2006; Topçu, Erdur-Baker ve Çapa-Aydın, 2008; Twyman ve diğerleri, 2010; Ybarra ve Mitchell, 2004a), siber zorba/mağdur olma oranları ise %6 ile %25 arasında değişmektedir (Arıca ve diğerleri, 2008; Mishna ve diğerleri, 2012; Kowalski ve Limber, 2007; Twyman ve diğerleri, 2010). Juvonen ve Gross (2008)'un yaptığı araştırmada ise ergenlerin son bir yılda en az bir kez siber mağduriyet yaşama oranları %72 olarak görülmektedir. Yapılan çalışmalarda siber zorbalığın ve mağduriyetin farklı araçlarla ve farklı yöntemlerle ölçülmesi sonuçlarda değişkenlik görülmesine neden olabilmektedir. Bazı çalışmalarda siber zorbalığın tanımı yapıldıktan sonra "son bir yıl içerisinde hiç siber zorbalık yaptınız mı?/siber zorbalığa maruz kaldınız mı?" gibi sorularla ölçülen siber zorbalık, bazı çalışmalarda likert tipi derecelendirmeli soruların olduğu ölçeklerle değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra bu araştırmada oranların yüksek çıkması, teknolojinin ve internet kullanımının gün geçtikçe günlük yaşantıda daha fazla yer almasından kaynaklanıyor olabilir. Bu araştırma sonucu ve literatürdeki diğer bulgular, ergenler arasında görülen siber zorbalığın dikkatle incelenmesi gereken bir durum olduğunu ve giderek önem kazandığını göstermektedir.

Araştırma sonucunda erkeklerin kızlara göre daha fazla siber zorbalık yaptığı ve mağduriyet yaşadığı, dolayısıyla kızlara göre daha fazla siber zorba-mağdur statüsünde yer aldığı görülmüştür. Yapılan çok sayıda çalışma da bu bulguyu destekler niteliktedir (Arıca ve diğerleri, 2008; Erdur-Baker, 2009; Katzer, Fetchenhauer ve Belschak, 2009; Li, 2006; Li, 2007b; Slonje ve Smith, 2008; Ybarra ve diğerleri, 2006). Literatürde yer alan; erkeklerin interneti kızlardan daha fazla kullandığı (Bayraktar ve Gün, 2006), daha fazla internet bağımlısı olduğu (Balta ve Horzum, 2008; Esen ve Siyez, 2016), şiddete daha fazla eğilimli olabildikleri (Özgür, Yörükoğlu ve Baysan-Arabacı, 2011), daha fazla saldırgan (Durmuş ve Gürkan, 2005; Gündoğdu, 2010) ve zorbaca (Ayaş ve Pişkin, 2011) davranışlar

sergileyebildikleri bulguları düşünüldüğünde siber zorbalığın erkeklerde daha fazla görülmesi bu araştırmada beklenen bir sonuç olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte saldırgan davranışların ve öfkenin dışa vurumu gibi konularda kültürlerin cinsiyetçi yaklaşımlarının da bu sonuçta önemli bir rolü olabileceği düşünülmektedir. Barlet ve Coyne (2014)'ün Asya, Avrupa, Amerika ve Avustralya'da siber zorbalığa ilişkin yapılan 109 araştırmayı ele aldıkları meta analizde; özellikle Asya'da yapılan çalışmalarda erkeklerin kızlara göre daha fazla siber zorbalık yapmasının daha yüksek oranda olduğu sonucu bu görüşü destekler niteliktedir. Siber mağduriyetin erkeklerde daha fazla görülmesinin nedeni olarak ise zorbalık olaylarına daha fazla dahil olmaları ve intikam almaya yönelik girişimlere daha fazla maruz kalmaları gösterilebilir. Bununla birlikte konuya ilişkin farklı sonuçlara ulaşan araştırmalar da bulunmaktadır. Bazı araştırmalarda erkeklerin daha fazla siber zorbalık yaptığı ancak kızların daha çok siber mağdur ve siber zorba-mağdur statüsünde yer aldığı sonucu ortaya çıkmıştır (Dehue ve diğerleri, 2008; Kowalski ve Limber, 2007; Li, 2007a; Smith ve diğerleri, 2006). Kızların daha fazla siber zorbalık yaptığına ilişkin ise kısıtlı sayıda araştırma bulunmaktadır (Wolak, Mitchell ve Finkelhor, 2007). Bunların yanı sıra siber zorbalık veya siber mağduriyetin cinsiyete göre farklılık göstermediğini ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır (Çivilidağ ve Cooper, 2013; Hinduja ve Patchin, 2008; Mishna ve diğerleri, 2012; Patchin ve Hinduja, 2006; Smith ve diğerleri, 2008; Topçu ve diğerleri, 2008; Williams ve Guerra, 2007; Ybarra ve Mitchell, 2004a; Ybarra ve Mitchell, 2004b). Bu araştırmanın bulguları ile literatürde yer alan bazı çalışmalarda farklı sonuçların olmasının siber zorbalığın ve mağduriyetin değerlendirilme araçlarının, örneklem gruplarının ve kültürlerin farklılığından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Siber zorbalığın ve mağduriyetin yaşa göre değişimi incelendiğinde 17 yaşındaki ergenlerin 14 yaşındaki ergenlere göre daha fazla siber zorbalık yaptığı ancak siber mağduriyetin yaş gruplarına göre farklılaşmadığı görülmüştür. Literatürde siber zorbalığa ilişkin bulguları destekleyen (Kowalski ve Limber, 2007; Mishna ve diğerleri, 2012; Smith ve diğerleri, 2008; Ybarra ve Mitchell, 2004a; Ybarra, Diener-West ve Leaf, 2007) ve aksine yaşa göre siber zorbalığın farklılık göstermediğini ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur (Patchin ve Hinduja, 2006; Slonje ve Smith, 2008; Smith ve diğerleri, 2006). Araştırmada ulaşılan siber zorbalığın yaş arttıkça daha fazla görülmesi sonucu; ergenlerin internet kullanımında yaş

arttıkça daha bağımsız olmasından, internet ve teknoloji kullanımıyla ilgili bilgi ve beceri düzeylerinin artmasından kaynaklanabilir. Bununla birlikte akıllı telefonların donanım özelliklerinin interneti kullanmaya uygun olmasının da bu durumda etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Bazı araştırmalarda farklı sonuçların elde edilmesinde, kullanılan değerlendirme yöntemleri ve araçlarında bulunan farklılıklar, kültürel farklılıklar, internet kullanım özelliklerinde ve denetiminde görülen farklılıklar etkili olabilir. Araştırmada elde edilen siber mağduriyete ilişkin bulguların da literatürdeki araştırmalarla benzerlik gösterdiği görülmüştür (Patchin ve Hinduja, 2006; Slonje ve Smith, 2008; Smith ve diğerleri, 2006). Siber mağduriyetin yaşa göre farklılık göstermemesi, interneti kullanan her bireyin bu duruma maruz kalma ihtimalinin olabileceğini ortaya koymaktadır.

Siber zorbalığın ve mağduriyetin sosyoekonomik düzeye göre farklılaşma durumu ele alındığında genel itibariyle sosyoekonomik düzey arttıkça siber zorbalığın ve mağduriyetin de arttığı görülmüştür. Anne ve babanın eğitim düzeyinin aylık ortalama gelir düzeyiyle paralel olabileceği göz önüne alındığında, ekonomik durumun internet temelli araçların kullanımını etkilemesiyle ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra çalışan ailelerin ergenlerin internet kullanımı üzerinde daha az denetimi olabileceğinden, bu ergenlerde siber zorbalık olaylarına dahil olma daha fazla ortaya çıkmış olabilir. Konuyla ilgili literatür incelendiğinde araştırma bulgularını destekleyen çalışmalar olduğu görülmektedir. Ancak sosyoekonomik düzey ve siber zorbalık/mağduriyet arasındaki ilişkiyi incelerken sosyoekonomik düzeyin hangi değişkenler dikkate alınarak belirlendiği önemli olmaktadır. Ybarra ve Mitchell (2004a) sosyoekonomik düzeyi yıllık gelire göre belirledikleri çalışmada, yıllık geliri daha fazla olanların siber zorbalık olaylarına dahil olma durumlarının daha fazla olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte sosyoekonomik düzeyin algılanan gelir düzeyine göre belirlendiği çalışmalar da bulunmaktadır. Buna göre Karlier-Soydaş (2011)'in çalışmasında sosyoekonomik düzey ile siber zorbalık olaylarına dahil olma açısından anlamlı bir ilişki bulunmazken; Özbay (2013)'in çalışmasında ise yüksek sosyoekonomik düzeyde olanların daha fazla zorbalık yaptığı, düşük sosyoekonomik düzeyde olanların ise daha fazla mağduriyet yaşadığı bulunmuştur. Bu bulguların yanı sıra sosyoekonomik düzey ve siber zorbalık-mağduriyet arasındaki ilişkiye dair farklı sonuçlar elde eden çalışmalar da mevcuttur. Topçu ve diğerleri (2008)'nin yaptıkları araştırmada sosyoekonomik düzey okul

türüne (özel ya da devlet) göre belirlenmiştir. Buna göre devlet okuluna giden öğrencilerin özel okula giden öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık olayı yaşadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Ancak sosyoekonomik düzeyi okul türüne göre belirleyen bazı araştırmalarda ise sosyoekonomik düzey ile siber zorbalık/mağduriyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Ybarra ve Mitchell, 2004b; Ybarra ve diğerleri, 2007). Literatürde yer alan bazı bulguların farklılık göstermesinde, sosyoekonomik düzeyin belirlenme kriterlerindeki çeşitlilikler etkili olabilir. Bu çalışmada seçilen sosyoekonomik düzey belirleme kriterlerine yakın (gelir düzeyi vb.) kriterlere sahip çalışmaların bulgularının, bu araştırma bulgularını destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Araştırma kapsamında siber zorbalığın ve mağduriyetin internet kullanım özelliklerine göre değişkenliği de ele alınmıştır. Buna göre internete daha sık erişim sağlayanların ve erişim sağladıklarında internette daha fazla zaman harcayanların daha fazla siber zorba ve mağdur olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bulguya ilişkin literatürde internet kullanım sıklığı ve internette harcanan zaman arttıkça siber zorbalığın ve mağduriyetin arttığını gösteren çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Arıca ve diğerleri, 2008; Erdur-Baker, 2009; Hinduja ve Patchin, 2008; Li, 2007a; Mishna ve diğerleri, 2012; Patchin ve Hinduja, 2006; Peker, Eroğlu ve Ada, 2012; Özdemir ve Akar, 2011; Smith ve diğerleri, 2008; Ybarra ve Mitchell, 2004a). Benzer şekilde Twyman ve diğerleri (2010), 11-17 yaş arası ergenlerle yaptıkları çalışmada siber zorba, siber mağdur ve siber zorba-mağdur olanların bilgisayar temelli sosyal aktivitelerde daha fazla zaman harcadığı sonucunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca sosyal paylaşım sitelerini kullanma oranı ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır. Özellikle Youtube kullanımının siber zorbalık ve mağduriyet ile daha yüksek ilişkiye sahip olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar internet kullanım özelliklerinin siber zorbalık yapma ve siber mağduriyet yaşama riskiyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Kullanılan sosyal paylaşım sitelerinin kişilere sağladığı imkanlar ise siber zorbalığın daha kolay ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Örneğin Youtube kişilerin video temelli paylaşımlar ile etkileşimde bulunduğu bir sosyal paylaşım sitesidir. Paylaşılan videoların altına o videoyu izleyebilen tüm kullanıcılar herkese açık yorumlar yapabilmektedir. Bu durum da siber zorbalık olaylarının yaşanması açısından denetimsiz bir ortam oluşturabilmektedir. Smith ve

diğerleri (2008)'in araştırmasında siber zorbalığın en çok fotoğraf, video veya web siteleri aracılığıyla yapıldığı sonucu da bu durumu destekler niteliktedir.

Ergenlerin siber mağdur olduklarında bu durumu en çok arkadaşlarıyla paylaştığı ve bunu takiben büyük bir çoğunluğun da hiç kimseyle paylaşmadığı araştırma bulguları arasında yer almaktadır. En az paylaşılan grubu ise öğretmenler ve ebeveynler oluşturmaktadır. Konuyla ilgili literatür incelendiğinde araştırma bulgularını destekleyen sonuçların olduğu görülmektedir. Arıca ve diğerleri (2008), 12-19 yaş arası ergenlerle yaptıkları çalışmada ergenlerin siber mağduriyet yaşadıklarında bu durumu en çok arkadaşlarıyla en az ise öğretmenleriyle paylaştıklarını görmüşlerdir. Burgess-Proctor ve diğerleri (2009) ise 8-17 yaş arası kız ergenlerle yaptıkları çalışmalarında, ergenlerin bu durumu en çok 'sanal arkadaşlarıyla' paylaştıklarını daha sonra ise hiç kimseyle paylaşmamayı tercih ettiklerini ortaya koymuştur. Yetişkinler ise sıralamada son tercih edilen kişiler olarak görülmektedir. Yine araştırma bulgularına benzer olarak, bazı araştırmalarda ise ergenlerin özellikle öğretmen ve ebeveyn gibi yetişkinlere anlatmayı daha az tercih ettiği görülmektedir (Juvonen ve Gross, 2008; Li, 2007a). Benzer şekilde Smith ve diğerleri (2008)'nin 14-15 yaş arası ergenlerle; Topçu ve diğerleri (2008)'in 14-15 yaş arası ergenlerle yaptıkları çalışmalarda, mağdurların çoğunlukla arkadaşlarıyla paylaşmayı daha sonra ise hiç kimseyle paylaşmamayı tercih ettikleri görülmüştür. Smith ve diğerleri (2006)'nin 11-16 yaş arası ergenlerle; Dehue ve diğerleri (2008)'in yaş ortalaması 12.7 olan ergenlerle yaptıkları çalışmalarda ise mağdurların çoğunlukla kimseye söylemediği görülmüştür. Ergenlik döneminde arkadaşlık ilişkilerinin büyük önem kazandığı düşünüldüğünde siber mağduriyet yaşayan ergenlerin bunu en çok arkadaşlarıyla paylaşmaları bu araştırmada beklenen bir sonuç olarak görülmektedir. Ebeveyn, öğretmen veya herhangi bir yetişkinle daha az paylaşılması ise internete erişimde yasaklamalara neden olabileceğinden tercih edilmeyen bir durum olarak değerlendirilebilir. Ayrıca bu durumu arkadaşlarının da yaşadığı düşüncesi neden olarak gösterilebilir. Bununla birlikte ergenlerin siber mağduriyet yaşadığında bunu kimseye söylememeyi de çoğunlukla tercih ettiği görülmektedir. Bunun nedeni olarak ergenlik döneminde ergenin başkalarının kendisiyle ilgili düşüncelerini fazla önemsemesi (Bayhan ve Artan, 2007; Steinberg, 2003), bunun sonucunda akranlarının kendisiyle dalga geçebileceği düşüncesine kapılması ihtimali

gösterilebilir Ayrıca olayın büyümesini istememekten dolayı da hiç kimseye söylenmeyebileceği düşünülmektedir. Bu bulguların yanı sıra ergenler siber zorbalığa en çok okul dışı ortamlarda maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bulgular literatür ile uyum göstermektedir. Burgess-Proctor ve diğerleri (2009), Dehue ve diğerleri (2008), Slonje ve Smith (2008), Smith ve diğerleri (2006) ve Smith ve diğerleri (2008) ergenlerle yaptıkları çalışmalarda siber zorbalık olaylarının çoğunlukla okul dışı ortamlarda gerçekleştiği sonucuna ulaşmışlardır. Bununla birlikte TÜİK (2016) raporuna göre internetin en çok evde kullanıldığı, akıllı telefonların her yerde internete erişim imkânı sunduğu düşünüldüğünde siber mağduriyetin en çok yaşandığı yerin okul dışı ortamlar olması beklenen bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca internet erişiminin okul ortamında daha kısıtlı ve denetimli olması, ev ortamında ve okul dışı ortamlarda denetimin daha az olması gibi nedenlerin bu durumun kaynağı olabileceği düşünülmektedir.

Ergenler siber zorbalığa maruz kaldıklarında çoğunlukla yok saymakta ve aynısını yaparak karşılık vermektedir. Bu tepkileri konuşarak çözmeye çalışma ve engelleme takip etmektedir. Konuyla ilgili literatürde yer alan çalışmalarda da benzer olarak siber zorbalık karşısında çoğunlukla yok sayma, aynısını yaparak karşılık verme ve engelleme davranışlarının sergilendiği sonucu ortaya çıkmıştır (Arıcak ve diğerleri, 2008; Burgess-Proctor ve diğerleri, 2009; Dehue ve diğerleri, 2008; Juvonen ve Gross, 2008; Smith ve diğerleri, 2008). Ergenlerin bu durumu yok saymayı tercih etmesi nasıl tepki vermeleri gerektiğiyle ilgili bilgi eksikliğinden, durumun büyümesini ve duyulmasını istememelerinden kaynaklanabilir. Aynısını yaparak yani siber zorbalık yaparak karşılık verme ise intikam duygusu sonucunda ortaya çıkan bir davranış olarak değerlendirilebilir. Engelleme ve konuşarak çözmeye çalışma tepkisi ise ergenlerin durumla başa çıkmada kendi bilgi ve becerilerini kullanarak çözüm bulmaya çalıştıklarını göstermektedir. Bu bulguların yanı sıra araştırma sonucunda ergenlerin siber zorbalığa maruz kaldıklarında çoğunlukla üzüntü ve öfke duydukları görülmüştür. Ergenlerin siber zorbalığa karşı gösterdikleri tepkiler arasında yer alan 'siber zorbalık yaparak karşılık verme' hissedilen öfke duygusu ile örtüşmektedir. Konuyla ilgili araştırmalarda da benzer sonuçlar olduğu görülmektedir (Burgess-Proctor ve diğerleri, 2009; Dehue ve diğerleri, 2008; Hinduja ve Patchin, 2011; Patchin ve Hinduja, 2006; Topçu ve diğerleri, 2008; Ybarra ve diğerleri, 2006). Bu duygusal

tepkilerin yanı sıra hiçbir şey hissetmediğini ifade eden ergenler de bulunmaktadır (%27.2). Patchin ve Hinduja (2006), çoğunluğu 12-20 yaş aralığında olan geniş yaş aralığında yaptıkları araştırmada, siber zorbalık karşısında çoğunlukla hayal kırıklığı, öfke, üzüntü hissedildiğini ve bu hissedilenlerin yanı sıra bunu umursamamanın da görüldüğünü ortaya koymuşlardır.

Ergenler arasında görülen siber zorbalık ve siber mağduriyet arasında ilişki olduğu, siber zorbalık arttıkça siber mağduriyetin, siber mağduriyet arttıkça da siber zorbalığın arttığı araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır. Konuyla ilgili literatür bu bulguları desteklemektedir. Katzer ve diğerleri (2009), 5-11.sınıf düzeyindeki ergenlerle yaptıkları çalışmada siber zorbalık ve siber mağduriyet arasında ilişki olduğunu, siber zorbalık arttıkça siber mağduriyetin de arttığını ifade etmiştir. Benzer şekilde Kowalski ve Limber (2007) 11-14 yaş arası ergenlerle, Li (2007a) 7.sınıf düzeyindeki ergenlerle, Peker ve diğerleri (2012) 14-18 yaş arası ergenlerle, Ybarra ve Mitchell (2004a) 10-17 yaş arası ergenlerle, Ybarra ve diğerleri (2006) 10-17 yaş arası ergenlerle yaptıkları çalışmalarda siber zorbalık ve siber mağduriyet arasında ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Buna göre siber zorbalık arttıkça siber mağduriyet de artmaktadır. Siber mağduriyet yaşayanların karşılık olarak siber zorbalık yaptığı sonucu araştırma sonucunda elde edilen ve literatürde de yer alan bir sonuç olarak düşünüldüğünde bu bulgunun beklenen bir sonuç olduğu söylenebilir. Siber zorbalık ve siber mağduriyet birbirini tetikleyen durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Siber mağduriyet yaşayan bir ergen intikam almak için karşılık olarak siber zorbalık yapabilmekte ve bu davranışlar döngüsel olarak tekrarlanabilmektedir.

Sonuç olarak bu araştırmada; siber zorbalığın ve mağduriyetin ergenler arasında önemli bir sorun olarak yer aldığı, bazı grupların siber zorbalık ve mağduriyet açısından daha riskli grupları oluşturabileceği, internet kullanım özelliklerinin siber zorbalık ve mağduriyet açısından önemli bir etken olduğu, siber zorbalığın ergenler üzerinde davranışsal ve duygusal olarak olumsuz etkilere sahip olabileceği görülmüştür. Literatürde yer alan bilgiler ve bu araştırma bulguları birlikte değerlendirildiğinde siber zorbalığın giderek artan bir problem olduğu ortadadır. Bu nedenle bu konuda farkındalık oluşturmaya yönelik çalışmalar yapılması gerektiği söylenebilir. Siber zorbalık ve mağduriyet ile ilgili

yapılacak çalışmalarda okul yöneticileri, rehberlik servisleri ve öğretmenler yer alabilir. Bu kapsamda internet kullanım özellikleri ve denetimiyle, siber mağduriyet yaşandığında yapılabileceklerle ilgili ergenleri, ebeveynleri ve öğretmenleri bilinçlendirme çalışmalarının yapılması; siber zorbalığı önleyici müdahale programlarının geliştirilmesi gerekli görülmektedir. Bu müdahale programlarında internet kullanımı ve süresi, teknoloji temelli iletişim araçlarının ergenin hayatındaki rolü ve önemi, internetin faydaları ve zararları, gelişimsel düzeye göre sosyal paylaşım sitelerinin uygunluğu gibi konu başlıklarının yer alması önerilmektedir.

Bu araştırmaya belirli bir yaş aralığında ve belirli öğrenim düzeyinde bulunan ergenler dahil edilmiştir. Daha geniş yaş aralıklarında ve öğrenim düzeyinde bulunan ergenlerle çalışmalar yapılması, gelişimsel karşılaştırmalar yapılabilmesi açısından önerilmektedir. Araştırma kapsamında siber zorbalık ve mağduriyet ile ilişkisi incelenen değişkenler sınırlılık göstermektedir. Ergenin hayatında yer alan farklı unsurların ve literatürde bulunan geniş çaplı değişkenlerin (problemler, internet kullanımı, online sosyal aktiviteler, sosyal ağlarda edinilen arkadaşlar vb.) siber zorbalık ve siber mağduriyet ile olan ilişkilerinin araştırılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Arıca, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., Çıplak, S., Yılmaz, N. ve diğerleri. (2008). Cyberbullying among Turkish adolescents. *Cyberpsychology & Behavior*, 11 (3), 253-261.
- Ayas, T. ve Pişkin, M. (2011). Lise öğrencileri arasındaki zorbalık olaylarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü bakımından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10 (2).
- Balta, Ö.Ç. ve Horzum, M. (2008). Web tabanlı öğretim ortamındaki öğrencilerin internet bağımlılığını etkileyen faktörler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41 (1), 187-205.
- Barlett, C. ve Coyne, S.M. (2014). A meta-analysis of sex differences in cyber-bullying behavior: the moderating role of age. *Aggressive Behavior*, 40 (5), 474-488.
- Bayhan, P. ve Artan, İ. (2007). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. Ankara: Morpa Kültür Yayınları.
- Bayraktar, F. ve Gün, Z. (2006). Incidence and correlates of Internet usage among adolescents in North Cyprus. *CyberPsychology & Behavior*, 10 (2), 191-197.
- Burgess-Proctor, A., Patchin, J. ve Hinduja, S. (2009). Cyberbullying and online harassment: Reconceptualizing the victimization of adolescent girls. *Female crime victims: Reality reconsidered*, 162-176.

- Çivilidağ, A. ve Cooper, H.T. (2013). Ergenlerde siber zorba ve öfkenin incelenmesi üzerine bir araştırma: Niğde ili örneği. *International Journal of Social Science*, 6 (1), 497-511.
- Dehue, F., Bolman, C. ve Vollink, T. (2008). Cyberbullying: youngsters' experiences and parental perception. *Cyberpsychology & Behavior*, 11 (2), 217-223.
- Durmuş, E. ve Gürkan, U. (2005). Lise öğrencilerinin şiddet ve saldırganlık eğitimleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (3), 253-269.
- Erdur-Baker, O. (2009). Cyberbullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet-mediated communication tools. *New Media & Society*, 12 (1), 109-125.
- Erdur-Baker, Ö. (2013). Görünümleri ve ilgili değişkenleriyle siber zorba ve siber kurbanlar. 1. *Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı*, 277-295.
- Erdur-Baker, Ö. ve Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, (27).
- Esen, E. ve Siyez, D.M. (2016). Ergenlerde internet bağımlılığını yordayan psiko-sosyal değişkenlerin incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (36).
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. New Delhi: Sage publications.
- George, D. ve Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference, 17.0 update*. Boston: Pearson
- Gündoğdu, R. (2010). 9 Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözme Öfke Ve Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (3).
- Hinduja, S. ve Patchin, J. (2011). *Cyberbullying: identification, prevention, and response*. [Çevrim-içi: <http://cyberbullying.org/Cyberbullying-Identification-Prevention-Response.pdf>], Erişim: 01.02.2016.
- Hinduja, S. ve Patchin, J.W. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, 29 (2), 129-156.
- Hinduja, S. ve Patchin, J.W. (2014). *Bullying beyond the schoolyard: Preventing and responding to cyberbullying*. USA: Corwin Press.
- Israel, G.D. (1992). *Determining sample size*. University of Florida Cooperative Extension Service, Institute of Food and Agriculture Sciences, EDIS.
- Juvonen, J. ve Gross, E.F. (2008). Extending the school grounds?—Bullying experiences in cyberspace. *Journal of School Health*, 78 (9), 496-505.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karlıer-Soydaş, D. (2011). *Ergenlerde ebeveyn izlemesi, sanal zorbalık ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin cinsiyete göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Katzer, C., Fetchenhauer, D. ve Belschak, F. (2009). Cyberbullying: Who are the victims? *Journal of Media Psychology*, 21 (1), 25-36.
- Kowalski, R.M., Limber, S.P. ve Agatston, P.W. (2008). *Cyberbullying: Bullying in the digital age*. UK: Blackwell Publishing.

- Kowalski, R.M. ve Limber, S.P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, 41 (6), 22-30.
- Lenhart, A. (2007). Cyberbullying and online teens. *Pew Internet & American Life Project*.
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in Schools: A Research of Gender Differences. *School Psychology International*, 27 (2), 157-170.
- Li, Q. (2007a). New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools. *Computers in Human Behavior*, 23 (4), 1777-1791.
- Li, Q. (2007b). Bullying in the new playground: Research into cyberbullying and cyber victimisation. *Australasian Journal of Educational Technology*, 23 (4), 435-454.
- Li, Q. (2008). A cross-cultural comparison of adolescents' experience related to cyberbullying. *Educational Research*, 50 (3), 223-234.
- Mishna, F., Khoury-Kassabri, M., Gadalla, T. ve Daciuk, J. (2012) Risk factors for involvement in cyber bullying: Victims, bullies and bully-victims. *Children and Youth Services Review*, 34 (1), 63-70.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school. What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell.
- Olweus, D. (1997). Bully/victim problems in school: Facts and intervention. *European Journal of Psychology of Education*, 12 (4), 495-510.
- Özbay, A. (2013). *Ergenlerde siber zorbalık, siber mağduriyet, aleksitimi ve öfke ifade etme biçimleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Özdemir, M. ve Akar, F. (2011). Lise öğrencilerinin siber-zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 4 (4), 605-626.
- Özgür, G., Yörükoğlu, G. ve Baysan-Arabacı, L. (2011). Lise öğrencilerinin şiddet alguları, şiddet eğilim düzeyleri ve etkileyen faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2 (2), 53-60.
- Patchin, J.W. ve Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4 (2), 148-169.
- Peker, A., Eroğlu, Y. ve Ada, Ş. (2012). Ergenlerde siber zorbalığın ve mağduriyetin yordayıcılarının incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.
- Shariff, S. ve Gouin, R. (2005). *Cyber-dilemmas: Gendered hierarchies, free expression and cyber-safety in schools*. Oxford Internet Institute kongresinde sunulmuştur, Oxford, UK.
- Slonje, R. ve Smith, P.K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49 (2), 147-154.
- Smith, P., Mahdavi, J., Carvalho, M. ve Tippett, N. (2006) *An investigation into cyberbullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying*. (Research Brief No. RBX03-06). London: DfES.
- Smith, P.K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S. ve Tippett, N. (2008). Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49 (4), 376-385.
- Steinberg, L. (2003). *Adolescence*. New York: McGraw-Hill.
- Topçu, C., Erdur-Baker, Ö. ve Çapa-Aydın, Y. (2008). Examination of cyberbullying experiences among Turkish students from different school types. *CyberPsychology & Behavior*, 11 (6), 643-648.

- Topçu, Ç. ve Erdur-Baker, Ö. (2010). The revised cyber bullying inventory (RCBI): Validity and reliability studies. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 5, 660-664.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2013). *Hane halkı bilişim teknolojilerini kullanım araştırması*. [Çevrim-içi: <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13569>], Erişim tarihi: 28.04.2016
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2018). *Hane halkı bilişim teknolojilerini kullanım araştırması*. [Çevrim-içi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27819>], Erişim tarihi: 30.10.2018
- Twyman, K., Saylor, C., Taylor, L.A. ve Comeaux, C. (2010) Comparing children and adolescents engaged in cyberbullying to matched peers. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 13 (2), 195-199.
- Willard, N.E. (2007). *Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. Illinois: Research Press.
- Williams, K.R. ve Guerra, N.G. (2007). Prevalence and predictors of internet bullying. *Journal of Adolescent Health*, 41, 14-21.
- Wolak, J., Mitchell, K.J. ve Finkelhor, D. (2007). Does online harassment constitute bullying? An exploration of online harassment by known peers and online-only contacts. *Journal of Adolescent Health*, 41, 51-58.
- Ybarra, M.L., Diener-West, M. ve Leaf, P.J. (2007). Examining the overlap in internet harassment and school bullying: implications for school intervention. *Journal of Adolescent Health*, 41, 42-50.
- Ybarra, M.L., Mitchell, K.J., Wolak, J. ve Finkelhor, D. (2006). Examining characteristics and associated distress related to Internet harassment: findings from the Second Youth Internet Safety Survey. *Pediatrics*, 118 (4), 1169-1177.
- Ybarra, M.L. ve Mitchell, K.J. (2004a). Youth engaging in online harassment: associations with caregiver-child relationships, Internet use, and personal characteristics. *Journal of Adolescence*, 27 (3), 319-336.
- Ybarra, M.L. ve Mitchell, K.J. (2004b). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics. *Journal of child Psychology and Psychiatry*, 45 (7), 1308-1316.

A Descriptive Study on Vocational College Students' Internet Addiction and Various Satisfaction Conditions¹

Tolga ERDOGAN², Osman Gazi YILDIRIM³, Harun CIGDEM⁴

Abstract: The recent developments in information technologies have influenced many aspects of our lives. While internet has facilitated our lives in various areas, it has concurrently raised some unfavorable issues like excessive use and preoccupation. Especially youngsters and university students are vulnerable to adverse effects of excessive internet use. Excessive use of the Internet causes them to neglect other areas of their lives, to fail in school and work, and to increase their dissatisfaction with life as a result of isolation and loneliness. For this reason, internet addiction is a problem that deserves further analysis, especially because of the damage to the younger generations. The purpose of this study is to compare internet addiction levels of students based on their satisfaction status and to analyze the relationship between students' internet addiction and life satisfaction. The participants comprised 404 post-secondary students enrolling at a vocational college. "Internet Addiction Test" and "the Life Satisfaction Scale" were used as data collection tools. Descriptive (mean, percentage) and inferential statistics (independent samples t test, correlation and regression) were utilized for data analysis. The results showed that internet addiction scores of the students who were satisfied or not satisfied with their schools; family relations and social life have changed significantly. In addition, a weak but significant relationship was found between internet addiction and life satisfaction.

Keywords: Internet addiction, life satisfaction, school satisfaction, vocational college.

---

¹ An earlier version of this article was presented at the conference International Conference on Research in Education & Science (ICRES) held in Bodrum, Turkey, 19-22 May, 2016.

² National Defense University, Army NCO Vocational College, Balıkesir, tolgasensei@gmail.com

³ National Defense University, Army NCO Vocational College, Balıkesir, ogyildirim32@gmail.com

⁴ Republic of Turkey Ministry of National Defense; Ankara, hcigdem@gmail.com

Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İnternet Bağımlılıkları ile Çeşitli Memnuniyet Durumları Üzerine Tanımlayıcı Bir Çalışma

Öz: Bilgi teknolojilerindeki gelişmeler hayatımızın birçok yönünü etkilemiştir. İnternet yaşamlarımızı kolaylaştırırken, internetin aşırı kullanımı bazı olumsuz sorunları da beraberinde getirmektedir. İnternetin aşırı kullanımı özellikle gençlerin ve üniversite öğrencilerinin hayatlarının diğer alanlarını ihmal etmelerine, okulda ve işte başarısız olmalarına, yalnız kalmalarına ve yalnızlığın bir sonucu olarak yaşamdan duyulan memnuniyetsizliklerinin artmasına neden olmaktadır. Bu nedenden ötürü internet bağımlılığı, özellikle genç nesillere vereceği zararlar nedeniyle üzerinde araştırma yapılması gereken bir sorundur. Bu çalışmanın amacı, öğrencilerin internet bağımlılık düzeylerini çeşitli memnuniyet durumlarına göre karşılaştırmak ve öğrencilerin internet bağımlılıkları ile yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışmanın katılımcılarını bir meslek yüksekokulunda öğrenim gören 404 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak "İnternet Bağımlılığı Testi" ile "Yaşam Memnuniyeti Ölçeği" kullanılmıştır. Veri analizi için tanımlayıcı istatistikler (ortalama, yüzde) ve çıkarımsal istatistikler (bağımsız örneklem t testi, korelasyon ve regresyon) kullanılmıştır. Sonuçlar, öğrencilerin internet bağımlılık puanlarının okullarından, aile ilişkilerinden ve sosyal yaşamlarından memnun olma veya olmamalarına bağlı olarak anlamlı derecede değiştiğini ortaya koymuştur. Ayrıca internet bağımlılığı ile yaşam doyumu arasında zayıf ancak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: İnternet bağımlılığı, yaşam doyumu, okul memnuniyeti, meslek yüksekokulu.

Introduction

In the last decade, the Internet has facilitated our lives by making information available everywhere and in any format and creating faster and cheaper communication opportunities with different people around the world. On the other hand, it has also caused a growing number of people to spend excessive amount of time using it. Since internet is in the center of people's lives now, problematic internet use is a growing social problem already being debated worldwide (Armstrong, Phillips & Sailing, 2000; Niemi, Griffiths & Banyard, 2005). Additionally, Office for National Statistics (2013) and a number of research report that

Internet usage is especially problematic in higher education, particularly for the 16-24 and 25-34 year old age groups (Anderson, 2001; Morahan-Martin & Schumacher, 2000; Niemi et al., 2005). This behavior has been discussed in various research including "Internet addiction" (Bai, Lin & Chen, 2001; Young, 1998), "pathological Internet use" (Davis, 2001; Young & Case, 2004), "problematic Internet use" (Davis, Flett, & Besser, 2002; Kaltiala-Heino, Lintonen & Rimpela, 2004), and "Internet dependency" (Wang, 2001). Internet Addiction (IA) is considered the most favored conceptual definition to problematic internet use (Beard & Wolf, 2001; Griffiths, 2000; Pratarelli, Browne & Johnson, 1999; Young, 1996, 1998).

IA is described as the Internet technologies' unmanaged and devastating usage (Beard & Wolf, 2001). According to Kim and Davis (2009), IA requires the use of internet be irresistible and it interferes with other major aspects of life (school, work, and relationships etc.). According to Kandell (1998, p.11) IA requires a "psychological dependence on the Internet, and is characterized by (1) an increasing investment of resources on Internet-related activities, (2) unpleasant feelings (e.g. anxiety, depression, emptiness) when offline, (3) an increasing tolerance to the effects of being online, and (4) denial of the problematic behaviors". IA can be thought as a behavioral addiction like other impulse control disorders, such as gambling (Young, 1996, 1998; Young & Rogers, 1998) and people who conform to these symptomatic standards are held to experience "social, psychological, and occupational impairment" resulting from their Internet use, such as "poor grade performance among students, discord among couples, and reduced work performance among employees" (Young & Rogers, 1998, p. 25). In addition, attempts to control this excessive internet use generally fail. Considering the reasons of excessive internet use, Griffiths (2000) states that compulsive use of Internet is closely correlated with a person's coping style with problems and deficiencies in his/her own life. He identifies the reason for internet addiction as feeling better because heavy users feel free and they take different roles and social identities they desire. As a result, they feel satisfied with this dependent relationship (Young, 1998; Aydın & Sarı, 2011).

A Descriptive Study on Vocational College Students' Internet Addiction and Various Satisfaction Conditions

IA also has undesirable effects. According to Cash, Rae, Steel and Winkler (2012), IA devastates lives by creating physiological, psychological and social problems. Various studies have revealed that spending so much time on the Internet leads individuals to lose their sleep (Anderson, 2001; Nalwa & Anand, 2003), and have problems in their social relationships (Bozoglan, Demirer, & Sahin, 2013; Lin & Tsai, 2002; Kraut et al., 1998; Lin & Tsai, 2002; Young, 1998). Pertaining to students, research shows that students who use the Internet excessively prefer online activities to sleep (Anderson, 2001). Furthermore, students even skip classes or exams due to excessive internet use (Chou, 2001; Tsai & Lin, 2003). Other studies also show that dislike for school, depression, anxiety, alienation from peers, unsatisfactory family atmosphere and shyness are highly associated with internet addiction (Huang & Leung, 2009; Liu, 2007; Wang et al., 2011).

In literature, there are several studies investigating relationship between internet addiction and certain variables such as loneliness, life satisfaction, depression, social support etc. Research indicated a relationship between loneliness and compulsive Internet use (Erdoğan, 2008; Morahan-Martin & Schumacher, 2000). According to Caplan (2003), lonely individuals may develop a desire to communicate with people online which can lead to internet dependency (Caplan, 2003). Similarly, Hardie & Tee (2007) and Koc (2011) asserted a positive relationship between loneliness and problematic internet use. Previous research also indicated contradictory results related to social support and internet addiction. Some studies claimed a significant relationship between two variables (Kormas, Critselis, Janikian, Kafetzis & Tsitsika, 2011; Yeh, Ko, Wu & Cheng, 2008); while in some studies no relationship was found (Miller, 2008). Negative relationship between internet addiction and family satisfaction was also indicated by previous research (Li, Garland & Howard, 2014; Telef, 2016).

Besides loneliness, social support and family satisfaction, previous research also examined relationship between internet addiction and school and monthly income satisfaction. According to Telef (2016) school satisfaction is an important predictor of Internet addiction. Regarding the students' income level, research showed that high monthly or weekly income increases Internet addiction (Işık & Ergün, 2018; Xu et al., 2014).

While studies linking IA to psychiatric disorders such as depression are of significant relevance, the analysis of IA in relation to life satisfaction is of important interest too. Although the association between subjective well-being and IA has been studied, there are only a few studies in literature focusing on the relationship between general life satisfaction and IA. For this reason, research of the relationship between IA and life satisfaction assures consideration. Research conducted by Bozoglan et al. (2013) found that self-esteem and life satisfaction were strongest predictors of IA. Similarly Pawlikowski, Nader, Burger, Stieger & Brand, 2014 found that people with higher Internet usage had lower life satisfaction. In another study, Cao, Sun, Wan, Hao & Tao (2011) did a research on the relationship between IA and life satisfaction with a large sample size ($n > 15000$) and showed that higher IA scores were related with lower general life satisfaction scores.

In this study, we aimed to investigate effects of satisfaction status (monthly income satisfaction, social life satisfaction, life satisfaction etc.) on IA levels of students as this status play significant role in problematic internet use according to literature. We also investigated possible relationship between IA of students and their life satisfaction. It is expected that the output of this research will benefit students, parents, teachers and school administrators as it will show which factors influence the development of Internet addiction. By the help of this information, protection of students from this addiction can be achieved. In addition, this study will also add to the available academic literature which has inconsistent results related to factors affecting internet addiction.

Method

Research Design

This study was conducted using a descriptive research design which included comparison of group of students for certain satisfaction status and identification of relationship between internet addiction and life satisfaction.

Participants

The participants of the study were 404 post-secondary students enrolling at a vocational college in Balikesir, Turkey. Because of the research context, all participants were

male and living on the college campus which makes our research a unique study and at the same time exerts a limitation. Convenience sampling was used in this research. Each participant was informed about the purpose of the study in general and confidentiality was assured. The participants filled out the online questionnaire on voluntary basis. The participants' age ranged from 17 to 20. The students were studying at the departments of Business Administration (n=87), Computer Technologies (n=27), Automotive Technologies (n=121) and Electronics and Communication Technologies (n=169).

Data Collection Tools

The data were collected through an online questionnaire consisting of three sections: (a) a personal information form, (b) the Internet Addiction Test (Young, 1998) and (c) Life Satisfaction Scale (Diener, Emmons, Larsen & Griffin, 1985).

Personal Information Form

Personal information form was prepared by researchers of current study and comprised questions related to participants' age, department, and satisfaction status with their monthly income, family relationship, health condition, social life and school. In addition, the form was used to obtain students' information related to whether they have a girlfriend or not. Using the personal information form, all students were asked to self-identify as being either satisfied or dissatisfied with their monthly income, family relationship, health condition, social life and school by a "yes" or "no" answer to the questions like: "Are you satisfied with your social life?" or "Are you satisfied with your family?". The answers for each question were used to divide students into groups and compare these groups with regard to internet addiction.

Internet Addiction Test (IAT)

IAT developed by Young (1998) covers the degree to which use of internet disrupts everyday life (work, sleep, relationships, etc.) and was adapted to Turkish by Kaya, Delen and Young (2015). The Turkish version comprises 20 items on a 5-point Likert type scale ranging from 1 = less intense behavior to 5 = most intense behavior. Minimum and maximum score for the scale is 20 and 80, respectively. According to Young (1998), a score of 20–39

points mean an average internet user who has complete control over his/her internet usage; a score of 40 and above implies frequent problems because of Internet usage; and a score of 70 and above shows that the Internet is causing severe problems on person's life. The scale is composed of 4 subscales: Mood, Relationship, Responsibilities and Duration. According to Kaya et al. (2015), *mood* relates to unwanted bad feelings due to uncontrollable internet use, *relationship* describes online communication habits, *responsibilities* explains how excessive internet use hinders daily life and performance, and *duration* pertains to time management behaviors. As for the reliability of the measurement, Cronbach's alpha coefficient was calculated in this study. The internal reliability score of the scale was 0.90. Cronbach's alpha coefficient for the subscales ranged from 0.66 to 0.84. All the values revealed reasonable levels of reliability.

Life Satisfaction Scale (LSS)

Vocational college students' life satisfaction was measured by using the five-item Life Satisfaction Scale (Diener et al., 1985). Response categories ranged from 1 (strongly disagree) to 7 (strongly agree). Examples of items are "The conditions of my life are excellent." and "If I could live my life over, I would change almost nothing." It was adapted to Turkish by Köker (1991). Minimum and maximum scores for the scale are 5 and 35, respectively. The higher the scores received from the scale, the higher the level of satisfaction is. The internal consistency coefficient for the whole scale was found to be 0.82.

Data Analysis

All statistical analyses were conducted using SPSS version 22. Each participant's responses to the scale/test items were scored according to the scoring principles of the IAT and LSS. Overall IAT scores were dichotomized into a binary variable coded as "average user" (0 to 39) and "problematic user" (40 to 100) (Jelenchick, Becker & Moreno, 2012). Before the main analyses, the data concerning vocational college students' satisfaction status variables (i.e. social life satisfaction, monthly income satisfaction etc.), IA and life satisfaction were interpreted considering descriptive analysis. Then a preliminary analysis was done by using t-test to see the impacts of participants' satisfaction status on their internet addiction test scores.. In order to see the relationship and correlation between constructs of IA and

satisfaction with life, Pearson correlation coefficients and linear regression analyses were run. The significance level was set at .05 in all analyses.

Results and Findings

Descriptive Results

According to descriptive statistics analysis, 80.7% (n=326) of students were satisfied with their monthly income, 98.8% (n=399) of students were satisfied with their family relationship, 93.8% (n=379) of students were satisfied with their health condition, 65.6% (n=265) of students were satisfied with their social life, 72.8% (n=294) of students were satisfied with their school life and finally it was found that 63.6% (n=257) of students did not have a girlfriend. In addition to aforementioned results, the mean IAT score was found as 39.2 ± 12.2 . The 58.2% (n=235) of students were categorized as "average internet users" (IAT overall score <40) while remaining participants (n=169, 41.8%) were categorized as "problematic internet users" (IAT overall score ≥ 40). The mean LS score was found as 23.9 ± 6.4 .

Comparative Analyses

Multiple independent-samples t-tests were conducted to analyze effects of monthly income satisfaction, family relationship satisfaction, health condition satisfaction, social life satisfaction, school satisfaction and having a girlfriend status on IAT scores of students. According to test results, IAT scores of students differed significantly by family relationship satisfaction ($t_{402} = -2.94$, $p = 0.003$); social life satisfaction ($t_{402} = -2.18$, $p = 0.030$) and school satisfaction ($t_{402} = -4.94$, $p = 0.000$) conditions. On the other hand, IAT scores of students did not differ significantly by monthly income satisfaction, health condition satisfaction and having girlfriend conditions. In addition to aforementioned results, a t-test was utilized in order to compare life satisfaction scores of "average internet users" and "problematic internet users". Result of the test showed that there was a significant difference ($t = 402$, $p = 0.00$) in life satisfaction scores for average internet users ($M = 24.9$, $SD = 6.3$) and problematic internet users ($M = 22.6$, $SD = 6.41$).

Correlations

Pearson correlation test was conducted to determine the strength of relationship between total IAT scores and LS scores of students. Test results showed a very weak and negative significant correlation ($r = -0.294$; $p < 0.05$). In addition, correlations between factors of IA and participants’ life satisfaction were examined. The findings are given in Table 1.

Table 1. Pearson correlations between internet addiction factors and life satisfaction

Factors	2	3	4	5
1. Mood	.532*	.640*	.658*	-.279*
2. Relationship		.372*	.457*	-.155*
3. Responsibilities			.673*	-.148*
4. Duration				-.193*
5. Life Satisfaction				

*Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

As observed in Table 1, participants’ satisfaction with life had significantly negative relationships with all factors of IA. These findings could mean that as the participants’ IA level tends to decrease; their satisfaction with life increases.

Predictors of Participants’ Life Satisfaction

In order to investigate the associations between factors of AI and life satisfaction regression analysis was conducted. The results are given in Table 2.

Table 2. Regression results predicting life satisfaction from mood, relationship, responsibilities, duration

Variables	B	SE	β	t	p
Mood	-2,747	.728	-.292	-3.775	.000*
Relationship	-.037	.475	-.005	-.078	.938
Responsibilities	.667	.673	.074	.991	.322
Duration	-.408	.642	-.049	-.636	.525

*Significant of $p < 0.01$.

As shown in Table 2, regression analysis results indicated that life satisfaction was predicted only by “mood” factor of IA, $R^2 = .081$, $F(4,349) = 7.670$, $p < .005$). The findings could

mean that it is hard to explain participants' satisfaction with life through relationship, responsibilities and duration factors of IA as they did not seem to be significant predictors of the life satisfaction of vocational college students. However, mood factor of IA happened to significantly contribute to participants' life satisfaction, as it appeared the most important predictor in the current study.

Discussion and Conclusion

The main purpose of this study was to examine which factors influence the development of Internet addiction and relationship between internet addiction and life satisfaction. Considering internet user types of students, it was found that more than half of the students were average internet users (58.2%) while remaining students were problematic internet users (41.2%). In the literature, it is observed that Internet addiction rates vary in terms of country, sample groups and utilized measurement tools. For example, Wartberg et al. (2016) reported Internet addiction rate in teenagers living in Germany to be 4.8%, Işık & Ergün (2018) reported rate of students who show limited symptoms to be at 25.8% and Jelenchick et al. (2012) reported rate of problematic internet users to be 12%. In current study, rate of problematic internet users was found to be 41.2%, which was relatively higher compared to previous studies. This inconsistency may be caused by the investigated study group or the measurement tool utilized.

In this study, it was found that students' satisfaction with their school, family relations and social life significantly affected their internet addiction score, while their monthly income, health status and whether they have girlfriend or not did not affect their internet addiction score. In other words, it was found that the internet addiction scores of the students who were satisfied and not satisfied with their schools; family relations and social life changed significantly. This result is compatible with results of Telef's (2016) research which found that family and school satisfaction had a negative relationship with Internet addiction. In addition, results are similar with Li et al.(2014) which claimed a negative relationship between Internet addiction and family satisfaction. Considering the social life

satisfaction, current study has similar results with Kormas et al. (2011) and Yeh et al. (2008) which claimed a negative relationship between Internet addiction and social support.

Considering the relationship between internet addiction and life satisfaction, a weak but significant correlation was found in the current study. This result is in concordance with results of Bozoglan et al. (2013), Cao et al. (2011) and Pawlikowski et al. (2014). In the current study, the correlation analyses between the factors of Internet addiction and life satisfaction reveal that life satisfaction significantly and negatively correlates with mood, relationship, responsibilities and duration factors. This finding is consistent with the related literature (Bozoglan et al., 2013) putting forward that Internet addiction affects life satisfaction in a negative way and, overall, people addicted to the Internet are less happy or have less life satisfaction and well-being. The result of regression analysis revealed that only mood factor of Internet Addiction was the strongest significant predictor of participants' satisfaction with life. In this regard, participants with higher levels of mood tend to be less satisfied with life.

Our study has some limitations. First, the participant sample of this study only included vocational college school students in Balıkesir and was not selected randomly. Thus, replication studies on diverse samples are needed for generalizations. Second, all participants' gender was male. In particular, it would be useful to conduct similar studies using different populations since the level of Internet addiction and Internet usage motivation may differ according to gender. Third, scale data were based on self-reports. In future studies, the use of multiple methods of assessment would contribute to findings of current research. Forth, Internet user types were (i.e. average internet user, problematic internet user etc.) limited to findings of Internet Addiction Test (Young, 1998); other scales may reveal different results. In future studies, it is advised to utilize different measurement tools and compare result with current study.

Kaynakça

- Anderson, K. J. (2001). Internet use among college students: an exploratory study. *Journal of American College Health, 50*(1), 21–26.
- Armstrong, L., Phillips, J.G. & Sailing, L. (2000). Potential determinants of heavier internet usage. *Int. J. Human-Computer Studies, 53*, 537-550.
- Aydın, B. & Sarı, S.V. (2011). Internet addiction among adolescents: the role of self-esteem. *Procedia Social and Behavioral Sciences, 15*, 3500–3505.
- Bai, Y. M., Lin, C. C., & Chen, J. Y. (2001). Internet addiction disorder among clients of a virtual clinic. *Psychiatric Services, 52*(10), 1397.
- Beard, K. W., & Wolf, E. M. (2001). Modification in the proposed diagnostic criteria for Internet addiction. *Cyberpsychology & behavior, 4*(3), 377-383.
- Bozoglan, B., Demirer, V., & Sahin, I. (2013). Loneliness, self-esteem, and life satisfaction as predictors of Internet addiction: A cross-sectional study among Turkish university students. *Scandinavian journal of psychology, 54*(4), 313-319.
- Cao, H., Sun, Y., Wan, Y., Hao, J., & Tao, F. (2011). Problematic Internet use in Chinese adolescents and its relation to psychosomatic symptoms and life satisfaction. *BMC public health, 11*(1), 802.
- Caplan, S. E. (2003). Preference for online social interaction: A theory of problematic Internet use and psychosocial well-being. *Communication research, 30*(6), 625-648.
- Cash, H., Rae, C.D., Steel, E.H. & Winkler, A. (2012). Internet Addiction: A Brief Summary of Research and Practice. *Current Psychiatry Reviews, 8*, 292-298.
- Chou, C. (2001). Internet heavy use and addiction among Taiwanese college students: an online interview study. *Cyberpsychology and Behavior, 4*(5), 573–585.
- Davis, R. A. (2001). A cognitive-behavioral model of pathological Internet use. *Computers in Human Behavior, 17*, 187–195.
- Davis, R. A., Flett, G. L., & Besser, A. (2002). Validation of a new scale for measuring problematic internet use: implications for pre-employment screening. *Cyberpsychology Behavior, 5*(4), 331–345.
- Diener, E. D., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of personality assessment, 49*(1), 71-75.
- Erdoğan, Y. (2008). Exploring the relationships among Internet usage, Internet attitudes and loneliness of Turkish adolescents. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace, 2*(2).
- Griffiths, M. (2000). Does Internet and computer" addiction" exist? Some case study evidence. *CyberPsychology & Behavior, 3*(2), 211-218.
- Hardie, E., & Tee, M. Y. (2007). Excessive Internet use: The role of personality, loneliness and social support networks in Internet Addiction. *Australian Journal of Emerging Technologies & Society, 5*(1).
- Huang, H., & Leung, L. (2009). Instant messaging addiction among teenagers in China: Shyness, alienation, and academic performance decrement. *CyberPsychology & Behavior, 12*(6), 675–679.

- Işık, I., & Ergün, G. (2018). Determining the Relation between Turkish Middle-School Students' Internet Addiction and Perceived Social Support from Family. *ADDICTA, 5(3)*, 1-16.
- Jelenchick, L. A., Becker, T., & Moreno, M. A. (2012). Assessing the psychometric properties of the Internet Addiction Test (IAT) in US college students. *Psychiatry research, 196(2-3)*, 296-301.
- Kaltiala-Heino, R., Lintonen, T., & Rimpela, A. (2004). Internet addiction: potentially problematic use of the internet in a population of 12–18 year-old adolescents. *Addiction Research and Theory, 12(1)*, 89–96.
- Kandell, J. J. (1998). Internet addiction on campus: The vulnerability of college students. *Cyberpsychology & Behavior, 1(1)*, 11-17.
- Kaya, F., Delen, E. & Young, K.S. (2015). Psychometric properties of the internet addiction test in Turkish. *Journal of Behavioral Addictions, 5(1)*, 130-134.
- Kim, H. K. & Davis, K.E. (2009). Toward a comprehensive theory of problematic Internet use: Evaluating the role of self-esteem, anxiety, flow, and the self-rated importance of Internet activities. *Computers in Human Behavior 25*, 490–500.
- Koc, M. (2011). Internet addiction and psychopathology. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET, 10(1)*, 143-148.
- Kormas, G., Critselis, E., Janikian, M., Kafetzis, D., & Tsitsika, A. (2011). Risk factors and psychosocial characteristics of potential problematic and problematic internet use among adolescents: a cross-sectional study. *BMC public health, 11(1)*, 595.
- Köker, S. (1991). Normal ve sorunlu ergenlerin yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.*
- Kraut, R., Patterson, M., Lundmark, V., Kiesler, S., Mukopadhyay, T., & Scherlis, W. (1998). Internet paradox. A social technology that reduces social involvement and psychological well-being? *American Psychologist, 53(9)*, 1017–1031.
- Li, W., Garland, E. L., & Howard, M. O. (2014). Family factors in Internet addiction among Chinese youth: A review of English-and Chinese-language studies. *Computers in Human Behavior, 31*, 393-411.
- Lin, S. S., & Tsai, C. C. (2002). Sensation seeking and internet dependence of Taiwanese high school adolescents. *Computers in Human Behavior, 18*, 411–426.
- Liu, Y. (2007). Psycho-social related factors of junior high school students with Internet addiction disorder. *Chinese Journal of Clinical Psychology, 15*, 422–423.
- Morahan-Martin, J., & Schumacher, P. (2000). Incidence and correlates of pathological Internet use among college students. *Computers in human behavior, 16(1)*, 13-29.
- Miller, S. M. (2008). The effect of frequency and type of internet use on perceived social support and sense of well-being in individuals with spinal cord injury. *Rehabilitation Counseling Bulletin, 51(3)*, 148-158.
- Nalwa, K., & Anand, A. P. (2003). Internet addiction in students: a cause of concern. *Cyberpsychology and Behavior, 6(6)*, 653–656.

A Descriptive Study on Vocational College Students' Internet Addiction and Various Satisfaction Conditions

- Niemz, K., Griffiths, M., & Banyard, P. (2005). Prevalence of pathological Internet use among university students and correlations with self-esteem, the General Health Questionnaire (GHQ), and disinhibition. *Cyberpsychology & behavior*, 8(6), 562-570.
- Office for national Statistics. (2013). *Internet access - Households and individuals*.
- Pawlikowski, M., Nader, I. W., Burger, C., Stieger, S., & Brand, M. (2014). Pathological Internet use—It is a multidimensional and not a unidimensional construct. *Addiction Research & Theory*, 22(2), 166-175.
- Pratarelli, M. E., Browne, B. L., & Johnson, K. (1999). The bits and bytes of computer/Internet addiction: A factor analytic approach. *Behavior Research Methods, Instruments, & Computers*, 31(2), 305-314.
- Telef, B. B. (2016). Investigating the Relationship among Internet Addiction, Positive and Negative Affects, and Life Satisfaction in Turkish Adolescents. *International Journal of Progressive Education*, 12(1).
- Tsai, C. C., & Lin, S. S. (2003). Internet addiction of adolescents in Taiwan: an interview study. *Cyberpsychology and Behavior*, 6(6), 649-652.
- Xu, J., Shen, L. X., Yan, C. H., Hu, H., Yang, F., Wang, L., ... & Zhang, J. (2014). Parent-adolescent interaction and risk of adolescent internet addiction: a population-based study in Shanghai. *BMC psychiatry*, 14(1), 112.
- Wartberg, L., Brunner, R., Kriston, L., Durkee, T., Parzer, P., Fischer-Waldschmidt, G., & Carli, V. (2016). Psychopathological factors associated with problematic alcohol and problematic Internet use in a sample of adolescents in Germany. *Psychiatry Research*, 240, 272-277.
- Wang, W. (2001). Internet dependency and psychosocial maturity among college students. *Human-Computer Studies*, 55, 919-938.
- Wang, H., Zhou, X., Lu, C., Wu, J., Deng, X., & Hong, L. (2011). Problematic internet use in high school students in Guangdong province, China. *Plos One*, 6(5), e19660.
- Yeh, Y. C., Ko, H. C., Wu, J. Y. W., & Cheng, C. P. (2008). Gender differences in relationships of actual and virtual social support to Internet addiction mediated through depressive symptoms among college students in Taiwan. *CyberPsychology & Behavior*, 11(4), 485-487.
- Young, K. S. (1996). Psychology of computer use: XL. Addictive use of the Internet: a case that breaks the stereotype. *Psychological reports*, 79(3), 899-902.
- Young, K. S. (1998). Internet addiction: the emergence of a new clinical disorder. *Cyberpsychology & Behavior*, 1(3), 237-244.
- Young, K. S., & Case, C. J. (2004). Internet abuse in the workplace: new trends in risk management. *Cyberpsychology & Behavior*, 7(1), 105-111.

İnternet Bağımlılığı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

İbrahim TAŞ¹, Okan BİLGİN²

Öz: Bu çalışmanın amacı DSM-V çevrimiçi oyun bağımlılığı kriterlerine göre dokuz maddeli internet bağımlılığı ölçeği geliştirmektedir. Çalışma, yaşları 18 ile 58 arasında değişen 543 kişi ile yapılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi için 327 kişi ile doğrulayıcı faktör için 216 kişi ile çalışılmıştır. Kapsam geçerliği çerçevesinde uzman görüşü alınmıştır. Yapı geçerliğini tespit etmek için faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi sonucunda 9 madde ve tek faktörden oluşan yapı elde edilmiştir. Tek faktörün ölçeğe ilişkin toplam varyansın % 39.607'sini açıkladığı görülmüştür. Ölçeğin Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerinin .836 olduğu, Barlett's Küresellik testi sonucunun ise $\chi^2= 758.899$, $p=.000$ olduğu tespit edilmiştir. Maddelerin ortak varyanslarının .22 ile .67 arasında, madde faktör yük değerlerinin .45 ile .74 arasında, madde toplam korelasyonlarının ise .35 ile .61 aralığında yer aldığı tespit edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda uyum indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içinde yer aldığı tespit edilmiştir ($X^2/df =2.38$, RMR=.06, GFI=.94, AGFI=.90, CFI=.90, RMSEA= .08). Bir ay arayla yapılan test tekrar test korelasyon katsayısı $r=.90$ olarak tespit edilirken, Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .78 olarak tespit edilmiştir. Sonuç olarak ölçeğin internet bağımlılığını ölçmek için güvenilir ve geçerli bir ölçek olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İnternet bağımlılığı, açımlayıcı faktör analizi, doğrulayıcı faktör analizi

¹ İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, ibrahimtas34@gmail.com

² Bülent Ecevit Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, bilg.in.okan@gmail.com

The Validity and Reliability of The Internet Addiction Scale

Abstract: The aim of this study was to develop a nine-item internet addiction scale based on DSM-V internet gaming addiction criteria. The study was carried out with 550 people aged between 18 and 58 years. For exploratory factor analysis with a total of 327 people and for confirmatory factor analysis with a total 216 people were studied. Expert opinion was received within content validity. Factor analysis was performed to determine the construct validity. As a result of factor analysis, a structure consisting of 9 items and one factor was obtained. It was seen that the single factor explained 39% of the total variance of the scale. The KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) value of the scale was .836 and χ^2 value of the Bartlett Sphericity test was found as 758.899 ($p=.000$). The common variances of the items were found between .22 and .67, and the item-factor loadings were between .45 and .74 and item total correlations were ranged between .35 and .61. A result of confirmatory factor analysis, it was found that fit indices were within acceptable limits ($X^2/df =2.38$, RMR=.06, GFI=.94, AGFI=.90, CFI=.90, RMSEA= .08). Test-retest correlation coefficient was determined as $r = .90$ and Cronbach Alpha internal consistency coefficient was found as .78. As a result, it was determined that this scale is a valid and reliable scale to measure internet addiction in young adults and adults.

Keywords: Internet addiction, exploratory factor analysis, confirmatory factor analysis

Giriş

En çok kullanılan teknolojik ürünlerin başında gelen internet günümüz insanının vazgeçilmezleri arasındaki yerini almıştır. Her gün daha da geliştirilen uygulamalarla insanoğlunun hemen hemen her ihtiyacını karşılaması onun tahtını daha da sağlamlaştırmaktadır. İnternetin hemen hemen her ihtiyacı karşılaması internetin aşırı kullanımını da beraberinde getirmektedir. Aşırı kullanım ise beraberinde bazı sorunlar getirebilmektedir.

Hayatı kolaylaştırması ve hemen her yerde ulaşılabilir olması interneti üniversite öğrencileri için popüler bir eğlence aracı aynı zaman da akademik etkinliklerin yapılacağı bir yer haline getirmiştir (Yen, Ko, Yen, Chen ve Chen, 2009). İnterneti bireyler için cazip kılan bazı unsurlar bulunmaktadır. Birey sanal dünya da gerçek hayattaki kimliğinin çok çok zıttı

bir kimlik yaratabilir. Gerçek hayatta kurtulmak istediği birçok özelliğinden sanal kimlik sayesinde kurtulabildiği gibi sahip olmak istediği özelliklere de sahipmiş gibi davranabilir. Ancak bu kimlik sanal dünyada kapana kısılmış bir kimliktir ve gerçek dünyada karşılığı yoktur (Young, 1997). İnternetin yukarıda belirtildiği şekilde ve yoğun olarak kullanılması beraberinde bazı sorunlar getirebilmektedir. Bu sorunlardan biri de internet bağımlılığıdır. İnternet bağımlılığı kavramı ilk ortaya atıldığından beri üzerinde ittifak edilecek temel kriterler bulunmamaktadır (Shaw ve Black, 2008).

Literatürde internet bağımlılığının tanımlanması ile ilgili yapılan ilk çalışmalardan biri de Young (1998) tarafından yapılmıştır. Young (1998) internet bağımlılığını tanımlamak için 8 kriter ortaya koymuş ve bu kriterlerden 5'ini karşılayanın internet bağımlısı olarak düşünülebileceğini ifade etmiştir. Bu kriterler zihnin internet ile meşguliyeti, artan miktarda kullanma, internet kullanımını bırakmak istemesine rağmen bırakamama, kullanımı kesmek ya da azaltmak istediğinde hırçın, depresif hissetme, istediğinden daha fazla internette kalma, internet kullanımı nedeniyle iş, eğitim ve ilişkilerle ilgili fırsatları tehlikeye atma, kullanılan internet miktarı ile ilgili yalan söyleme ve olumsuz ruh halinden kaçmak için internet kullanma şeklindedir. DSM V'in (Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı, 2013) yayınlanması ile birlikte çevrimiçi oyun bağımlılığı ile ilgili kriterler netleşmeye başlamıştır. Bu kriterler genel olarak Young (1998) tarafından ifade edilen kriterleri kapsamaktadır. Young (1998) tarafından ifade edilen kriterlere ek olarak, önceki ilgi alanlarına ve hobilere karşı ilginin kaybolması ve internetin sosyal ve psikolojik problemlere yol açmasına rağmen kullanılması kriterleri yer almaktadır. DSM V (2013) tarafından 9 kriter ile tanımlanan çevrimiçi oyun bağımlılığı kriterleri diğer teknolojik bağımlılık türleri için de temel kriterler olarak referans alınmaya başlanmıştır. Nitekim internet bağımlılığı (Pontes ve Griffiths, 2016) ve sosyal medya bağımlılığı (van den Eijnden, Lemmens, ve Valkenburg, 2016) ile ilgili ölçekler geliştirilirken DSM V'te geçen kriterler dikkate alınmıştır. Bunlara ek olarak Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) çevrimiçi oyun bağımlılığını bir ruhsal sorun olarak değerlendirmesi ("Oyun bağımlılığı resmen", 2018) gerek çevrimiçi oyun bağımlılığı gerekse diğer teknolojik bağımlılıklarının tanı kriterlerinin belirlenmesi önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Ülkemizde internet bağımlılığı ile ilgili çeşitli ölçekler geliştirilmiştir. Ceyhan, Ceyhan ve Gürcan (2007) üniversite öğrencileri üzerinde problemleri internet kullanımı ölçeği isminde bir ölçek geliştirmişlerdir. Ölçek internetin olumsuz sonuçları, sosyal rahatlama ve aşırı kullanım olmak üzere 3 faktör ve 33 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .94 olarak bulunmuştur. Günüş (2009) tarafından ergenler üzerinde geliştirilen internet bağımlılığı ölçeği ise yoksunluk, kontrol güçlüğü, işlevsellikte bozulma ve sosyal izolasyon olmak üzere 4 faktör, 35 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .94 olarak bulunmuştur. Ayas, Çakır ve Horzum (2011) tarafından ergenler üzerinde geliştirilen bilgisayar oyun bağımlılığı ölçeği ise internet bağımlılığı ve bilgisayar bağımlılığı olmak üzere iki faktör, 54 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin internet bağımlılığı alt boyutu Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .96 olarak bulunmaktadır. Ögel, Karadağ, Satgan ve Koç (2015) tarafından geliştirilen bağımlılık profil indeksi internet bağımlılığı formu üç faktör ve 18 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .88 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada farklı olarak DSM-V çevrimiçi internet oyun bağımlılığı kriterleri doğrultusunda bir ölçek geliştirilmek istenmiştir. Ölçeğin çevrimiçi oyun bağımlılığı kriterleri doğrultusunda oluşturulması ve az maddeli olmasının (9 maddelik) ölçeğin kullanılabilirliğini artıracakı düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırma Grubu

Araştırma toplamda 543 kişi ile yürütülmüştür. Katılımcıların yaş aralıkları 18 ile 58 arasında değişmektedir. Doğrulayıcı faktör analizi ve açıklayıcı faktör analizi için iki ayrı örneklem kullanılmıştır.

Araştırma Grubu I

Araştırma Grubu I, 217'si kadın, 110'u erkek olmak üzere 327 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıları yaş aralığı 19 ile 58 arasında değişmekte olup yaş ortalamaları 25.13'tür. Bu gruptan elde edilen verilerle Açıklayıcı Faktör Analizi yapılmıştır.

Araştırma Grubu II

Araştırma grubu II, 136'sı (%63) kadın, 80'i (%37) erkek olmak üzere 216 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş aralıkları 18-27 arasında değişmekte olup, yaş ortalamaları 21.13 şeklindedir. Bu grupta doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Ölçekler katılımcılara yüz yüze uygulanmıştır. Deneme formu 30 kişiye uygulanmıştır. Veriler toplanırken katılımcıların gönüllü olmasına dikkat edilmiştir. Ölçeğin uygulanma süresi ortalama 20 dakikayı bulmuştur. Veriler SPSS 25 ve AMOS 25 paket programları ile analiz edilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliği için açımlayıcı faktör analizi ile doğrulayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği için Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısına, madde toplam korelasyonu, test tekrar test analizine ve alt üst %27'lik t testi değerlerine bakılmıştır.

Ölçek Geliştirme ile İlgili Çalışmalar

Bu çalışmanın amacı DSM-V çevrimiçi oyun bağımlılığı tanı kriterlerini esas alarak internet bağımlılığı ölçeği geliştirmektir. Ölçeğin her bir kriteri karşılayan 9 maddeden oluşan kısa form olması amaçlanmıştır. Ölçek geliştirilirken öncelikle alan yazın taraması yapılmıştır. 27 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur. Çevrimiçi oyun bağımlılığı kriterlerinden her bir kriter için 3 madde hazırlanmış böylece 27 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur. Ölçek maddeleri "Hiçbir zaman", "Nadir olarak", "Bazen", "Sık sık" ve "Her zaman" şeklinde 5'li likert tipi dereceleme ile ölçülmüştür. 27 maddeden oluşan ölçeğe son hali verildikten sonra güvenilirlik ve geçerlik çalışmalarına geçilmiştir.

Kapsam geçerliği çerçevesinde psikolojik danışma ve rehberlik, ölçme ve değerlendirme ve Türk dili alanlarında çalışan akademisyen ve uzmanlardan oluşan 5 kişiye ölçek maddeleri gönderilmiş ve onlardan geri dönüt alınmıştır. Geri dönütler sonrasında ölçeğe son hali verilmiştir.

Güvenirlik ve geçerlik çalışmaları kapsamında 543 kişiye ölçek uygulanmıştır. Öncelikle açımlayıcı faktör analizi için veri toplanmıştır. Toplanan 327 kişilik verilerle

Açımlayıcı Faktör Analizi yapılmıştır. Daha sonra doğrulayıcı faktör analizi için veri toplanmıştır. Toplanan 216 kişilik veriler ise Doğrulayıcı Faktör Analizi için kullanılmıştır. Ölçekte yer alacak maddelerin belirlenmesinde madde faktör yüklerinin .30 ve üzerinde olmasına dikkat edilmiştir. Bu kriterler doğrultusunda her bir çevrimiçi oyun bağımlılığı ölçeğine 1 madde denk gelecek 9 maddelik bir ölçek oluşturulmuş ve güvenirlik ve geçerlik çalışmaları elde edilen bu yapı üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Bu araştırmada internet bağımlılığı ölçeği yetişkin formu geliştirilmek istenmiştir. Bu amaçla geçerlilik çalışmaları kapsamında öncelikle açımlayıcı faktör analizi yapılmış daha sonra ortaya çıkan yapının faktör yapısını test etmek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Bu işlemlerden sonra ölçeğin güvenirlik analizi yapılmıştır.

Faktör Yapısının İncelenmesi

Açımlayıcı faktör analizi

Ölçeğin faktör yapısı açımlayıcı faktör analizi ile test edilmiştir. Açımlayıcı faktör analizinde öncelikle örneklemin yeterli olup olmadığını test eden Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerlerine bakılmıştır. KMO değeri .836 olarak elde edilmiştir. Bu değer çok iyi bir değer olarak kabul edilmektedir (Sharma, 1996, s.116 akt. Kalaycı, 2014). Bu değer .70 ve üzerinde olması maddelerin faktör analizi için yeterli kabul edilmektedir. Barlett's Küresellik testi ($\chi^2= 758.899$, $p=.000$) olarak bulunmuştur. Her iki analizden elde edilen sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde ölçek verilerinin faktör analizine uygun olduğu söylenebilir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012). Faktör analizinde temel bileşenler analizi yapılmış bu analizde iki faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Elde edilen faktörlerin açıkladıkları varyanslar tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. İnternet Bağımlılığı Ölçeğinin Temel Bileşenler Analizi Sonucunda Elde Edilen İki Faktörlü Yapısının Özdeğer ve Açıklanan Varyans Değerleri

Faktör	Öz değer	A.V. (%)	T. V. (%)
1	3.57	39.61	39.61
2	1.23	13.63	53.24

A.V= Açıklanan varyans, T.V= Toplam varyans

Tablo 1’de görüldüğü gibi yapılan faktör analizi (temel bileşenler analizi) sonucunda varyansın % 53.241’ini açıklayan iki faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Birinci faktörün açıkladığı varyansın %39.607 olması ve ikinci faktörün isimlendirilmesinin zor olması nedeniyle ölçeğin tek faktörlü olmasına karar verilmiştir. Ölçeğin tek faktörlü olması kararlaştırılırken yamaç birikinti grafiğine de bakılmış ve birinci faktörden sonra eğimin başladığı görülmüştür. Yamaç-birikinti grafiği aşağıda verilmiştir.

Şekil 1. Yamaç-Birikinti Grafiği

Şekil 1’de eğimin ikinci noktadan itibaren bir plato yaptığı görülmektedir.

Tek faktör 9 maddeden oluşan ölçeğin temel bileşenler analizine ilişkin sonuçlar tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. İnternet Bağımlılığı Ölçeğinin Temel Bileşenler Analizi Sonucunda Elde Edilen Tek Faktörlü Yapısının Özdeğer ve Açıklanan Varyans Değerleri

Faktör	Öz değer	A.V (%)	T.V (%)
1	3.57	39.61	39.61

A.V= Açıklanan varyans, T.V= Toplam varyans

Tablo 2’de faktör analizi (temel bileşenler analizi) sonucunda 9 maddenin öz değeri 1’den büyük olan tek faktöre ilişkin değerleri verilmiştir. Tek faktörün açıkladığı varyansın % 39.607olduğu tespit edilmiştir.

İnternet bağımlılığı ölçeğinin aritmetik ortalamaları, standart sapmaları, faktör ortak varyansları, madde faktör yük değerleri ve madde toplam korelasyonları hesaplanmış ve tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. İnternet Bağımlılığı Ölçeği Faktör Analizi Sonuçları ve Madde Toplam Korelasyonları

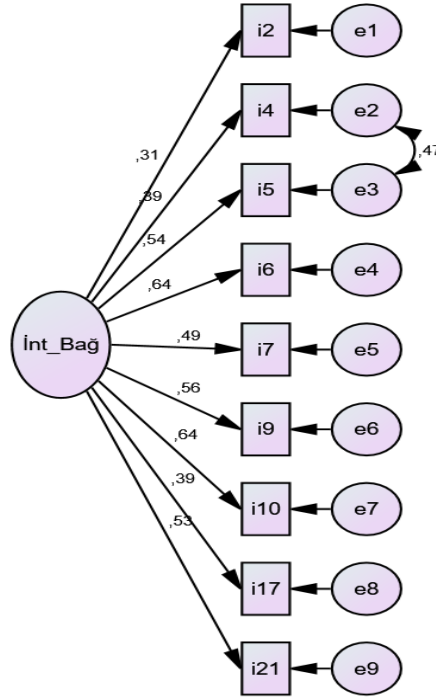
Madde No	$\bar{X}$	Ss	Faktör Ortak Varyans	Faktör Yük Değeri	Madde Toplam Korelasyonu
M2	3.11	1.22	.58	.56	.45
M4	2.64	1.11	.67	.62	.52
M5	2.37	1.11	.57	.66	.54
M6	1.55	.80	.60	.71	.55
M7	1.24	.62	.55	.59	.43
M9	1.42	.77	.61	.66	.48
M10	1.79	.92	.54	.74	.61
M17	2.65	1.5	.22	.45	.35
M21	1.50	.82	.45	.63	.47

Tablo 3’de maddelerin faktör ortak varyanslarının .22 ile .67 arasında yer aldığı, ölçek madde faktör yük değerlerinin .46 ile .74 arasında yer aldığı görülmektedir. Ölçek madde toplam korelasyonlarının ise .35 ile .61 aralığında yer aldığı görülmektedir.

Doğrulayıcı faktör analizi

Ölçeğin tek faktörlü yapısını test etmek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizinde ölçek maddelerinin uyum değerlerinin bazıları kabul edilebilir sınırlar içinde yer alsa da referans alınan tüm değerlerin kabul edilebilir değerler arasında yer almadığı görülmüştür ($X^2/df=3.883$; $RMR=.064$; $GFI=.89$; $AGFI=.82$, $CFI=.79$). Bunun üzerine programın önerdiği modifikasyonlar incelenmiş ve analiz programının önerdiği (e2-e3) maddeler arasında bir modifikasyon yapılmıştır. Bu maddelerden biri internette geçirilen süreyi kontrol edememe ile ilgili diğeri ise geçirilen bu sürenin yarattığı aksaklıklarla ilgili olduğundan birbirine yakın olarak algılanmıştır. Bu düzeltmeden sonra model uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeye geldiği görülmüştür. Doğrulayıcı faktör analizine ilişkin path diyagramı ve uyum indeks tablosu aşağıda verilmiştir.

Doğrulayıcı faktör analizine ilişkin path diyagramı şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2. İnternet Bağımlılığına İlişkin Path Diyagramı

Şekil 2’de her bir maddenin faktör yük değerlerini gösteren standardize edilmiş beta değerlerinin .31 ile .64 arasında değiştiği görülmektedir.

Doğrulayıcı faktör analizine ilişkin uyum indeksi değerleri Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonucu Elde Edilen Uyum İndeks Değerleri

İyilik Uyum İndeksi	Ulaşılan Değerler	Kabul edilir değerler*
X^2	2.38	≤ 5
Sd	26	
RMR	.06	$\leq .10$
GFI	.94	$\geq .90$
AGFI	.90	$\geq .90$
CFI	.90	$\geq .90$
RMSEA	.08	$\leq .08$

* Akt. Çokluk vd. (2012, s.271-272)

Tablo 4’de yer alan uyum indekslerinden X^2/df değerinin 2.38 olduğu görülmektedir. Artık ortalamaların karekökü (RMR) değerinin .06 olduğu görülmektedir. İyilik uyum indeksinin (GFI) .94 olduğu, düzeltilmiş iyilik uyum indeksinin ise (AGFI) .90 olduğu

görülmektedir. Karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI) değeri .90 olarak tespit edilmiştir. Yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA) değeri .08 ($\leq .08$) olarak tespit edilmiştir.

Güvenirlik

Ölçeğin güvenilirliği için Cronbach Alfa iç tutarlılık kat sayısı, test tekrar test ve alt-üst %27'lik değerler incelenmiştir. Tablo 5'de iç tutarlılık için ölçülen Cronbach Alfa değeri verilmiştir.

Tablo 5. Güvenirlik Analizi Sonuçları

Madde No	Cronbach Alfa
M2	
M4	
M5	
M6	
M7	.78
M9	
M10	
M17	
M21	

Tablo 5'de ölçeğin tutarlılık katsayısı verilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi ölçeğin toplam iç tutarlılık katsayıları .70'in üzerindedir.

Ölçekte güvenilirliği ölçmenin yollarından biri de test tekrar test analizidir. Ölçeğin bir ay arayla yapılan test tekrar test sonucunun her iki ölçüm arasında yüksek ($r = .90$) ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Madde Analizi

İç tutarlılığı ölçmek için kullanılan alt %27'lik ile üst %27'lik gruplar arasındaki fark ilişkisiz gruplar t testi ile sınanmıştır. Analiz sonuçları tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. İnternet Bağımlılığı Ölçeği Madde Analizi %27'lik Alt ve Üst Gruplar İçin T Değerleri

Madde	Grup	N	$\bar{X}$	Ss	t	p
M2	Alt	88	2.19	1.12	-10.409	.000
	Üst	88	3.88	1.03		
M4	Alt	88	1.73	.952	-11.840	.000
	Üst	88	3.43	.944		
M5	Alt	88	1.46	.677	-13.297	.000
	Üst	88	3.27	1.07		
M6	Alt	88	1.06	.239	-11.351	.000
	Üst	88	2.22	.931		
M7	Alt	88	1.02	.213	-6.450	.000
	Üst	88	1.68	.939		
M9	Alt	88	1.04	.258	-8.267	.000
	Üst	88	2.00	1.06		
M10	Alt	88	1.10	.304	-15.486	.000
	Üst	88	2.69	.914		
M17	Alt	88	1.78	.718	-6.982	.000
	Üst	88	3.57	2.303		
M21	Alt	88	1.01	.106	-11.228	.000
	Üst	88	2.16	.957		

Tablo 6'da alt-üst %27'lik değerler için hesaplanan t değerleri ölçeğin bütün maddeleri için $p < .01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

İnternet bağımlılığı her geçen gün daha çok sayıda insanın hayatını etkilemektedir. Yetişkinler arasında yaygın hale gelen internet bağımlılığı, aile hayatından, sosyal ilişkilere, iş hayatından günlük sorumlulukların aksatılmasına kadar birçok alanda sorun yaratmaya devam etmektedir. DSM-V (2013) çevrimiçi oyun bağımlılığı kriterlerinin yayınlanması ve Dünya Sağlık Örgütü'nün çevrim içi oyun bağımlılığı bir ruhsal sorun olarak tanımlaması bu

ölçeğin teorik alt yapısını oluşturmaktadır. Bu açıklama ve kriterler doğrultusunda genç yetişkin ve yetişkinlerde kullanılabilir tek faktörlü 9 maddeli, likert tipi kısa form bir ölçek geliştirilmeye çalışılmıştır.

Geliştirilen ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği açımlayıcı faktör analizi (AFA), doğrulayıcı faktör analizi (DFA), ve alt-üst %27 t testi analizi ve Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ile ölçülmüştür. Ölçeğin Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri .836 şeklinde bulunmuştur. Barlett's Sphericity testi ise $\chi^2= 758.899$, $p=.000$ şeklinde anlamlı olarak bulunmuştur. Faktör analizi sonucunda öz değeri 1'den büyük tek faktörün ölçeğe ilişkin toplam varyansın % 39.607'sini açıkladığı görülmektedir. Açıklanan varyansın % 30 ve üzerinde olması tek faktörlü desenler için yeterli kabul edilmektedir (Büyüköztürk, 2014, s.135). Maddelerin faktör ortak varyanslarının .22 ile .67 arasında yer aldığı görülmektedir. Faktör ortak varyansın .10'dan küçük olmaması istenen bir durumdur. Eğer .10'dan küçük ise o madde ile ilgili problem olabilir, maddenin çıkarılması gerekebilir (Çokluk vd., 2012, s. 220). Ölçek maddelerinde en küçük değer .22 olduğu ve bu değer kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu görülmektedir. Açımlayıcı analiz sonucu elde edilen ölçek madde faktör yük değerlerinin .45 ile .74 arasında yer aldığı görülmektedir. Bu değerler madde faktör yük değerleri kabul noktası olan .30'dan (akt. Çokluk vd., 2012) daha yüksektir. Bu nedenle ölçeğin madde faktör yük değerlerinin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu söylenebilir. Ölçek madde toplam korelasyonlarının ise .35 ile .61 aralığında yer aldığı görülmektedir. Madde toplam korelasyonu korelasyon değerlerinin .30 ve üzerinde olduğu ve her bir maddenin bireyi iyi derecede ayırt ettiği söylenebilir (Büyüköztürk, 2014, s. 183).

Doğrulayıcı faktör analizine ilişkin ölçeğe ilişkin uyum indeksleri incelendiğinde X^2/df değerinin 2.38 olduğu görülmektedir. Bu değer 3'ten küçük olması mükemmel uyum olarak kabul edilmektedir. Artık ortalamaların karekökü (RMR) değerinin .06 olduğu görülmektedir. Bu değer iyi uyum olarak kabul edilmektedir (akt. Çokluk vd., 2012). İyi uyum indeksinin (GFI) .94 olduğu, düzeltilmiş iyilik uyum indeksinin ise (AGFI) .90 olduğu görülmektedir. AGFI daima GFI kadar ya da ondan küçük değer alır (MacCallum ve Sehee, 1997 akt. Bayram, 2013, s.75). Karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI) değeri .90 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bu değer iyi uyum gösterdiği söylenebilir. Yaklaşık hataların

ortalama karekökü (RMSEA) değeri .08 ($\leq .08$) olduğundan bu uyum indeksi değerinin de kabul edilebilir uyum gösterdiği görülmektedir. Elde edilen uyum indeksleri değerleri bir bütün olarak incelendiğinde modelin kabul edilebilir olduğu söylenebilir (akt. Çokluk vd., 2012).

Ölçeğin güvenirlik çalışmaları kapsamında test tekrar test, madde ayırt ediciliği ve iç tutarlılık katsayısı incelenmiştir. Bir ay arayla yapılan ölçek test tekrar test korelasyonu ($r=.904$) oldukça yüksek bir ilişki vermiştir. Maddelerin ayırt ediciliği alt üst %27'lik t-testi ile ölçülmüş ve maddelerin ayırt edicilik düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p<.001$). Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .78 şeklinde bulunmuştur. Psikolojik ölçme araçları için güvenirlik katsayısının .70 ve üzerinde olması yeterli kabul edilmektedir (Büyüköztürk, 2014, s.183). Bu sonuçlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde ölçeğin oldukça güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Ölçekten en yüksek puan 45, en düşük puan ise 9 puan alınabilmektedir. Toplam puanın yüksekliği internet bağımlılığının yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Ölçek 5-10 dakika arası bir sürede doldurulabilmektedir. Analizden elde edilen sonuçlar ölçeğin güvenilir ve geçerli bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

Kaynakça

- American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic And Statistical Manual Of Mental Disorders (DSM-5®). American Psychiatric Pub.
- Ayas, T., Çakır, Ö. ve Horzum, M. B. (2011). Ergenler için bilgisayar bağımlılığı ölçeği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(2), 339-448.
- Bayram, N. (2013). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş Amos Uygulamaları*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Büyüköztürk, Ş. (2014). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. (19. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Ceyhan, E., Ceyhan, A. A. ve Gürçan, A. (2007). The Validity and reliability of the problematic internet usage scale. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 7 (1), 411-416.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS Ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Günüç, S. (2009). *İnternet bağımlılık ölçeğinin geliştirilmesi ve bazı demografik değişkenler ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkilerin incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

- Kalaycı, Ş. (2014). *Spss Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. (6. Baskı). Ankara: Asil.
- Oyun bağımlılığı resmen akıl hastalığı olarak kabul edildi (2018, 19 Haziran). Erişim adresi: <http://www.trthaber.com/haber/saglik/oyun-bagimliliği-resmen-akıl-hastalığı-olarak-kabul-edildi-370635.html>.
- Ögel, K., Karadağ, F., Satgan, D., ve Koç, C. (2015). Bağımlılık profil indeksi internet bağımlılığı formu'nun (bapint) geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirliği. *Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 28, 337-343.
- Pontes, H. M. ve Griffiths, M. D. (2016). The Development and psychometric properties of the internet disorder scale –short form (IDS9_SF). *Addicta*, 3(3), 303-318. doi: 10.15805/addicta.2016.3.0102.
- Shaw, M. ve Black D.W. (2008). Internet addiction. *CNS Drugs*, 22(5), 353-365.
- Van den Eijnden, R. J., Lemmens, J. S., ve Valkenburg, P. M. (2016). The social media disorder scale. *Computers in Human Behavior*, 61, 478-487.
- Yen, J. Y., Ko, C. H., Yen, C. F., Chen, C. S., ve Chen, C. C. (2009). The association between harmful alcohol use and Internet addiction among college students: comparison of personality. *Psychiatry and clinical neurosciences*, 63(2), 218-224.
- Young, K. S. (1997, August). What makes the Internet addictive: Potential explanations for pathological Internet use. In *105th annual conference of the American Psychological Association*(Vol. 15, pp. 12-30). Chicago.
- Young, K. S. (1998). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *Cyberpsychology & Behavior*, 1(3), 237-244.

Sosyal Ağlarda Gerçeklik Algısını Etkileyen Değişkenlerin CAID Analiziyle İncelenmesi

Fuat TANHAN¹, Özlem ÇEVİK²

Öz: Günlük hayatta yaşamın bir parçası haline gelmiş olan sosyal ağlar bireylere ve toplumlara olumlu ya da olumsuz biçimlerde etki edebilmektedir. Bugün dizüstü bilgisayarlarından sonra hayatlarımıza giren tablet ve akıllı telefon ayrıcalıklarıyla fatura ödeme, kitap okuma, alışveriş yapma gibi rutin işler internet aracılığıyla mümkün hale gelmiştir. İnsanlar artık mağazalarda ya da butiklerde uzun süre harcayarak giderdikleri ihtiyaçları artık internetle evde, arabada, yolda, piknikte ve işyeri gibi yerlerde tek bir tuşla halledebilmektedirler. Kimi zaman internet kullanımı, tercihten öte bir zorunluluk haline gelmiştir. Sosyal ağların bireylere olan etkilerini belirlemeye dönük çalışmaların son dönemlerde yoğunlaştığı ve çeşitlendiği görülmektedir. 21. Yüzyılın yeni sosyal çevresi olarak ortaya çıkan sosyal ağlar birey için aynı zamanda yeni bir algı oluşturmaktadır. Bu bağlamda bireylerin sosyal ağdaki gerçeklik algısını incelemek bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Nicel bir çalışma olan bu araştırma genel tarama modelindedir. Çalışmanın evrenini, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesindeki lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmada amaçlı örneklem kullanılmıştır. Çalışmanın örnekleme, 2660 öğrenciden oluşmuştur. Çalışmanın değişkenleri Caid analiziyle çözümlenmiştir. Çalışma sonucunda, bağımlı değişken olan öğrencilerin sosyal ağdaki gerçeklik algısının, bağımsız değişkenlerden (sosyal ağda kızgınlıklarını duygularını ifade etme, sosyal ağdaki haberlerin inandırıcılığı, sosyal ağda kendileriyle ilgili paylaşım yapmaları, sosyal ağda başka

---

¹ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü ve fuad65@gmail.com

² Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü ve ozlem.alav@gmail.com

insanların yaptığı paylaşımları inandırıcılığı, sosyal ağın faydalı olup olmadığına yönelik) anlamlı bir şekilde etkilendiği bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal ağ, gerçeklik algısı, Caid analizi, amaçlı örneklem

An Investigation by CAID Analysis of Variables That Affect of Reality Perception in Social Networks

Abstract: Social networks, which have become part of everyday life, can affect individuals and societies in positive or negative ways. Today, with the privileges of tablet and smartphone entering our lives after laptops, routine jobs such as paying bills, reading books and making shopping have become possible through the internet. People now spend a long time in stores or boutiques and the needs they go on the internet at home, in the car, on the road, picnic and work places can be done with a single button. Sometimes the use of the Internet has become a necessity beyond preference. It has been observed that the efforts to determine the effects of social networks on individuals have intensified and diversified in recent times. The studies examine the effects of social networking on individuals. Social networks emerging as the 21st century's new social environment form like a new perception for the individual. The purpose of this work is to examine the perception of individuals' reality in the social network. This quantitative study is the general screening model. The universe of research is the undergraduate students of Van Yuzuncu Yıl University. In the study, purpose sample was used. The sample of the study consisted of 2660 students. Variables of the study were analyzed by Caid analysis. As a result of the study, it was concluded that the perception of reality in the social network of students, which is dependent variables is significantly related to the independent variables (whether they express feelings of anger in the social network, credibility of the news in the social network, sharing about themselves in the social network, credibility of sharing by other people in the social network, found to be affected in some way.

Keywords: Social network, perception of reality, Chaid analysis, purposeful sampling

Giriş

Günümüzde teknoloji yaygın biçimde gündelik hayatımızın bir parçasına dönüşmüştür. İnternetin mevcut teknolojilerin hem kullanım olanaklarına sunduğu imkanlar; hem de kendi başına birey yaşamına sunduğu bilgiye ulaşım kolaylığı gibi faktörler açısından gündelik yaşam içindeki önemi her geçen gün artmaktadır. Bugün dizüstü bilgisayarlarından sonra hayatlarımıza giren tablet ve akıllı telefon ayrıcalıklarıyla fatura ödeme, kitap okuma, alışveriş yapma gibi rutin işler internet aracılığıyla mümkün hale gelmiştir. İnsanlar artık mağazalarda ya da butiklerde uzun süre harcayarak giderdikleri ihtiyaçları artık internetle evde, arabada, yolda, piknikte ve işyeri gibi yerlerde tek bir tuşla halledebilmektedirler. Kimi zaman internet kullanımı, tercihten öte bir zorunluluk haline gelmiştir. Örneğin, insanlar psikolojik yardım aramada; korkmuş ergenler, tavsiye istemede; evliler eşleriyle ilgili durumlara çözüm aramada; mülteciler kendileriyle ilgili durumlarda sosyal ağı kullanmaktadırlar (Naughton, 2013). Artık Amerika gibi ülkelerde şirketler, iş başvurusunda bulunan elemanlarını daha yakından tanımak ve değerlendirmek için Facebook gibi sosyal ağlara başvurumaktadırlar. Kimi zaman bazı işverenler, bireyin, sosyal ağdaki paylaşımları aracılığıyla işe alınacak elemanı daha yakından tanımaya çalışmaktadırlar; fakat bu bireyle ilgili net bir bilgi veremeyebilir; çünkü birey sosyal ağda olduğu kişiden ziyade olmak istediği kişinin rolüne bürünmüş de olabilir (Riggio, 2014, 84). Teknoloji ve internetin sağladığı bu kolaylıklar, insanların gün içerisinde internette daha fazla zaman geçirmelerine sebep olmuştur. Buna karşın, internet kullanımının, bireyin davranışları üzerindeki etkilerine dönük ortaya konan bilgi birikimine karşın henüz bilmemiz gereken çok şey bulunmaktadır ve bildiklerimiz henüz çok azdır (Wilcox ve Stephen, 2012). Bu nedenle sosyal ağ ve bireylerin sosyal ağa yönelik algılarını incelemek büyük önem taşımaktadır.

Kişinin sosyal ağdaki arkadaşlarının duyguları, bireyin kendi duygularına etki edebilmektedir. Bulaşıcı bir özellik taşıyan duygular, sosyal ağda da kişilere etki etmektedir. Sosyal ağda, bireye geçen duygu, kişinin algısına şekil vermektedir. Yapılan bir çalışmaya göre bireyler duygularını, sosyal ağlar aracılığıyla benzer sosyal paylaşım sitelerindeki insanlara bulaştırmaktadırlar. Yalnızlık, bu bulaşıcı duygulardan biridir. Kendini yalnız

hisseden biri, bu duygusunu sosyal ağa yansıttığı zaman yalnızlık hissi ortak arkadaşlara da bulaşmaktadır. Bir diğer deyişle, sosyal ağda yalnız bir arkadaşınız varsa bu duygu size de bulaşır (Cacioppo, Fowler ve Christakis, 2009). Dolayısıyla kendini yalnız hisseden birey, kendini yalnız olarak da algılamaktadır. Bu durum kişinin kendine yönelik gerçeklik algısının bozulduğuna işaret etmektedir. Bunun bir başka örneğini de kişinin sosyal ağda arkadaşlarıyla kurduğu ilişkide görülmektedir. Kişi, sosyal ağdaki arkadaşıyla kurduğu ilişki doğrultusunda kendine ve çevresine yönelik yeni bir algı oluşturmaktadır.

İnternet Tabanlı Sosyal Ağların Etkileri

Çalışmalara göre, yakın arkadaşlarla kurulan ilişkide sosyal ağ, kişinin öz güvenini artırmaktadır (Wilcox ve Stephen, 2012). Ayrıca kişinin Facebook'ta arkadaş sayısının fazla olması, kişinin kendini iyi hissetmesine olumlu yönde etki etmektedir (Kim ve Lee, 2011). Buna rağmen teknolojinin ve internetin sağladığı oyunlar bireylerin gerçeklik algısına zarar vermektedir. Son yıllarda yapılan çalışmalar, oyunlarda oluşturulan avatarların bir süre sonra kişinin kendine yönelik algısını değiştirdiğini göstermektedir. Örneğin aslında uzun boylu olmayan birinin avatarını uzun seçmesinden sonra kendini uzun biri gibi algılamakta ve bu sayede daha fazla özgüvene sahip olmaktadır (Yee ve Bailenson, 2007) Sosyal ağı çok kullanan çocukların da akademik başarısında düşüşler gözlenmektedir (Greenfield, 2012). Bunun yanı sıra sosyal ağların gelecekte bireylerin daha az empati yeteneğine sahip olmalarına etki edeceği varsayılmaktadır. Çünkü sosyal ağ, yüz yüze etkileşimi sınırlandırarak kişilerin etkileşimi azaltmaktadır ve bu durumun, bireyin başka insanların duygularını, düşüncelerini ve durumlarını anlama yetisine zarar vereceği düşünülmektedir (Gorry, 2009). Empati için gerekli olan beden dili, göz kontağı türünden iletler (McKay, Davis ve Fanning, 2010; Greenfield, 2012) sosyal ağda yoktur ve sosyal ağda uzun zaman geçiren bireyler zamanla empati yeteneklerini kaybedebilirler (Greenfield, 2012).

Çalışmalar, kontrolsüz ve ölçüsüz internet kullanımı (Yeşilay) olarak tanımlanan internet bağımlılığı ve depresyon arasındaki güçlü ilişkiye de işaret etmektedir. Bireyin internet bağımlılığı arttıkça depresyon seviyesinin de arttığı bulunmuştur (Young ve Rodgers, 1998; Sanders, Field, Diego ve Kaplan, 2000). Oyunların aşırı kullanımı (Charlton ve Danforth, 2007) olarak bilinen oyun bağımlılığının bir türü olarak kabul edilen internet

bağımlılığı, kişinin gerçeklik algısını değiştirebilir. Bilindiği üzere tüketilen gıdalar, geçirilen yaşantılar bireyin algısını şekillendirmektedir. İnternet ve teknolojinin sağladığı sanal ortam, kişinin son zamanlardaki yeni çevresidir ve dolayısıyla tıpkı tüketilen gıda ve geçirilen yaşantılar gibi bireyin algısına şekil verecektir (Bavelier, Green, ve Dye, 2010). Çünkü önceki çalışmalara göre internet kullanımı ve depresyon arasında pozitif yönde bir ilişki mevcuttur (Young ve Rogers, 1998). Depresyon diye bilinen rahatsızlık kişinin geleceğe yönelik algısını bozarak, bireyin geleceği karanlık ve umutsuz bir zaman dilimiymiş gibi algılamasına neden olmaktadır. Bu durum internetin ve internet tabanlı sosyal ağların bireyin gerçeklik algısını değiştirdiğine bir örnek teşkil etmektedir. Bu sebepten dolayı kişinin sosyal ağda geçirdiği süre de bireyin, sosyal ağ denilen çevreden ne kadar etkileneceğini belirleyecektir (Bavelier ve diğerleri, 2010). Çalışmalar şu an interneti yoğun olarak kullanmanın depresyona sebebiyet verdiği gibi bireylerin, sosyal ortamdan izole olmasına sebebiyet verdiğini göstermektedir. (Sanders, ve diğerleri, 2000). Dış dünyadan izole olup sanal ortamda yeni çevreler edinen bireyler, gerçeklik algılarını bu çevreye göre oluşturmaktadır.

Gerçeklik Algısı

Sosyal gerçeklik, demokrasi ya da birey hakkında gerçek olarak söylenen şeylerin, insanlar arasında, o toplumda ya da o kültürde inşa edilip üretilmesidir. Sosyal gerçeklik, insanlar arasında üretilen anlamdır ve insanlar bu anlam üzerinden açıklama yapıp uygular ve bunları aynı anlam üzerinden sergiler. Kısacası, kişinin içinde bulunduğu sosyal çevre neyse kişinin gerçeği odur (Arkonaç, 2012, s. 44). Sosyal çevre değiştiğinde kişinin gerçeklik algısı da değişiklik gösterir. Bu durumda, kişinin gerçeklik algısı girdiği çevreyle çeşitlenir. Fakat yapısı itibariyle yeni bir anlam taşıyan sosyal ağların bireyin algısına nasıl bir etki ettiği bilinmemektedir. Her gün yüzlerce insanın gün içerisinde yoğun olarak kullandığı sosyal siteler, bireylerin sevgi, evlilik, vefa, cesaret, nefret, yas gibi bazı kavramlara yeni anlamlar yüklemesine neden olup olmadığı da belirsiz konular arasındadır. Kişilerin, kendilerine ve dış çevrelerine yönelik yeni bir gerçeklik algısının olup olmadığı tam olarak bilinmemektedir. Bu yüzden, bireyin sosyal ağlardaki gerçeklik algısını inceleme, bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Üniversite öğrencileriyle yapılan bu çalışma, bireylerin

sosyal ağdaki gerçeklik algısını üzerinde etkili olan değişkenlerin belirlenmesini amaçlamaktadır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, nicel bir çalışma olup genel tarama modelindedir. Genel tarama modelleri, evrene ilişkin bilgi edinilmesini sağlaması ve evrenle ilgili bir yargıya varılmasına yardımcı olabilmesi açısından önemlidirler (Karasar, 2011).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde eğitim alan lisans ve ön lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Bu çalışma, sosyal ağı kullanan üniversite öğrencilerinin gerçeklik algısını incelemeyi amaçladığından örneklem türlerinden amaçlı örneklemenin çalışmaya (purposive sampling) hizmet edeceği düşünülerek bu örneklem çeşidi seçilmiştir. Çalışma için tercih edilen amaçlı örneklemin tabakalı amaçsal örnekleme türü çalışmada kullanılmıştır. Tabakalı amaçsal örnekleme, örneklemin belli alt gruplara ayrılmasıdır. Örneklem, belli alt gruplarının özelliklerini göstermek, betimlemek ve bunlar arasında karşılaştırma yapmak için alt gruplara ayrılır. Bu örnekleme çeşidi, kota örnekleme olarak da bilinmektedir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2008).

Araştırmanın örnekleminin oluşturmak için önce evrende yer alan öğrenci sayısının belirlenmiştir. Bu amaçla Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünün yazılı izni doğrultusunda Yüzüncü Yıl Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'ndan üniversitede kayıtlı olan öğrencilerin sayısı fakülte ve bölüm bazlı elde edilmiştir. Daha sonra fakülteler öğrenci sayılarına göre %15'lik tabakalara ayrılmıştır. Böylelikle her fakülteden 1-4. sınıflara denk gelecek öğrenciler çalışmaya dâhil edilmiştir. Benzer işlem Van Meslek Yüksek Okulu için de yapılmıştır. Van Meslek Yüksek Okulu Öğrencileri ise 1-2. sınıflar bazında örnekleme dahil edilmiştir. Sonuç olarak evrenden seçilen 2660 öğrenci çalışmada yer almıştır. Örneklem grubunda yer alan toplam 2660 öğrencinin 1196'sı kadın, 1397'si erkektir ve

çalışmaya katılan 67 öğrenci ankette cinsiyetini belirtmemiştir. Bu öğrencilerin 1.2.3. ve 4. sınıflara dağılımı ise sırasıyla 780, 801, 567, ve 512 biçiminde olmuştur.

Veri Toplama Süreci

Veriler, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Zeve Kampüsü'nde 2013-2014 yılının güz ve bahar dönemlerinde toplanmıştır. Veriler, tabakalı yöntemle seçilen öğrencilerden toplanmıştır. Veriler toplanmadan önce Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünden izin alınmıştır. Veri toplama araçları, ders başlamadan veya ders bitiminde öğrencilere sınıf bazında toplu olarak uygulanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, araştırmacılar tarafından oluşturulan 21 soruluk bir anket kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan anket, literatürde sosyal ağla ilgili yapılan çalışmalarda kullanılan sorular çerçevesinde geliştirilmiştir. Araştırmacılar tarafından geliştirilen sorular alan uzmanların görüşleriyle desteklenmiştir.

Verilerin Analizi

Verileri analiz ederken CAID Analizi'ne başvurulmuştur. Kestirimsel sınıflama modellerinden olan CAID sınıflandırma ve regresyon ağacıdır. CAID analizi ağacı parametrik değildir. Aynı anlama gelen bağımsız değişken değerlerine ilişkin varsayım gerektirmez. Bu yüzden CAID analizinde kullanılan değişkenler çok çarpık sayısal değişkenler veya sınıflayıcı ya da sıralayıcı yapıda kategorik değişkenler olabilir. CAID analizi yüzlerce bağımsız değişkeni bölümlendirebilmektedir (Oğuzlar, 2004).

Bulgular

Bu bölümde, araştırma kapsamında elde edilen veriler bağımlı ve bağımsız değişkenler olarak incelenmiştir. Bu sebeple aşağıda verilerin CAID Analizi sonuçlarına ve ölçeklerden alınan toplam puanlara ilişkin betimsel istatistikler verilmiştir.

Sosyal Ağdaki Gerçeklik Düzeyine Etki Eden Değişkenlerin CAID Analizi ile İncelenmesi

Çalışmanın verileri CAID Analizi ile incelenmiştir. Bu amaçla kurulan regresyon modelinde bağımlı değişken öğrencilerin sosyal ağdaki gerçeklik algısıyken, bağımsız değişken bireylerin sosyal ağda kızgınlıklarını, duygularını ifade etme, sosyal ağdaki haberlerin inandırıcılığı, sosyal ağda kendileriyle ilgili paylaşım yapmaları, sosyal ağda başka insanların yaptığı paylaşımları inandırıcılığı, sosyal ağın faydalı olup olmadığına yönelik düşünceleridir.

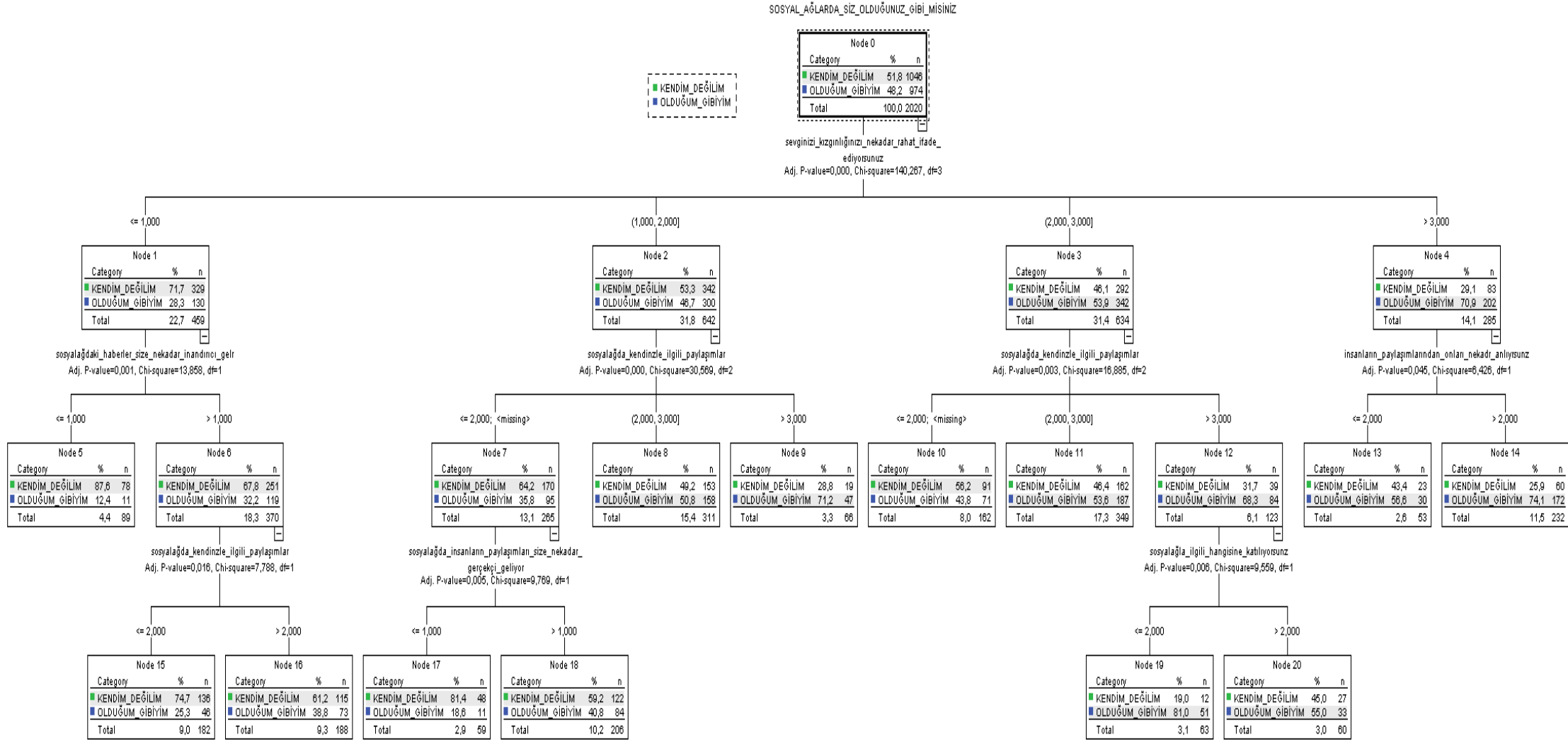
Şekil 1'deki ağaç yapısı incelendiğinde, çalışmada yer alan öğrencilerin %51,8'i (N=1046) sosyal ağda kendileri gibi olmadığını %48,2'i (N=974) ise sosyal ağda kendileri gibi olduğunu ifade etmiştir.

Öğrencilerin sosyal ağda kendileri gibi olmamaları düzeyine başat etki gösteren değişken, "Sevginizi, kızgınlığınızı, mutluluğunuzu, düşüncelerinizi ve kendinizle ilgili şeyleri sosyal ağda ne kadar ifade edebilirsiniz?" olmuştur. Bu soruya hiç cevabını veren bireylerden Kendim Değilim diyenlerin oranı (%71,7; N=329), Kendim Gibiyim diyenlerin oranından (%28,3; N=130) daha yüksektir.

Sosyal ağda duygu ve düşüncelerini hiç ifade etmeyen öğrencilerde başat etki gösteren "Sosyal ağdaki haberler size ne kadar inandırıcı gelir?" sorusu olmuştur. Bu soruya hiç cevabını veren bireylerden Kendim Değilim diyenlerin oranı (%87,6; N=78) Kendim Gibiyim diyenlerin oranından (%12,4; N=11) daha yüksektir.

Sosyal ağdaki haberleri genellikle doğru olduğuna inan öğrenciler üzerinde başat etkiye sahip soru, "Sosyal ağda kendinizle, duygularınızla veya düşüncelerinizle ilgili yaptığınız paylaşımlar sizce insanlar tarafından ne kadar anlaşılıyor?" dur. Bu soruya genelde anlaşılmamaktadır cevabını veren bireylerden Kendim Değilim diyenlerin oranı (%74,7; N=136) Kendim Gibiyim diyenlerin oranından (%25,3; N=46) daha yüksektir.

Şekil 1. Sosyal ağda gerçeklik algısı düzeyi üzerinde etkili olan yordayıcılara ilişkin ağaç yapısı

Sosyal ağdaki haberleri genellikle doğru olduğuna inan öğrenciler üzerinde başat etkiye sahip soru ise, “Sosyal ağda kendinizle, duygularınızla veya düşüncelerinizle ilgili yaptığınız paylaşımlar sizce insanlar tarafından ne kadar anlaşılıyor?” dur. Bu soruya genelde anlaşılmaktadır cevabını veren bireylerden Kendim Değilim diyen öğrencilerin oranı (%61,2; N=115) Kendim Gibiyim diyenlerin oranından (%38,8; N=73) daha yüksektir.

Şekil 1’den anlaşıldığı üzere sosyal ağlarda, “sevginizi, kızgınlığınızı, mutluluğunuzu, düşüncelerinizi ve kendinizle ilgili şeyleri sosyal ağda ne kadar ifade edebilirsiniz?” sorusuna nadiren cevabını veren bireylerde başat etki gösteren “Sosyal ağda kendinizle, duygularınızla veya düşüncelerinizle ilgili yaptığınız paylaşımlar sizce insanlar tarafından ne kadar anlaşılıyor?” sorusudur. Bu soruya hiç cevabını veren bireylerden Kendim Değilim diyenlerin oranı (%53,3; N=342) Kendim Gibiyim diyenlerin oranından (46,7; N=300) daha yüksektir.

Sosyal ağlarda kendi duygu ve düşünceleriyle ilgili yapılan paylaşımların insanlar tarafından hiç anlaşılmadığını belirten bireyler üzerinde etkili olan “sosyal ağda yapılan paylaşımlar size ne kadar inandırıcı gelir?” sorusu olmuştur. Bu soruya hiç cevabını veren bireylerden Kendim Değilim diyenlerin oranı (%81,4; N=48), Kendim Gibiyim diyenlerin oranından (18,6; N=11) daha yüksektir

Şekil 1’den anlaşıldığı üzere, sosyal ağda “sevginizi, kızgınlığınızı, mutluluğunuzu, düşüncelerinizi ve kendinizle ilgili şeyleri sosyal ağda ne kadar rahat ifade edebiliyorsunuz?” sorusuna bazen cevabına veren öğrencilerden Kendim Gibiyim diyenlerin oranı (%53,9; N=342) Kendim Değilim diyenlerin oranından (% 46,1; N=292) daha yüksektir.

Sosyal ağda duygu ve düşüncelerini bazen rahat ifaden eden bireylerde etkili olan “Sosyal ağda kendinizle, duygularınızla veya düşüncelerinizle ilgili yaptığınız paylaşımlar sizce insanlar tarafından ne kadar anlaşılıyor?” sorusudur. Bu soruya tamamen cevabını veren öğrencilere Olduğum Gibiyim diyen öğrencilerin (%68,3; N=84) oranı Kendim Değilim diyenlerin oranından (%31,7; N=39) yüksektir.

Sosyal ağda kendi duygu ve düşüncelerinin insanlar tarafından tamamen anlaşıldığını belirten bireyler üzerinde etkili olan “Sosyal ağla ilgili hangisine

katılıyorsunuz?” sorusu olmuştur. Sosyal ağın faydalı olmadığını belirten öğrencilerden Kendim Gibiyim diyenlerin oranı (%81,0; N=51), Kendim Değilim diyenlerin oranından (%19,0; N=12) daha yüksektir.

Şekil 1’den anlaşıldığı üzere, sosyal ağda “sevginizi, kızgınlığınızı, mutluluğunuzu, düşüncelerinizi ve kendinizle ilgili şeyleri sosyal ağda ne kadar rahat ifade edebiliyorsunuz?” sorusuna genelde cevabına veren öğrencilerden Kendim Gibiyim diyenlerin oranı (%70,9; N=202) Kendim Değilim (%29,1; N=83) diyenlerden daha fazladır.

Sosyal ağda duygu ve düşüncelerini genelde rahat ifaden eden bireylerde etkili olan “İnsanların kendileriyle, duygularıyla, düşünceleriyle veya yaşadıkları olaylarla ilgili yaptıkları paylaşımlardan onları ne kadar anladığınızı düşünüyorsunuz?” sorusu olmuştur. Bu soruya hiç cevabını veren Olduğum Gibiyim diyen bireylerin oranı (%56,6; N=30) Kendim Değilim diyenlerin oranından (%43,4; N=23) daha yüksektir.

Sosyal ağda duygu ve düşüncelerini genelde rahat ifaden eden bireylerde etkili olan “İnsanların kendileriyle, duygularıyla, düşünceleriyle veya yaşadıkları olaylarla ilgili yaptıkları paylaşımlardan onları ne kadar anladığınızı düşünüyorsunuz?” sorusu olmuştur. Bu soruya tamamen cevabını veren Olduğum Gibiyim diyen bireylerin oranı (%74,1; N=172) Kendim Değilim diyenlerin oranından (%25,9; N=60) daha yüksektir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Üniversite öğrencilerinin sosyal ağdaki gerçeklik algısını inceleyen bu çalışmanın sonucunda bağımlı değişken ve bağımsız değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bir diğer deyişle öğrencilerin sosyal ağdaki gerçeklik algısı (bağımlı değişken), sosyal ağda kızgınlıklarını duygularını ifade etme, sosyal ağdaki haberlerin inandırıcılığı, sosyal ağda kendileriyle ilgili paylaşım yapmaları, sosyal ağda başka insanların yaptığı paylaşımları inandırıcılığı, sosyal ağın faydalı olup olmama durumundan (bağımsız değişkenler) anlamlı bir şekilde etkilendiği bulunmuştur. Çalışmanın bulguları özetlendiğinde; bireylerin sosyal ağda kızgınlıklarını duygularını ifade etme, sosyal ağdaki haberlerin inandırıcılığı, sosyal

ağda kendileriyle ilgili paylaşım yapmaları, sosyal ağda başka insanların yaptığı paylaşımları inandırıcılığı, sosyal ağın faydalı olup olmama durumu, üniversite öğrencilerinin sosyal ağlardaki gerçeğe yönelik algılarını etkilemektedir. Bu çalışmanın sonucu genel olarak sosyal ağla ilgili yapılan çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

Sosyal ağda kendileri gibi olmadıklarını belirten bireylerin çoğu kendi duygu ve düşüncelerini de sosyal ağda yansıtmamaktadır. Benzer şekilde Kendim Değilim diyen bireylerin çoğu sosyal ağdaki haberlere ve diğer insanların paylaşımlarına inanmamaktadırlar. Wandel (2009), 37 yaş yaşayan kolej öğrencisinin Facebook'ta yaslarının yaşamalarının onlara nasıl etki ettiğini araştırdığı çalışmasında öğrencilerin yaslarını Facebook'ta yaşamaya çalıştığını bulmuştur. Fakat bu durum öğrencilerin başkasının üzüntüsünü bu yolla yaşayamadığını, empatilerini yitirdiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin, Facebook gibi sanal ağlar üzerinde duygularını yaşamaları toplumsal ritüellerin ve kültürün asimile olmalarına sebebiyet vermektedir. Bu yüzden bu tür sanal ağların ihmal edilmemesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu konuda eğitimcilere büyük sorumluluklar ve görevler düşmektedir. Eğitimcilerin öğrencilere bu sitelere yönelik doğru bilgilendirmeyi yapmaları gerekmektedir (Sacks ve Graves, 2012). Sosyal ağlarla ilgili yapılan çalışmaların sonuçlarına bağlı kalınarak sosyal ağların neden olabileceği olumsuzluklar öğrencilere aktarılmalıdır. Ayrıca Slany (2010), sosyal ağların (internetin), empatiye zarar verdiğini söylemektedir. Sosyal ağda ayna nöronlar aktif olamamaktadır. Bu nedenle kişi, zamanla yüz yüze etkileşimde kullandığı ayna nöronları kullanmamakta ve karşı tarafın duygu ve düşüncelerini anlamamaktadır. Empati kaybı, bu noktada gerçeklik algısının bozulması olarak kabul edilebilir; çünkü kişi karşı tarafın duygu ve düşüncelerini anlayamamakta hatta çoğu zaman yanlış okumaktadır. Bu durumda kişilerin iletişim becerilerine zarar vermekte ve kültürel değerleri olumsuz etkileyebilmektedir. Öğrenciler, Facebook, Twitter, LinkedIn gibi sosyal ağlardaki bilgilere güvenmektedir (Sacks ve Graves, 2012). Fakat bu sitelerde paylaşılan her bilgi doğru olmayabilir. Bu nedenle öğrencilerin gerçeklik algıları zamanla bozulabilir. Bu nedenle eğitimcilerin ve velilerin öğrencilerin sosyal ağda geçirecekleri süreyi kontrol altına alarak düzenlemeleri gerekmektedir. Öğretmenlerin, özellikle iletişimin temel unsurlarından biri olan empatiyi etkili kullanarak

öğrencilerle sağlıklı iletişim kurup (King, 2009) öğrencilere yönelik aktivitelere ağırlık vermesi faydalı olabilir.

Sosyal ağda kendisi gibi olduğunu belirten öğrenciler, duygu ve düşüncelerini sosyal ağda belirttiklerini ve benzer şekilde sosyal ağda paylaşım yapan bireyleri yaptıkları paylaşımdan dolayı tanıdıklarını belirtmiştir. Sosyal ağa yönelik yapılan çalışmalar, sosyal ağ ve duygular ve bilişler arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Bu değişkenler birbirlerini olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkilemektedirler (Bavelier, ve diğerleri, 2010). Bu durumda öğrencilerin hangi siteleri ve hangi paylaşımları takip ettiği izlenmeli ve gerekli kontroller yapılmalıdır.

Sosyal ağda kendi duygu ve düşüncelerinin insanlar tarafından tamamen anlaşıldığını belirten bireyler sosyal ağın faydalı olmadığını belirtmiştir. Yapılan çalışmaya göre, interneti eğlence ve sosyal etkileşim için kullanmak problemlerli internet kullanım semptomları için risk teşkil etmektedir (Ceyhan, 2011). Çünkü bireyler internet yoluyla kötü niyetli site ve insanların hedefi olabilmektedir. Bu ve benzeri olası sorunları önlemek için öğrencilerin teknolojiyi doğru kullanmayla ilgili bilinçlendirilmesi önem teşkil etmektedir.

Kaynakça

- Arkonaç, S.A. (2012). *Sosyal psikolojide insanları anlamak deneysel ve eleştirel yaklaşımlar* (2.Basım). Ankara: Nobel Yayınları.
- Bavelier, D., Green, C. S. & Dye, W. M. G. (2010). Children wired: For better and worse. *Neuron*, 67, 692-701.
- Buluş, M. (1997). Üniversite öğrencilerinde yalnızlık. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, 82-90.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K., E., Akgün, E., Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cacioppo, J. T., Fowler, J. H. & Christakis, N. A. (2009). Alone in crowd: The structure and spread of loneliness in a large social network. *Journal of Personality and Psychology*, 97(6) 977-991.
- Ceyhan, A. A. (2011). University students' problematic internet use and communication skills according to the internet use purposes. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(1), 69-77.
- Charlton, J. P. & Danforth, IDW (2007). Distinguishing addiction and high engagement in the context of online game playing. *Computers in Human Behavior*, 23(3), 1531-1548.

- Greenfield, S. (2012). *How digital culture is rewiring our brains*. Web: ci2012.com.au.
- Gorry, A. (2009). Empathy in the virtual world. *Chronicle og Higher Education*, 56, B10-B12.
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kim, J. & Lee, J-E. R. (2011). The Facebook paths to happiness: Effects of the number of Facebook frineds and self-presentation on subjective well-being. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 14(6), 359-364.
- King, H. S. (2009). *The Development and initial validation of the empathy scale for social workers: The ESSW*. The University of Georgia: Unpublished dissertation.
- Mckay, M., Davis, M. ve Fanning, P. (2010). *İletişim becerileri* (Çev. Özgür Gelbal). Ankara: HYB Yayıncılık.
- Naughton, J. (2013). The NSA has us snared in its trap -and there's no way out. *The Guardian*.
- Oğuzlar, A. (2004). CART analizi ile hane halkı işgücü anketi sonuçlarının özetlenmesi. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18(3-4), 79-90.
- Sacks, M. A. ve Graves, N. (2012). How many "friends" do you need? Teaching students how to network using social media. *Business Communication Quarterly*, 75(1), 80-88.
- Sanders, C. E., Field, T. M., Diego, M. & Kaplan, M. (2000). The relationship of internet use to depression and social isolation among adolescents. *Adolescence*, 35(138), 237-242.
- Slany, M. (2010). Does the practise of imagining create more empathetic people or conversely does practising non face-to-face communication make one less empathetic?. *The International Journal of the Book*, 7(3), 69-76.
- Sprecher, S. (2010). The influence of social networks on romantic relationships: Through the lens of the social network. *Personal Relationships*, 18, 630 644.
- Riggio, R. E. (2014). *Endüstri ve örgüt psikolojisine giriş* (6. Basım) (Çev., Belkıs Özkara). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yee, N. (2007). *The proteus effect: Behavioral modification via transformations of digital self representation*. Yayımlanmamış doktora tezi, Stanford Üniversitesi, Stanford.
- Yeşilay. (t.y.) *İnternet bağımlılığı*. Erişim adresi: <https://www.yesilay.org.tr/documents/file/yesilay/kitap/tbm/internet-bagimlilik.pdf>
- Young, K. S. & Rodgers, R. C. (1998). The relationship between depressin and internet addiction. *Cyber Psychology and Behavior*, 1(1), 25-28.
- Yuan, K., Qin, W., Wang, G., Zeng, F., Zhao, L., Yang, X. vd. (2011). Microstructure abnormalities in adolescents with internet addiction disorder. *Plosone*, 6(6), 1-8.
- Wandel, T. L. (2009). Online empathy: Communicating via Facebook to bareaved college students. *Journal of New Communications Research*, 4(2), 42-53.
- Wilcox, K. & Stephen, A. T. (2013). Are close friends enemy? Online social networks, self- esteem, and self-control. *Journal of Consumer Research*, 40, 90-103.

Öğretmen Adaylarının “Akıllı Telefon” a Yönelik Metaforik Algıları: Yoksa Davis En Başından Beri Haklı Mıydı?¹

Murat POLAT²

Öz: Bu araştırmanın temel amacı öğretmen adaylarının akıllı telefona yönelik metaforik algılarının belirlenmesidir. Araştırmanın çalışma grubunu 184 öğretmen adayı (57 erkek; 127 kadın) oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni kullanılmış ve veriler içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. Araştırmanın verileri, öğretmen adaylarının “Akıllı telefon ..... ya benzer/gibidir; çünkü ...” cümlesini tamamlamasıyla elde edilmiştir. Araştırma kapsamında belirlenen metaforlara yönelik öğrenci görüşleri arasında öne çıkan görüşler ise doğrudan alıntılama yoluyla paylaşılmıştır. Araştırma sonucuna göre; öğretmen adaylarının %81’i akıllı telefona yönelik olarak olumlu bir tutuma sahipken %19’u olumsuz bir tutuma sahiptir. Öğretmen adaylarının %48.3’ünün akıllı telefonun kendilerinde bağımlılık yarattığı görüşünde oldukları ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğretmen adaylarının %16’sı akıllı telefonun algılanan kullanım kolaylığı yönünde %17’si ise akıllı telefonun algılanan faydaları yönünde görüş bildirmişlerdir. Ek olarak öğretmen adaylarının sadece %10.8’nin bilinçli kullanım kategorisinde görüş bildirdikleri tespit edilmiştir. Son olarak, akıllı telefona yönelik öğretmen adaylarının metaforik algılarının; niyet (olumlu-olumsuz tutum), algılanan kullanım kolaylığı, algılanan fayda, akıllı telefon bağımlılığı ve bilinçli kullanım kategorileri olmak üzere birbiriyle ilişkili beş farklı temada birleştiği görülmüştür. Dolayısıyla bu çalışma sonucunda ulaşılan bulguların büyük oranda Davis ve Ark. (1989) geliştirmiş oldukları Teknoloji Kabul Modeli

¹ Bu çalışma 03-05 Mayıs 2018 tarihleri arasında Muş’ta düzenlenmiş olan “1. Uluslararası STEM ve Eğitim Bilimleri” kongresinde sunulmuş sözlü bildirinin genişletilmiş ve revize edilmiş halidir.

² Dr. Öğretim. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, ORCID: 0000-0002-2921-7831. m.polat@alparslan.edu.tr

(TAM) alt boyutlarını desteklediği ifade edilebilir. Araştırmada ulaşılan sonuçlar alan yazın çerçevesinde tartışılmış ve birtakım önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Akıllı telefon, teknoloji kabul modeli (TAM), metafor, öğretmen adayları

The Metaphoric Perceptions of Pre-Service Teachers Towards “Smart Phone” or Was Davis Right From The Start?

Abstract: The main purpose of this study is to determine the metaphoric perceptions of prospective teachers towards smart phones. 184 pre-service teachers (57 males; 127 females) were included in the study. In the study, phenomenological design was used. And data were analyzed by content analysis technique. Pre-service teachers were asked to complete the sentences such as “Smart phone is like...; Because...”. Findings are presented with tables and direct quotations. At the end of the research; while 81% of pre-service teachers have a positive attitude towards smartphones, 19% have a negative attitude. It was found that 48.3% of the pre-service teachers thought that the smartphone was addictive. Also 16% of the prospective teachers stated that the smartphone's perceived ease of use and 17% expressed the perceived usefulness of the smartphone. In addition, it was determined that only 10.8% of the pre-service teachers reported their opinions in the conscious use category. Finally, the metaphorical perceptions of prospective teachers towards the smartphone; intention (positive-negative attitude), perceived ease of use, perceived benefit, smartphone addiction and conscious use are collected in five different categories. Consequently, it can be stated that the findings obtained in this study largely support the subscales of Technology Acceptance Model (TAM) developed by Davis et al. (1989). The results of the study were discussed within the framework of the literature and some suggestions were made.

Keywords: Smart phone, technology acceptance model (TAM), metaphor, pre-service teachers

Giriş

Akıllı telefon önemli bir iletişim ve multi medya aracı olarak 21. yüzyılda insan yaşamının doğal süreçlerini büyük oranda ele geçirmiş bulunmaktadır. Öyle ki insanlar artık ihtiyaçları için akıllı telefonlara baş vurmanın dışında tamamen akıllı telefona bağımlı hale gelmeye başlamışlardır. Bunun eğitim ortamlarına günümüz dijital yerli öğrencileri (Arabacı ve Polat, 2013) yoluyla ciddi yansımaları olmaktadır. Bu eğitsel yansımaların en sık görüldüğü ortamlar ise örgün eğitim ortamları olarak yükseköğretim kurumlarıdır.

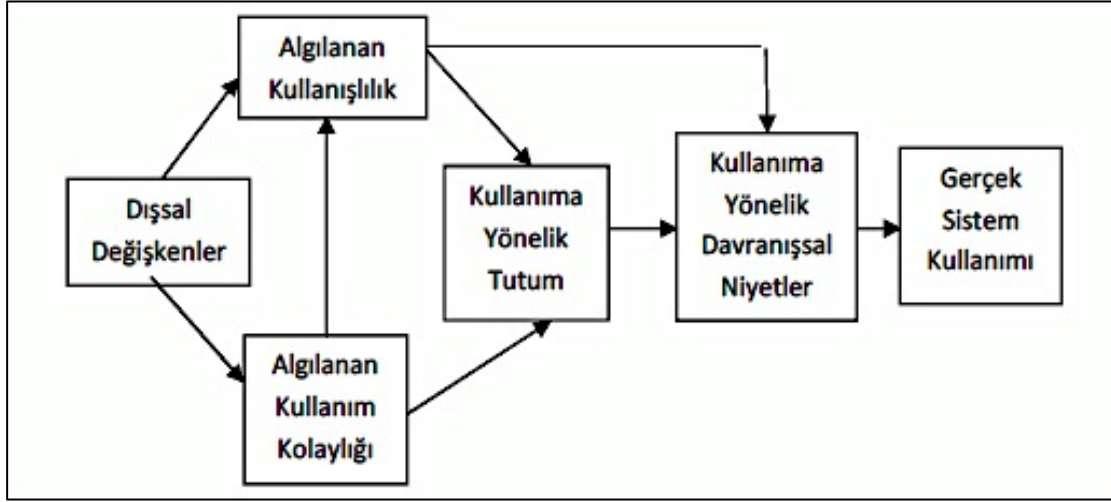
Nitekim Türkiye’de yürütülmüş bir çalışma sonunda “we are social” platformunun Ocak 2018’e ait yayınladıkları veriler ışığında sosyal medya ve mobil kullanıcı yetişkin istatistikleri açısından her tipte telefon kullanımının Türkiye genelinde %98’lik bir oranda olduğu akıllı telefon kullanımının ise %77’lik bir oranla temsil edildiği görülmektedir. Bu oranın büyük bir çoğunluğunu ise üniversite çağındaki genç nüfus oluşturmaktadır. Ayrıca aynı raporda 81.33 milyonluk Türkiye nüfusunun büyük bir çoğunluğunun (%73), ki bu yaklaşık olarak 59.05 milyon kişiyi temsil etmektedir, bir şekilde mobil teknoloji kullanıcısı olduğu da belirtilmektedir (Hootsuite, 2018). Burada tahmin edilebileceği gibi mobil teknoloji kullanıcıları içerisinde özellikle akıllı telefon kullanıcıları ve de üniversite çağındaki genç nüfus başı çekmektedir. O halde Türkiye’de üniversite öğrencileri akıllı telefon fenomenini günlük yaşamlarında nasıl algılamaktadırlar? Sorusu bu noktada önem kazanmaktadır.

Akıllı telefon fenomeni üzerine alan yazındaki çalışmaların şuan için halen daha çok yeni olmakla birlikte birçok farklı kavramı ele aldığı söylenebilir. Ancak bu çalışmalar incelendiğinde genel anlamda iki eğilimin ortaya çıktığı görülmektedir. İlk olarak akıllı telefonun kullanım amaçlarını araştıran çalışmalar ikinci olarak akıllı telefonun yetişkin bireyler üzerindeki olası etkilerine (olumlu/olumsuz) odaklanan çalışmalar. Bu bağlamda ilk gruptaki çalışmaların akıllı telefonun yaygın kullanım nedenlerini (Ada ve Tatlı, 2012); mobil uygulamaların kullanımı (Dufau ve Ark., 2011) ve tüketim (Çakır ve Demir, 2014) boyutuyla ele aldıkları belirtilebilir. İkinci gruptaki çalışmalar ise akıllı telfon kullanımını; davranış, psikoloji, yalnızlık, stres, motivasyon, utangaçlık, bağımlılık, statü, kampüs yaşamı gibi daha kişisel konular (Aktaş ve Yılmaz, 2017; Gökaliiler, Aybar ve Gülay, 2011; Özbek ve Ark.:

2014a) açısından ele almaktadırlar. Tüm bu eğilimler içinde son yıllarda özellikle bilişsel öğrenme ve akıllı telefon teknolojilerini birleştirmeye yönelik kimi çalışmaların (Dufau ve Ark., 2011) ise akıllı telefon teknolojisinin farklı kullanım alanları konusunda oldukça ufuk açıcı oldukları ifade edilebilir.

Diğer yandan akıllı telefon ve üniversite öğrencileri örneklemini birlikte ele alan ulusal ve uluslararası birçok çalışma bulunmaktadır. Örneğin eğitsel amaçlı akıllı telefon kullanımı açısından mobil kütüphane uygulamalarının okuryazarlık üzerine etkisinin (Reese Bomhold, 2013); üniversite öğrencilerinin akıllı telefon satın alma tercihlerinin (Çakır ve Demir, 2014); bir statü göstergesi tüketimi olarak akıllı telefon marka tercihlerinin (Gökaliiler, Aybar ve Gülay, 2011) araştırıldığı çalışmalar. Ya da akıllı telefon seçimlerini nelerin belirlediğinin (Tatlı, 2015); akıllı telefon bağımlılığının (Aktaş ve Yılmaz, 2017; Gökçearslan ve Ark., 2016; Haug ve Ark., 2015; Kwon ve Ark., 2013; Samaha ve Hawi, 2016); kuru göz sendromunun (Park ve Ark., 2014) ve daha birçok farklı kavramın araştırıldığı çalışmalardır. Ancak akıllı telefon kullanımının özellikle daha temel bir yaklaşım açısından teknoloji kabul modelleriyle yakından ilgili olduğu söylenebilir.

Teknoloji kabul modelleri günümüzde bireylerin bilgi teknolojilerini neden kullandıkları, nasıl kabullendikleri ve sonuçlarını açıklamaya çalışan, yorumlayan ve tüm bu süreci kendi içinde birtakım alt dinamiklerle somutlaştıran yaklaşımlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Geliştirilen teknoloji kabul modellerin geçmişten günümüze birçok farklı versiyonlarda araştırmacılar tarafından üretilmiş (Yucel ve Gulbahar, 2013) oldukları anlaşılma ile beraber bu modeller arasında öne çıkanlar; nedenli eylem teorisi (Theory of Reasoned Action), planlı eylem teorisi (Theory of Planned Action) ve teknoloji kabul modeli (Technology Acceptance Model – TAM) dir (Özbek ve Ark.: 2014a). Ancak bu modeller arasında günümüzde en çok kabul gören modelin Davis'in (1989) geliştirdiği ve sonrasında arkadaşlarıyla birlikte son halini verdikleri TAM (Davis, Bagozzi, ve Warshaw., 1989) modeli olduğu söylenebilir (Çelik, Yılmaz ve Pazarlıoğlu, 2010; Özbek ve Ark.: 2014b). Şekil 1'de bu modelin işleyiş sürecine ilişkin temsili bir gösterime yer verilmiştir.

Şekil 1. Teknoloji Kabul Modeli (TAM) (Kaynak: Davis, 1985; Özbek ve Ark.: 2014a)

Şekil 1 incelendiğinde TAM modelinde teknoloji kabulü açısından niyet, tutum, davranış, kullanılabilirlik, kullanım kolaylığı ve çevrenin bireysel anlamda teknoloji kabulünün ön belirleyicileri oldukları anlaşılmaktadır. Bu modelle Davis ve Ark. (1989) teknoloji kabul modelinin, teknoloji kabulünü algılanan kullanım kolaylığı (AKK), algılanan fayda (AF), kullanıma yönelik tutum ve davranışsal niyet olmak üzere dört temel ögeye dayanarak ölçmeye (Davis, 1985; Uğur ve Turan, 2016) çalıştıkları anlaşılmaktadır. Davis'e göre (1989) bu modelde: Tutumla kastedilen şey herhangi bir olaya olumlu veya olumsuz davranış gösterme eğilimi; Niyet, herhangi bir kişinin karşılaştığı bir teknolojiyi kullanmayı kabul etmesi veya reddetmesi; Algılanan Fayda, teknolojik bir aracın bireyin iş ve eylemlerini kolaylaştırma düzeyini ve Algılanan Kullanım Kolaylığı ise kişinin karşı karşıya olduğu bir teknolojiyi kullanmakta ne kadar az çaba harcaması gerektiği (Bolat, Aydemir ve Karaman, 2017; Çivici ve Kale, 2007; Davis, 1989) ile ilgili bileşenlerdir. Teknoloji Kabul Modelinde, algılanan kullanım kolaylığı ve algılanan fayda bileşenlerinin öne çıktığı görülür. Yani kişinin teknolojiyi kullanma eğilimi ve davranışı, kullanıma karşı tutum ve aynı zamanda "kullanma kolaylığı" ve "algılanan fayda" hem doğrudan hem de dolaylı etkilerin altında kalmaktadır. Hem kullanım kolaylığı, hem de algılanan faydanın birlikte, kullanıma karşı tutumu etkiledikleri, kullanıma karşı tutumun ise "kullanma eğilimi"ni, kullanma eğiliminin (Niyet) de "kullanma davranışı" nı etkilediği ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda kullanım kolaylığının algılanan fayda üzerinde doğrudan etkisi vardır. Diğer bir deyişle, kullanım

kolaylığı algılanan faydanın ön bileşenidir (Göğüş, 2014). Akademik alanyazında metaforik çalışmaların ise kimi fenomenleri, olguları, veya kavramları daha iyi anlamak, anlamlandırmak yönündeki katkısı gün geçtikçe artmaktadır. Bu durumun biraz da metafor kavramının tanımından kaynaklandığı söylenebilir. Çünkü en genel anlamıyla metafor, dilin sembolik amaçlı kullanımına bağlı olarak bir kavram veya durumu başka bir kavramla veya bir durumla ifade etmeyi anlatır (Abrams, 1993'den Akt.: Aydın, 2011). Bu anlamda akademik araştırmalar açısından önceden belirlenmiş bir olgu hakkında metaforik yolla verilerin toplanması yönteminin özellikle sosyal bilim alanında oldukça yaygın şekilde kullanıldığı ifade edilebilir (Güneş ve Tezcan, 2017). Bununla birlikte ulusal alan yazın incelendiğinde üniversite öğrencileri ve öğretmen adaylarına yönelik birçok konuda metaforik çalışmalara rastlanılmasına karşın öğretmen adaylarındaki akıllı telefon fenomenine yönelik doğrudan metaforik algıları araştıran herhangi bir çalışmayla karşılaşılmamıştır. Halbuki özellikle günümüz üniversitelerinde öğrencilerin dersler esnasında bile çoğu zaman ellerinden akıllı telefonu düşürmedikleri artık eğitimin tüm paydaşlarınca kabul edilen bir durumdur (Polat, 2018). Dolayısıyla bu araştırmanın temel amacı, öğretmen adaylarının akıllı telefona yönelik metaforik algılarının belirlenmesidir.

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiş ve nitel araştırma desenlerinden olgubilim deseni kullanılmıştır. Bu desen, hep farkında olduğumuz ancak, derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara, olaylara, deneyimlere, algılara, yönelimlere, kavramlara ve durumlara odaklanmaktadır. Bu olgularla günlük yaşantımızda çeşitli biçimlerde karşılaşabiliriz. Ancak bu tanışıklık, olguları tam olarak anladığımız anlamına gelmez. Bu nedenle bize tümüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam olarak anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgubilim (fenomenoloji) uygun bir araştırma deseni oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu araştırmada da öğretmen adaylarının günümüz akıllı telefon olgusunu metaforik olarak nasıl anlamlandırdıklarını araştırmak amaçlandığı için olgubilim deseni seçilmiştir.

Çalışma Gurubu

Araştırmanın çalışma grubunu Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesine bağlı dört ayrı anabilim dalında öğrenim gören (Türkçe, Sosyal Bilgiler, Okul Öncesi ve Sınıf Öğretmenliği) toplamda 184 (57 erkek 127 kadın) öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde nitel araştırma yöntemine özgü örnekleme yöntemlerinden biri olan fırsat/fırsatçı örnekleme başvurulmuştur. Fırsatçı örnekleme, önceden tahmin edilemeyecek şekilde beliren durumların avantajını kullanmak için tercih edilen bir örnekleme türüdür (Miles ve Huberman, 1994; Patton, 2005).

Veri Toplama Süreci

Araştırmanın verileri, öğretmen adaylarına dağıtılan yapılandırılmış bir form üzerinden “Akıllı telefon ..... ya benzer/gibidir; çünkü ...” cümlesini yazılı olarak tamamlamaları yoluyla elde edilmiştir. Araştırma formu dört ayrı anabilim dalı için ayrı zamanlarda ancak tek oturumda dağıtılmış ve toplanmıştır. Bu esnada iki öğretmen adayı çalışmaya katılmak istemediklerini beyan ettiklerinden araştırmaya dahil edilmemişlerdir.

Verilerin Analizi

Araştırma formuna dönüş yapan öğretmen adaylarının görüşleri üzerinde araştırmacı tarafından içerik analizi uygulanmıştır. Araştırma sonunda yapılan içerik analizi neticesinde ulaşılan her bir kategori için belirlenen metaforlara yönelik öğrenci görüşleri arasında öne çıkan görüşler ise önceden oluşturulan katılımcı kodlarıyla birlikte doğrudan alıntılama yoluyla paylaşılmıştır. Katılımcıların kodlarıyla ilgili örnek bir kodlama şu şekildedir: KK05 (Burada ilk “K” harfi öğretmen adayının cinsiyet bilgisini; ikinci “K” harfi katılımcı kelimesinin kısaltmasını ve en sonda verilen “05” rakamları ise katılımcı sıra numarasını temsil etmektedir.) Araştırmanın içerik analizi sonunda; öğretmen adaylarının akıllı telefona yönelik metaforik algılarının toplamda beş tema altında toplanmakta olduğu görülmüştür. Bu temaların isimlendirilmesi ise şu şekilde olmuştur; niyet teması; bağımlılık, bilinçli kullanım, algılanan kullanım kolaylığı (AKK) ve algılanan fayda (AF) temalarıdır. Bu temaların özellikle Davis ve Ark. (1989) geliştirdikleri teknoloji kabul modelindeki alt bileşenlerle olan benzerliği ise öğretmen adaylarının metaforik algılarına ilişkin gerekçeli açıklamaları detaylı incelendiğinde kendiliğinden ortaya çıkmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bulguları, daha anlaşılır olmak adına, ilgili temaların her biri ayrı birer alt başlık şeklinde verilerek bu bölümde paylaşılmıştır.

Niyet Teması Altında Yer Alan Bulgular

Niyet teması altında araştırma bulguları analiz edilirken öğrenci görüşlerinin olumlu ve olumsuz tutumlar şeklinde toplandığı görülmüştür. Bu durum Davis'in Teknoloji Kabul Modelinde yer alan "Niyet" boyutuyla büyük oranda benzerlik taşıdığından araştırmanın bu kısmındaki bulgular "Niyet" teması altında toplanmıştır. Öğretmen adaylarının bu tema altındaki görüşleri ise aşağıda Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Öğretmen Adaylarının Akıllı Telefona Yönelik Niyetleri

	Doğrudan Alıntılar	f	%
	"Telefon olmadan dünyadan hiç haberimiz olmaz. Akıllı telefon yaşadığımın belirtisidir. Anlık olarak istediğim her şeye erişebiliyorum." KK171		
Olumlu	"Telefonum olmayınca sanki yapacak bir şey kalmıyormuş gibi oluyor. Hiç kullanmasam da benimle olması iyi hissettiriyor." KK15	149	81
	"Zamanımın neredeyse hepsini onunla geçiriyorum. Kimseye diyemediğim şeyleri onunla paylaşıyorum." KK92		
	"Yalnız zamanlarımda onunla vakit geçiririm." EK10		
	"Sürekli aynı şeyler paylaşılıyor ve sürekli tek düze." KK13		
Olumsuz	"Hayatımızın büyük bir zamanını alır." KK81	35	19
	"Artık kimsenin özel hayatı diye bir şey kalmadı." KK111		
	"Bizi ele geçirmiş biz ona bağlı olmuşuz." EK181		

Tablo 1 incelendiğinde öğrencilerin niyet teması etrafında en çok olumlu tutum kategorisinde (%81) görüş bildirdikleri anlaşılmaktadır. Öyleki kadın öğrencilerden biri bu tutumunu "Zamanımın neredeyse hepsini onunla geçiriyorum. Kimseye diyemediğim şeyleri onunla paylaşıyorum." (KK92) şeklinde güçlü bir ifade ile açıklamaktadır. Diğer yandan EK181 kodlu erkek katılımcı ise "Bizi ele geçirmiş biz ona bağlı olmuşuz." şeklindeki

ifadesi ile akıllı telefona yönelik niyetini olumsuz bir tutumla açıklıyor. Bu bağlamda öğretmen adaylarının yaklaşık %19'luk bir oranla akıllı telefona yönelik metaforik algılarının olumsuz olduğu söylenebilir.

Bağımlılık Temasına Yönelik Bulgular

Öğretmen adaylarının akıllı telefona yönelik algılarını açıklayan bir diğer bir tema "Bağımlılık" temasıdır. Bu temaya ilişkin öğrencilerin metaforik algıları ise Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Öğretmen Adaylarının Bağımlılık Alt Teması Altındaki Metaforları

Alt Tema	Metaforlar	f	%
Bağımlılık	Su (f=12);	89	48.3
	Arkadaş (f=7);		
	Yemek (f=5);		
	Sigara (f=5);		
	Uyuşturucu (f=4);		
	Hayatın önemli bir parçası (f=3);		
	Dost (f=3);		
	İhtiyaç (f=3);		
	Elim kolum (f=3);		
	Oksijen (f=3);		
	Vazgeçilmez bir şey (f=2);		
	Hayat (f=2);		
	Ekmek (f=2);		
	Diğer yarım (f=2);		
	Benden bir parça (f=2);		
	Oyuncak;		
	Nefes;		
	Diyaliz makinası;		
	Esaret;		
	Hayat fişi;		
	Bir zorunluluk;		
	Boş zaman;		
	Hortum;		
	Yemekteki tuz;		
	Haber kaynağı;		
	Altıncı organım;		
	Gemi;		
Uyku;			
Farklı bir gezegen;			
Pusula;			
Araba;			
Şeker;			
Oyun;			

Şah damar;
Yaşam enerjisi;
Yaşam belirtisi;
Vücudumun bir organı;
Girdap;
Robot;
Yardımcı;
Sırdaş;
Beyinsiz insan;
Dil altı hapı;
Sıkıntı gideren alet;
Göz;
Müzik

Tablo 2'ye göre öğretmen adaylarının bağımlılık temasında en çok kullandıkları ilk dört metafor "su, arkadaş, yemek ve sigara" metaforlarıdır. Bu bağlamda öğretmen adaylarının akıllı telefonu su ve yemek gibi bir temel ihtiyaç olarak (f=15) çoğunlukla algıladıkları ifade edilebilir. Ayrıca akıllı telefonun kimi öğretmen adayları için bir arkadaş gibi hissettirdiği ve tıpkı sigara gibi bağımlılık yaptığı yönünde görüş bildiren öğrencilerde (f=12) çoğunluktadır. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının oldukça yüksek bir oranda (%48.3) bağımlılık teması yönünde görüş bildirdikleri anlaşılmaktadır. Bağımlılık teması için EK184, KK144, KK54 ve KK170'in ifadeleri örnek verilebilir.

"Akıllı telefon sigara gibidir; çünkü ikisinede bağımlıyım." EK184

"Akıllı telefon su gibidir; çünkü insanlar onsuz yaşayamaz hale geldi." KK144

"Akıllı telefon diyaliz makinası gibidir; çünkü onsuz bir an bile geçirmiyorum." KK54

"Akıllı telefon uyuşturucu gibidir; çünkü hayatımda bu kadar beni bağlayan başka bir şeye rastlamadım." KK170

Bilinçli Kullanım Temasına Yönelik Bulgular

Öğretmen adaylarının akıllı telefona yönelik kimi metaforik algılarının ise bilinçli kullanım temasında toplandığı söylenebilir. Öğrencilerin bilinçli kullanım temasına dair tercih ettikleri metaforlar Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Öğretmen Adaylarının Bilinçli Kullanım Alt Teması Altındaki Metaforları

Kategori	Metaforlar	f	%
Bilinçli Kullanım	Araç (f=6);		
	İhtiyaç (f=2);		
	Girdap;		
	Kitap;		
	Yemek kitabı;		
	Zaman kaybı;		
	Bilgi kutusu;	20	10.8
	Bilgi hazinesi;		
	İlk yardım çantası;		
	Son dakika gelen gol;		
	Tuşlu telefon;		
	Koyun sürüsü;		
	Bilgi küpü;		
Yardımcı bilgi kaynağı			

Tablo 3'te verildiği gibi öğretmen adaylarının akıllı telefonun bilinçli kullanımı alt teması yönünde üretmiş oldukları metaforlar içinde en çok öne çıkan iki metaforun “*araç ve ihtiyaç*” metaforları (f=8) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin diğer tema ve alt temalara oranla en düşük düzeyde (%10.8) bu alt temaya yönelik metaforik algılara sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bu anlamda ortaya çıkan bu bulgunun akıllı telefonların günlük yaşamda öğretmen adayları açısından ne derece bilinçli kullanılıp kullanılmadığı noktasında bir fikir verdiği söylenebilir. Bu temaya yönelik olarak EK147, EK145, EK132 ve KK127 kodlu öğrenci görüşleri aşağıda sunulmuştur:

“Akıllı telefon bir araç gibidir; çünkü bazı yapmam gereken işleri yapmamda bana yardımcı olur.” EK147

“Akıllı telefon son dakika gelen gol gibidir; çünkü her zaman değil sadece ihtiyaç duyduğum zaman lazım olur.” EK145

“Akıllı telefon ilk yardım çantası gibidir; çünkü yerinde kullanıldığında can kurtarabiliyor.”

EK132

“Akıllı telefon bilgi hazinesi gibidir; çünkü mesleğimle ilgili kolaylık sağlıyor.” KK127

Algılanan Kullanım Kolaylığı (AKK) Temasına Yönelik Bulgular

Öğretmen adaylarının akıllı telefona yönelik Algılanan Kullanım Kolaylığı (AKK) temasına yönelik metaforları Tablo 4’teki gibidir.

Tablo 4. Öğretmen Adaylarının AKK Alt Teması Altındaki Metaforları

Kategori	Metaforlar	f	%
Algılanan Kullanım Kolaylığı	İletişim aracı (f=4);	29	16
	Küçük dünya (f=2);		
	Yardımcı bilgi kaynağı (f=2);		
	Tuşlu telefon;		
	Bilgiye anında ulaşmak;		
	İhtiyaç;		
	Yardımcı;		
	Beyinsiz insan;		
	Elim kolum;		
	Hayat kadar önemli;		
	Beyin;		
	Bilgi;		
	Bilgi makinası;		
	Gazete;		
	Eğlence merkezi;		
	Hayatın bir parçası;		
	Beyin küpü;		
	Bir rehber;		
	Pusula;		
	Bilgi hazinesi;		
Önemli olmayan bir ihtiyaç;			
Bilgi edinme motoru;			
Bilgi kutusu;			
Teknolojik bir harika			

Tablo 4’ te görüldüğü gibi öğretmen adaylarının akıllı telefonun algılanan kullanım kolaylığı yönündeki ürettikleri metaforlar içerisinde en çok öne çıkan üç metafor “küçük dünya, iletişim aracı ve yardımcı bilgi kaynağı” (f=8) metaforlarıdır. Algılanan kullanım kolaylığı teması diğer tüm temalar içerisinde %16’lık bir oranda temsil edilmektedir. Bu temaya ilişkin KK155, KK152, KK121, EK104 ve KK75 kodlu öğrencilere ait görüşler ise şunlardır:

“Akıllı telefon teknolojik bir harika gibidir; çünkü işleri hızlıca halledip kontrol edebiliriz.”

KK155

“Akıllı telefon bilgi kutusu gibidir; çünkü merak ettiğim herşeyi öğrenebiliyorum.” KK152

“Akıllı telefon küçük bir dünya gibidir; çünkü herşey elimin altında.” KK121

“Akıllı telefon bir rehber gibidir; çünkü istediğim bilgilere hemen ulaşmamı sağlar.” EK104

“Akıllı telefon eğlence merkezi gibidir; çünkü kullanırken çok eğleniyorum.” KK75

Algılanan Fayda (AF) Temasına Yönelik Bulgular

Öğretmen adaylarının akıllı telefona yönelik metaforik algılarının toplandığı görülen en son tema olarak algılanan fayda teması öne çıkmaktadır. Bu temaya ilişkin öğrencilerin üretmiş oldukları metaforlar ise Tablo 5’te paylaşılmıştır.

Tablo 5. Öğretmen Adaylarının Algılanan Fayda Alt Teması Altındaki Metaforları

Kategori	Metaforlar	f	%
Algılanan Fayda	Yardımcı bilgi kaynağı (f=4);	31	17
	İhtiyaç (f=3);		
	Araç (f=3);		
	Kitap (f=2);		
	Pusulula (f=2);		
	Dünya;		
	Kütüphane;		
	İlk yardım çantası;		
	Araba;		
	Gazete;		
	Yaşam belirtisi;		
	Vazgeçilmez bir şey;		
	Hayat kadar önemli;		
	Beyin;		
	Bilgi makinası;		
	Üçüncü göz;		
	Bazen arkadaş bazen düşman;		
İnsan;			
Beyin küpü;			
Hafıza;			
Bilgi kutusu;			
Rehber			

Tablo 5 incelendiğinde öğretmen adaylarının akıllı telefonun algılanan fayda alt boyutuna yönelik ürettikleri metaforlar içerisinde en çok öne çıkan beş metaforun “araç, ihtiyaç, yardımcı bilgi kaynağı, kitap ve pusula” metaforları olduğu (f=15) görülmektedir. Ayrıca

algılanan fayda temasının %17 gibi bir oranla diğer temalar içerisinde temsil edildiği anlaşılmaktadır. Bu tema altındaki KK171, KK133, EK126, EK104 ve KK80 kodlu öğrenci görüşleri ise aşağıdaki gibidir:

“Akıllı telefon yaşam belirtisi gibidir; çünkü telefon olmadan dünyadan hiç haberimiz olmaz. Akıllı telefon yaşadığımın belirtisidir. Anlık olarak istediğim herşeye erişebiliyorum.” KK171

“Akıllı telefon araba gibidir; çünkü kullanmazsan yol alamazsın.” KK133

“Akıllı telefon pusula gibidir; çünkü o olmazsa yönünüzü bulamazsınız.” EK126

“Akıllı telefon bir rehber gibidir; çünkü istediğim bilgilere hemen ulaşmamı sağlar.” EK104

“Akıllı telefon beyin küpü gibidir; çünkü herşeyi içinde barındırıyor.” KK80

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Öğretmen adaylarının akıllı telefona yönelik metaforik algılarını ortaya çıkarmayı amaçlayan bu araştırma sonunda ulaşılan temalar: niyet (olumlu-olumsuz tutum), algılanan kullanım kolaylığı, algılanan fayda, akıllı telefon bağımlılığı ve bilinçli kullanım olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada özellikle niyet teması altında olumlu ve olumsuz tutumların bir arada verilmesinin temel nedeni ise olumsuz tutuma ilişkin görüş bildiren öğretmen adaylarının da tıpkı olumlu tutuma sahip diğer öğretmen adayları gibi akıllı telefonu kullanıyor olduklarını kabul etmeleridir. Ulaşılan bu temalar ışığında öğretmen adaylarının metaforik algılarının Davis'in teknoloji kabul modelindeki bileşenlerle büyük oranda örtüşüyor olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda belki de Davis'in bireylerde teknoloji kabulü konusundaki görüşleri ve geliştirdiği modelin (Davis, 1985) en başından bugüne değin hala güncelliğini korumakta olduğu gibi bir sonuca varılabilir.

Araştırmada öğretmen adaylarının niyet teması altında akıllı telefona yönelik olarak oldukça büyük oranda (%81) olumlu tutuma sahip oldukları, aynı tema içerisinde öğrencilerin sadece %19'unun olumsuz bir tutuma sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ulaşılan bu sonuç özellikle teknoloji kabul modeli üzerine yapılmış birçok araştırmanın (Akça ve Özer,

2013; Çelik, Yılmaz ve Pazarlıoğlu, 2010; Davis, 1989; Davis, Bagozzi ve Warshaw, 1989; Yucel ve Gulbahar, 2013) sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Yani öğretmen adaylarının büyük oranda akıllı telefona karşı olumlu tutuma sahip olmalarının bir anlamda teknoloji kabul modeli açısından algılanan fayda ve algılanan kullanım kolaylığının ön belirleyicisi olduğu ifade edilebilir. Nitekim öğretmen adaylarının %16'sı akıllı telefonun algılanan kullanım kolaylığına sahip olduğu yönünde bir görüşü benimserlerken %17'si ise akıllı telefonun algılanan faydaları yönünde görüş bildirmişlerdir.

Araştırmanın en dikkat çekici sonucu ise öğretmen adaylarının neredeyse yarısının (%48,3) akıllı telefonun kendilerinde ve çevrelerinde bir tür bağımlılık yarattığı görüşünde olmalarıdır. Bu bulgu mevcut alanyazın açısından oldukça önemli bir sonuç olarak yorumlanabilir. Hatta ilgili alan yazında (Gökçearslan ve Ark., 2016; Haug ve Ark., 2015; Kwon ve Ark., 2013; Samaha ve Hawi, 2016) bu bağımlılığın kendine özgü bir tanımlamayla "akıllı telefon bağımlılığı" olarak geçtiği ve bu haliyle birçok defa müstakil bir araştırma konusu olduğu anlaşılmaktadır. Öğretmen adaylarının özellikle bağımlılık alt teması altında ele alınan ve kullanmayı sıklıkla tercih ettikleri akıllı tefonun *sigara, uyuşturucu, su ve dahası bir diyaliz makinesi gibi vazgeçilmez bir teknoloji olduğu yönündeki metaforik algıları* ise oldukça düşündürücüdür. Günümüz açısından değerlendirildiğinde bağımlılığa varan bir akıllı telefon kullanımının ise örneğin başta göz kuruluğu gibi olumsuz fiziksel sonuçları (Park ve Ark., 2014) yanında, öğretmen adaylarında kişisel, özsel veya birtakım psikolojik olumsuz etkilere de neden olabileceği (Samaha ve Hawi, 2016) büyük oranda unutulmamalıdır. Diğer yandan öğretmen adaylarının sadece %10,8'nin bilinçli kullanım kategorisinde görüş bildirdikleri tespit edilmiştir. Bu sonuç teknoloji kullanımına ne kadar bilinçli yaklaşıldığı sorusuna da aynı zamanda küçük bir yanıt niteliğindedir. Oysaki özellikle öğretmen adaylarının akıllı telefonun bilinçli kullanımı noktasında daha çok metafor üretmeleri beklenen bir durum olurdu. Ancak araştırma sonunda ortaya çıkan tablo bilinçli kullanım yönündeki metaforik algıların oldukça düşük bir yüzde ile temsil edildiğidir.

Sonuç olarak, öğretmen adaylarının akıllı telefona yönelik algıları metaforik açıdan analiz edildiğinde ulaşılan metaforların büyük oranda özellikle Davis ve arkadaşlarının teknoloji kabul modeli alt bileşenleri ile olan benzerliği dikkat çekicidir. Yine öğretmen

adaylarının neredeyse bağımlılık düzeyinde akıllı telefonlarını kullandıkları ve beklenenin aksine bilinçli kullanım açısından yeterli bir algı düzeyinde olmadıkları ortaya çıkmıştır. Tabii bu araştırmanın önemli bir sınırlılığı nicel verilerle desteklenmemiş olmasıdır. Bu nedenle konuya ilişkin karma yöntemle veya yöntem çeşitlemesi yapılarak gerçekleştirilecek olan araştırmalarla daha genellenebilir ve destekleyici sonuçlara ulaşılması mümkündür.

Bu bağlamda akıllı telefonun bilinçli ve eğitsel amaçlı kullanımını özendirici birtakım etkinliklerin, özelde tüm öğretmen yetiştirme müfredatlarına eklenmesi genelde ise tüm sınıf yönetimi uygulamalarında öğretim elemanlarınca sürece dahil edilmesi gerekmektedir. Akıllı telefon bağımlılığının sınıf içi süreçlere etkilerini araştırarak daha fazla sayıda çalışmanın ileri düzeyde karma, veri çeşitlemesi vb yöntemlerle desteklenerek gerektiğinde projelendirilmesi ihtiyacının olduğu ve konuya ilgi duyan araştırmacıların teşvik edilmeleri gerektiği belirtilebilir.

Kaynakça

- Ada, S., & Tatlı, H. (2012). *Akıllı telefon kullanımını etkileyen faktörler üzerine bir araştırma*. Online: <http://ab.org.tr/ab13/bildiri/74.pdf>, 10.04.2015
- Akça, Y. & Özer, G. (2013). Teknoloji Kabul Modeli'nin kurumsal kaynak planlaması uygulamalarında kullanılması (The use of technology acceptance model in enterprise resource planning implementations). *Business and Economics Research Journal*, 3(2), 79-96.
- Aktaş, H. & Yılmaz, N. (2017). Üniversite gençlerinin yalnızlık ve utangaçlık unsurları açısından akıllı telefon bağımlılığı. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(1), 85-100.
- Arabacı, İ. B. & Polat, M. (2013). Dijital yerliler, dijital göçmenler ve sınıf yönetimi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(47), 11-20.
- Aydın, İ. S. (2011). Türkçe kavramının metaforik algılanma biçimleri. *Folklor/Edebiyat*, (66), 173-187.
- Bolat, Y. İ., Aydemir, M. & Karaman, S. (2017). Uzaktan eğitim öğrencilerinin öğretimsel etkinliklerde mobil internet kullanımlarının teknoloji kabul modeline göre incelenmesi. *GEFAD*, 37(1), 63-91.
- Çakır, F., & Demir, N. (2014). Üniversite öğrencilerinin akıllı telefon satın alma tercihlerini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29(1).
- Çelik, H. E., Yılmaz, V. & Pazarlıoğlu, V. (2010). Teknoloji kabul modeli ve bir uygulama. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 47(540), 35-44.
- Çivici, T., & Kale, S. (2007). Mimari tasarım bürolarında bilişim teknolojilerinin kullanımını etkileyen faktörler: Bir yapısal denklem modeli. *İnşaat Yönetimi Kongresi Bildiriler Kitabı*, 30-31.

- Dufau, S., Dun~abeitia, J.A, Moret-Tatay, C., McGonigal, A., Peeters, D., et al. (2011) Smart phone, smart science: How the use of smartphones can revolutionize research in cognitive science. *PLoS One* 6(9), e24974. doi:10.1371/journal.pone.0024974
- Davis, F. D. (1985). *A technology acceptance model for empirically testing new end-user information systems: Theory and results* (Doctoral dissertation), Massachusetts Institute of Technology, USA.
- Davis, F. D., Bagozzi, R. & Warshaw, P. (1989). User acceptance of computer technology: A comparison of two theoretical models. *Management Science*, 35(8), 982-1003.
- Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly*, 13(3), 319-339.
- Güneş, C. & Tezcan, R. (2017). Metafor nedir, ne değildir? Bahadır Kılcan (Ed.), *Metafor ve eğitimde metaforik çalışmalar için bir uygulama rehberi* içinde (ss. 1-14), Ankara: Pegem Akademi.
- Göğüş, Ç. G. (2014). *Teknoloji kabul modeli ve değiştirme maliyetinin müşteri sadakati üzerine etkileri: Muhasebe yazılım programları üzerine bir çalışma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze.
- Gökalliler, E., Aybar, A. S., & Gülay, G. (2011). Bir statü tüketimi göstergesi olarak Iphone markalı akıllı telefon algısı: üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Selçuk İletişim*, 7(1), 36-48.
- Gökçearslan, Ş., Mumcu, F. K., Haşlaman, T., & Çevik, Y. D. (2016). Modelling smartphone addiction: The role of smartphone usage, self-regulation, general self-efficacy and cyberloafing in university students. *Computers in Human Behavior*, 63, 639-649.
- Haug, S., Castro, R. P., Kwon, M., Filler, A., Kowatsch, T., & Schaub, M. P. (2015). Smartphone use and smartphone addiction among young people in Switzerland. *Journal of behavioral addictions*, 4(4), 299-307.
- Hootsuite. (2018). *Global digital report 2018*. <https://digitalreport.wearesocial.com/> (Erişim: 30.09.2018)
- Kwon, M., Kim, D. J., Cho, H., & Yang, S. (2013). The smartphone addiction scale: development and validation of a short version for adolescents. *PloS one*, 8(12), e83558.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. New York: Sage.
- Özbek, V., Alnaçık, Ü., Koç, F., Akkılıç, M. E. & Kaş, E. (2014a). Kişilik özelliklerinin teknoloji kabulü üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkileri: Akıllı telefon teknolojileri üzerine bir araştırma. *International Review of Economics and Management*. 2(1). 36-57.
- Özbek, V., Alnaçık, Ü., Koc, F., Akkılıç, M. E., & Kaş, E. (2014b). The impact of personality on technology acceptance: A study on smart phone users. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 150, 541-551.
- Park, J. S., Choi, M. J., Ma, J. E., Moon, J. H., & Moon, H. J. (2014). Influence of cellular phone videos and games on dry eye syndrome in university students. *Journal of Korean Academy of Community Health Nursing*, 25(1), 12-23.
- Patton, M. Q. (2005). *Qualitative research*. New York: John Wiley & Sons, Ltd.

- Polat, M. (2018). Derslerde akıllı telefon siber aylaklığı ölçeği (DATSAÖ): Üniversite öğrencileri için bir ölçek uyarlama çalışması. *Social Sciences Studies Journal (SSSJournal)*, 4(21), 3114-3127.
- Reese Bomhold, C. (2013). Educational use of smart phone technology: A survey of mobile phone application use by undergraduate university students. *Program*, 47(4), 424-436.
- Samaha, M., & Hawi, N. S. (2016). Relationships among smartphone addiction, stress, academic performance, and satisfaction with life. *Computers in Human Behavior*, 57, 321-325.
- Tatlı, H. (2015). Akıllı telefon seçiminin belirleyicileri: Üniversite öğrencileri üzerine bir Uygulama. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(2), 549-567.
- Taylor, S. & Todd, P.A. (1995). Understanding information technology usage: A test of competing models. *Information Systems Research*, 6(2), 144-176.
- Uğur, N. G. & Turan, A. H. (2016). Mobil uygulama kabul modeli: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 34(4), 97-125.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (5. Baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yucel, U. A., & Gulbahar, Y. (2013). Technology acceptance model: A review of the prior predictors. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 46(1), 89.

Investigation of Internet Usage and Social Exclusion - Social Inclusion of Individuals Who Diagnosed Orthopaedic Disability

Assist. Prof. Dr. Ece Emre Müezzini¹, Murat Arar², Ersin Giray Omaç³

Abstract: The purpose of this research is to examine the impact of internet usage in the social relations of orthopaedic disabled individuals and to display the impact of internet on social exclusion or inclusion while orthopaedic disabled individuals are going on with their lives. Participants of this study consist of 39 disabled individuals in total, 33% (n=13) of whom are females and 67% (n=26) are males who were determined with criterion sampling methods in Turkish Republic of Northern Cyprus. The questionnaire developed by Köten and Erdoğan in 2014 was used in order to determine the demographic information of orthopaedic disabled individuals and social exclusion scale was employed to identify their social exclusion status and internet usage features. According to the results obtained from the research, it was found out that orthopaedic disabled individuals who do not use internet for fun, or watch TV, series, movies, music, documentary or entertainment programs, participating in chat rooms and seeking information felt themselves socially excluded. In conclusion studies conducted on individuals with orthopaedic disabilities mention a point in common. Being in working life, doing sports, self-esteem and not living alone are related to the socialization and being among people of individuals with orthopaedic disabilities. This paper displayed that internet usage has a positive impact on individuals with orthopaedic disabilities in terms of social inclusion. Although the topics of other studies are different, results are supporting

---

¹ Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, ece.muezzin@kisbu.edu.tr

² ararmurat@hotmail.com

³ ersi.nomac@hotmail.com

each other and each study display the positive impacts of social inclusion of individuals with orthopaedic disabilities. It is recommended that qualitative studies should be conducted so that different variables which affect the social exclusion levels of individuals with orthopaedic disabilities can be displayed and more in-depth knowledge can be acquired.

Keywords: Orthopaedic disabled, Internet usage, social exclusion, social inclusion, communication

Ortopedik Engelli Bireylerin İnternet Kullanımları ile Sosyal Dışlanma ve Sosyal İçerilmelerinin İncelenmesi

Öz: Bu araştırmanın amacı ortopedik engelli bireylerin sosyal ilişkilerinde internet kullanımının etkilerini araştırmaktır. İnternetin ortopedik engelli bireylerin hayatlarını devam ettirirken sosyal dışlanma ya da sosyal içerilmelerine etkisini ortaya koymaktır. Bu araştırmanın katılımcıları Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde ölçüt örneklem yoluyla seçilen %33 (n=13) kadın ve %67 (n=26) erkek olmak üzere toplam 39 ortopedik engelli bireyden oluşmaktadır. Ortopedik engelli bireylerin internet kullanım özellikleri ve sosyal dışlanma durumlarını belirlemek için Köten ve Erdoğan (2014) yılında geliştirilen Sosyal Dışlanma Ölçeği ve demografik bilgi formu kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara İnterneti eğlenmek, TV, dizi, film, müzik, belgesel ya da eğlence programları izlemek, sohbet odalarına katılmak ve bilgi aramak amacıyla kullanmayan ortopedik engellilerin kendilerini sosyal olarak dışlanmış hissettikleri sonucuna varılmıştır. Sonuç olarak ortopedik engelli bireyler üzerinde yapılan çalışmalar ortak bir noktaya değinmektedir. Çalışma hayatında olmak, spor yapmak, özgüven ve tek başına yaşamamak, ortopedik engelli bireylerin insanların arasında olmaları ve sosyalleşmeleriyle ilgilidir. Bu makale, internet kullanımının, ortopedik engeli olan bireyler için sosyal içerilme açısından olumlu bir etkisi olduğunu göstermiştir. Diğer çalışmaların konuları farklı olsa da sonuçlar birbirlerini desteklemektedir ve her bir çalışma ortopedik engelli bireylerin sosyal katılımının olumlu etkilerini göstermektedir. Ortopedik engelli bireylerin sosyal dışlanma düzeylerini etkileyen farklı değişkenlerin gösterilebilmesi ve daha derinlemesine bilgi edinilebilmesi için nitel çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ortopedik engelli, İnternet kullanımı, sosyal dışlanma, sosyal içerilme, iletişim

Introduction

Development history of technology goes back as far as the history of human development. "When human history is examined it will be seen that there is a change and development. The hunter-gatherer type in the first civilizations reached to today's information society and a constantly renewed technology age as a result of this transformation (Çalık & Çınar, 2009). Internet and internet technologies which are being used in several fields of daily lives of people are providing conveniences to people. The increased interest of people in information and communication technologies results in diversification in communication environments, the power of social media is increasing on a daily basis, and socialization concept gains a new dimension (Vural & Bat, 2010). Lately people are socializing through social networks most famous of which are Facebook, twitter, and Instagram. According to Eijkman, social networks are improving the quality of our daily lives. Professional and social life are becoming more reportable, investigable, shared and learnable through social networks (Cited in Vural & Bat, 2010).

Convention on the Rights of Persons with Disabilities which was accepted by the United Nations defines a disabled person as "a person with long-term physical, mental, intellectual or perceptual disorder which prevents them from attending the society fully and effectively under the same conditions with other individuals (United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, 2006).

World Health Organization (WHO) offers a definition and classification of the concept "freedom" which emphasises the health dimensions based on the consequences of diseases. Deficiency "in terms of health means a deficiency or imbalance in psychological, anatomic or physical structure and functions." Disability means "the situation which occurs as a result of a deformity or deficiency in health which results in the loss or limitation of functioning capacity compared to a normal person". Disablement "in the field of health indicates a disadvantaged situation which prevents and limits the ability of a person for acting normally according to his/her age, sex, social and cultural status as a result of a deficiency or deformity". (World Health Organization, 2017)

The act no. 5378 on the people with disabilities which was published in Turkey on 1/7/2005, a person with disability is defined as “an individual who is affected by the attitudes and environmental conditions which restrict his/her full and effective participation in the society in equal conditions with other individuals due to losses in physical, mental, spiritual and emotional abilities at certain levels” (25868 numbered Official Gazette, 2005).

Generally orthopaedic disabilities are defined by Ataman (2003) as disabilities related to movement which occur as a result of dysfunctions of muscular, skeletal and joint systems caused by damages to the neural system, diseases, accidents and genetic problems.

The research conducted by Turkish Statistics Institute orthopaedic disabled person is defined as “people with insufficiency, deficiency and loss of function in the muscular and skeletal system. Shortness, deficiency, excess, lack, restrained action, deformity in arms, feet, legs, fingers and spine, muscular weakness, bone diseases, people with paralysis, cerebral palsy, spasticity and spina bifida are included in this group” (Turkish Statistics Institute Research on the Problems and Expectations of People with Disabilities, 2010).

MEB Special Education Services Regulation defines orthopaedic inadequacy as “the situation of the education performance and social harmony of an individual being negatively affected due to a disease, malfunction and disability in skeletal, muscular or joint systems. Disability which occurs as a result of the damage in neural system is defined as “the case where neurological deformation which occurs in growth process negatively affects the education performance and social harmony of the individual” (26184 numbered Official Gazette, 2006).

In the context of disability-related social exclusion concept, two different models are examined to detect the source of the problem. One of these models, “social model” relates the problem to the society whereas the other model, “medical model” argues that the problem is caused by the individual (Ergüden, 2008).

Methodological and conceptual problems/discussions emerge in studies conducted on disability. The topic of disabilities has been discussed from basically two aspects in social sciences. The first model claims that the source of disability should be sought in the individual and thinks that the solution is provided by modern medicine. According to this

approach which is called individual or medical model, the disabled person is different from the normal due to a deficiency or anomaly in his/her body. Individual disability model sees disability as the limitations on the vital activities of a person due to any deformity or disease which is from birth or which occurred later. Therefore, disability is a physical, mental or emotional status caused by the person himself. According to this model, the problems that disabled individuals suffer from are individual" (Giddens, 2004).

Focusing on the impacts of social determination in discussing the topic of disability created the second approach. According to this approach which is termed as "social model" (Oliver, 1990) social impacts that create disability are located in the centre. According to the social disability model, disability is a situation which emerges due to the social obstacles in front of people with loss of bodily functions which prevent them from being fully integrated in the society, and is beyond an individual problem (cited from Oliver by Köten & Erdoğan, 2014). According to the social model, disability occurs not due to inabilities but due to the restrictive, stigmatizing, discriminative and therefore preventive attitudes in the society (Arıkan, 2002).

According to this model which totally reverses the individual disability paradigm which occupies a certain place in the society, disability is not a personal tragedy; instead, it is the result of social pressure, and not the individual but the society lays in its foundations. This approach does not claim that there are biological, bodily, non-changing, given deformities or losses of skill from birth; it underlines that it is the society/structure/system which determines the exclusion or otherisation of the individual. Preventive barriers are experienced by people with disabilities in several fields such as housing, work, education, transportation, culture, leisure activities, health, other social services, civil rights and political rights (Cited in Köten & Erdoğan, 2014).

In recent years, in most developed as well as developing countries, "social inclusion" is in the centre of most social policy discussions which handle several problems related to a wide segment of society without observing any class discrimination. Actually social exclusion is a new term, but in terms of its content and the topics it covers; it is not a very new concept. Social exclusion covers and/or is related to poverty, unemployment, social

protection, inequality and discrimination which are basically social policy issues for which reason it became the most important subject of social political discussions and public interventions. Social exclusion and its opposite, social inclusion, which means being accepted by and integrated in the society, have become concepts which are most widely used in terms of resolving inequalities and decreasing their impacts due to the changes which especially affect the class structure of industrialised countries (Sapançalı, 2005). The concept of social exclusion was first introduced in 1960s in France. Later the concept evolved to include excessively poor and was defined as a social problem in 1970s. In the field of social policy, social exclusion as first used by Rene Lenoir in 1974 and included single-parent families, drug abusers, criminals, jobless people who do not receive unemployment benefits, and mentally and bodily disabled people among the socially excluded (cited in Köten & Erdoğan, 2014). These groups show that a rather wide segment of the society is socially excluded; furthermore, the unemployed and the poor were added to these groups in 1980s and the term “social exclusion” was explained with the phenomena of inequality and poverty basically (Çakır, 2002).

Each society has its distinct economic, cultural, legal, historical and political structures. For this reason, the groups of people who feel excluded show differences from one country to another. It is not possible to say who will be excluded every time and everywhere, and it is not possible to tell the opposite, either. As mentioned above, this is due to the relativity of the concept. Individuals with sufficient income and social status may feel excluded, too. At this point the characteristics of the society as well as personal characteristics come to the forefront, and the viewpoints and expectations of individuals gain importance (Sapançalı, 2005).

The social exclusion suffered by the disabled people can be examined in institutional, economic and psycho-social aspects. People with orthopaedic disabilities are excluded from several fields in the society and cannot benefit from opportunities that other segments of the society benefit from. People with disabilities face with institutional and economic difficulties in access to several services and the social exclusion experienced by people with disabilities can be discussed in terms of physical environment, employment, education, rehabilitation

and health services. In psycho-social terms, the impact of media and existing social structure are visible on the disabled individuals (Ergüden, 2008).

As regards internet access of the people with disabilities, the most important legal grounds in terms of international legislations is the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities signed by Turkey. The convention brings governments the obligation of making physical environment, information and communication technologies accessible by the people with disabilities. Particular emphasis is put on the issue of accessibility which is one of the most important obstacles in front of the people with disabilities as regards benefiting from goods, services and information technologies; access to information and accessibility was also widely debated in the convention and emphasised in several clauses (United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, 2006).

Another important legislation which provides positive discrimination in terms of information services for people with disabilities is the Communication Act no. 5809 (Official gazette 10/11/2008 issue 27050). In the paragraph k of the 4th article of this act, it is provided that special needs of the people with disabilities, the elderly and groups which need social protection, including usage of technological innovation, should be taken into consideration" (Communication Law, 2008).

With the discussed legislations and other following regulations, considerable steps have been taken in terms of developing the information services for the disabled. According to Kaye (2000) "Although the internet access rates of people with disabilities is lower than people without disabilities, some applications and projects are promoting and popularizing internet usage; thus, people with disabilities who acquire access to internet in their homes can benefit from this technology for a number of purposes." (Cited in Köten & Erdoğan, 2014).

The Importance of the Study: The purpose of this paper is to examine whether internet usage of people with orthopaedic disabilities leads to differentiation in social exclusion dimensions of their social relations or not. The basic problem of the study is "is there any difference between different internet usage purposes of people with orthopaedic

disabilities and their level of social exclusion?”vThe following sub-problems based can lead us to the answer of the basic problem:

- Is there a statistically significant difference between usage frequency of internet for fun, TV, series, music, documentaries or entertainment programs and social exclusion levels?
- Is there a statistically significant difference between usage frequency of internet for entering chatrooms and social exclusion levels?
- Is there a statistically significant difference between usage frequency of internet for searching information and social exclusion levels?

Method

This study is a quantitative research which is a descriptive method. In descriptive research model the case is examined as it is. The examined events, phenomena and situations are studied in detail and their relations with previous situations or events are investigated and an attempt is made to describe these relations (Tanrıöğen, 2009). Depending on this research model, quantitative data are collected, and social exclusion or inclusion perceptions of orthopaedic disabled individuals are performed based on their internet usage. Quantitative studies use research techniques which collect and analyse numerical data and reach judgments based on experiments, observations, documentations, researching and investigation (Sönmez & Alacapınar, 2011).

Sample

The universe of the research covers the individuals with orthopaedic disabilities who live in Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC). The research sample was determined with criterion sampling technique which is a purposive random sampling method. This sampling method can be used to create samples consisting of individuals, objects or situations with certain characteristics (Büyükoztürk et al., 2009). Therefore, in terms of

disability group, the criterion is that individuals in sample group would be people with orthopaedic disabilities.

Sampling of the research consists of 39 individuals with orthopaedic disabilities in total, 33% (n=13) of whom are females and 67% (n=26) of whom are males who were determined with criterion sampling method which is a purposive sampling model. The distribution of the sample in terms of gender is given in Table 1.

Table 1. Distribution of the sample according to genders

Gender	N	(%)
Female	13	33,3
Male	26	66,7
Total	39	100,0

33.3% of the people in the sample are females (n=13) and 66.7% are males (n=26). Distribution of the sample group as per their region is given in Table 2, their education status is given in Table 3 and their type of disability is given in Table 4.

Table 2. Distribution of the sample according to the region

Region	N	%
Nicosia	26	66,7
Kyrenia	7	17,9
Güzelyurt	2	5,1
Famagusta	2	5,1
İskele	2	5,1
Total	39	100,0

Of the people who constituted the sample, 66.7% (n=26) live in Nicosia, 17.9% (n=7) live in Kyrenia, 5.1% (n=2) live in Güzelyurt, 5.1% (n=2) live in Famagusta, and 5.1% (n=2) live in İskele.

Table 3. Education status of the sample

Education status	N	%
Elementary school graduate	7	17,9
Secondary school graduate	5	12,8
High school student	2	5,1
Open high school student	2	5,1
High school graduate	19	48,7
University graduate	4	10,3
Total	39	100,0

Of the people who constituted the sample, 17.9% (n=7) are elementary school graduates, 12.8% (n=5) are secondary school graduates, 5.1% (n=2) are high school students, 5.1% (n=2) are open high school students, 48.7% (n=19) are high school graduates and 10.3% (n=4) are university graduates.

Table 4. Types of disabilities of the sample

Type of disability	N	%
Leg	10	25,6
Foot spine and bone	25	64,1
Hips	1	2,6
Other	3	7,7
Total	39	100,0

Of the people who constituted the sample, 25.6% (n=10) are disabled from legs, 64.1% (n=25) are disabled from feet, spine and bones, 2.6% (n=1) is disabled from hips, and 7.7% (n=3) are disabled from other parts of their body.

Data Collection Tools

Social exclusion scale and personal information form are used in the research as data collection tools. Social exclusion scale: it was developed by Köten and Erdoğan (2014). There are 17 positive and 7 negative items in the scale which make up a total of 24 items. The general reliability of the scale was found very high with .885 Cronbach Alpha Coefficient. Exploratory factor analysis was conducted to reveal the structural validity of the scale. As a result of the Barlett test conducted, it was found out that there is a relation between variables which are subjected to factor analysis ($p=0.000<0.05$). While calculating the scale score, after the values assigned to items are added, the total is divided into the number of items (arithmetic mean). The score obtained from social exclusion scale changes between 1 and 3. An increase in social exclusion scale score indicates an increase in social exclusion. It is found out that the average of social exclusion level is 2.008, which indicates the medium level. Personal information form: "personal information form" was used which consisted of the questions as regards the demographic characteristics of the sampling group and questions which evaluate the internet usage habits as per the objectives of the research.

Analysis of Data

For the analysis of the data, percentage transcriptions, t-test, single-way variance analysis (ANOVA) methods were used as per the objectives of the research. The significance level in this study was taken as .05.

Results and Discussion

In this section the findings obtained as a result of the analysis of the research data are provided. As per the objective of the research, the findings obtained as a result of the statistical analysis which was performed with the purpose of responding relevant sub-problems are provided in order. Answer is sought to the question "Is there a statistically significant difference between usage frequency of internet for fun, TV, series, music, documentaries or entertainment programs and social exclusion levels?" which is the first

sub-problem of the study. Findings obtained as a result of the analysis conducted are provided in Table 5.

Table 5. Comparison of individual usage frequency of internet for fun, TV, series, music, documentaries or entertainment programs and social exclusion levels

Internet usage frequency		n	$\bar{X}$	ss	sd	F	p
Social exclusion	None	6	2,26	,106	2	6.83	,003*
	At least once a day	28	2,01	,175			
	At least once a week	5	2,16	,114	38		
	Total	39	2,07	,184			

*Difference is significant at $p < .05$ level.

As a result of the conducted analysis, statistically significant difference has been found between social exclusion and individuals who do not use internet at all, use internet at least once a day and use internet at least once a week ($p = .003$; $p < .05$). The multiple comparison analysis which was conducted in order to find the reasons of the difference between social exclusion and individual usage of internet for fun, TV, series, movies, music, documentaries or entertainment is provided in Table 6.

Table 6. Multiple comparison of individual usage frequencies of internet for fun, TV, series, music, documentaries or entertainment programs and social exclusion levels

I	J	I-J	p
None	At least once a day	,25185*	,004
	At least once a week	,10629	,529

The Post hoc test which was performed in order to find which comparison provides meaningful difference, significant difference was found in social exclusion dimension between groups who did not use internet at all and who used internet at least once a day ($p = .004$; $p < .05$). It is also seen that this difference is in favour of the individuals who never use internet who suffered more social exclusion.

Answer is sought to the question “Is there a statistically significant difference between usage frequency of internet for entering chatrooms and social exclusion levels?” which is the second sub-problem of the study. Findings obtained as a result of the analysis conducted are provided in Table 7.

Table 7. Comparison of individual usage frequency of internet for entering chat rooms and social exclusion levels

	Internet usage frequency	n	$\bar{X}$	ss	sd	F	p
Social exclusion	None	14	2,21	,196			
	At least once a day	9	1,94	,058			
	At least once a week	8	2,00	,121	2	5.88	,001*
	At least once a month	6	2,00	,163	36		
	At least once in				38		
	6 months	2	2,15	,054			

*Difference is significant at $p < .05$ level.

As a result of the conducted analysis, statistically significant difference has been found between social exclusion and individuals who do not use internet at all, use internet at least once a day, use internet at least once a week, use internet at least once a month and use internet at least once every six months ($p = .001$; $p < .05$). Multiple comparison was conducted to display the reasons of this differentiation which is presented in Table 8.

Table 8. Multiple comparison table of frequency of usage of internet for entering chatrooms by individuals and social exclusion levels

I	J	I-J	p
None	At least once a day	,274*	,001
	At least once a week	,219*	,019
	At least once a month	,212*	,048
	At least once in every	,065	,978
	6 months		

The Post hoc test which was performed in order to find which comparison provides meaningful difference, significant difference was found in social exclusion dimension between groups who did not use internet at all and who used at least once a day ($p = .001$;

$p < .05$), who did not use internet at all and who used at least once a week ($p = .019$; $p < .05$), and who did not use internet at all and who used at least once a month ($p = .048$; $p < .05$). It is also seen that this difference is in favour of the individuals who never use internet and suffered more social exclusion.

Answer is sought to the question “Is there any statistically significant difference between usage frequency of internet for searching information and social exclusion levels?” which is the last sub-problem of the study and findings are provided in table 9.

Table 9. Comparison of frequency of internet usage for searching information by individuals and social exclusion levels

Internet usage frequency	n	$\bar{X}$	ss	sd	F	p
Social Exclusion	None	5	2,28	,213	4.56	,017*
	At least once a day	25	2,03	,157		
	At least once a week	9	2,07	,179		
	Total	39	2,07	,184		

*Difference is significant at $p < .05$ level.

As a result of the conducted analysis, statistically significant difference has been found between social exclusion and individuals who do not use internet at all, use internet at least once a day, and use internet at least once a week ($p = .017$; $p < .05$). Multiple comparison was conducted to display the reasons for this differentiation which is presented in Table 10.

Table 10. Multiple comparison of frequency of internet usage for searching information by individuals and social exclusion levels

I	J	I-J	p
None	At least once a day	,251*	,012
	At least once a week	,211	,579

The Post hoc test which was performed in order to find which comparison provides meaningful difference, significant difference was found in social exclusion dimension between groups who did not use internet at all and who used at least once a day ($p = .012$;

$p < .05$). It is also seen that this difference is in favour of the individuals who never use internet and suffered more social exclusion.

As a result of the investigations conducted in the literature, no studies are detected on the internet usage of individuals with orthopaedic disabilities. Nevertheless, it is also noticed that there are only a few studies on the psychological patterns of individuals with orthopaedic disabilities. In this section, the results of the limited number of studies and the findings obtained in this research are discussed.

The study conducted by Genç and Çat (2013) on the “relation between the employment of the people with disabilities and social inclusion” displayed that professional rehabilitation resulted in positive developments on the psycho-social structures of people with disabilities. It has been displayed that the most desired situations by people with disabilities are working, producing, being part of the society, generating income, creating a family environment, being taken serious, being beneficial to others, using their capacity and skills, going out, developing friendly relationships and being self-sufficient. It was concluded that the workplace and general employment areas where the research was done offered by the people with disabilities this opportunity and opening of employment areas would make considerable contribution to their social inclusion level. In our study, it is displayed that individuals with orthopaedic disabilities feel more socially included when they use internet for fun, TV, series, movies, music, documentaries, entertainment programs, entering chatrooms and searching information. The study conducted by Genç and Çat (2013) and this study support each other. Both studies conclude that socialization has a positive impact on individuals with orthopaedic disabilities.

As regards other studies conducted on the psychological patterns of individuals with orthopaedic disabilities, the study titled “the impact of sports on the socialization of people with orthopaedic disabilities” displayed that there is a significant difference between the socialization levels of individuals with orthopaedic disabilities who are interested in sports at professional or amateur level (wheel-chair basketball players) and those who are only viewers (non-athletes). This finding led to the conclusion that sports play an effective role in the socialization of individuals with orthopaedic disabilities (Akçalar, 2007). One study on

the anger expression styles, self-esteem and life satisfaction of individuals with orthopaedic disabilities concluded that their constant level of anger, expression of anger, self-esteem and life satisfaction was a function of some factors such as education, economic status and social security (Şahin & Akpınar, 2016). Yumşak (2004) conducted a study to examine the relationship between self-esteem level of adolescents with visual and orthopaedic disabilities and their perception of social attitude towards themselves. The findings of the study showed that there is a positive relationship between self-esteem levels of adolescents with disabilities and their perception of social attitude towards themselves. According to the results of the study, it was found out that the possibility of suicide in individuals with orthopaedic disabilities showed differences depending on living alone or not. It is displayed that the suicide possibilities of individuals with orthopaedic disabilities who live alone are higher compared to individuals who do not live alone.

In all these studies conducted on individuals with orthopaedic disabilities mention a point in common. Being in working life, doing sports, self-esteem and not living alone are related to the socialization and being among people of individuals with orthopaedic disabilities. This paper displayed that internet usage has a positive impact on individuals with orthopaedic disabilities in terms of social inclusion. Although the topics of other studies are different, results are supporting each other and each study display the positive impacts of social inclusion of individuals with orthopaedic disabilities.

Conclusion

This paper sought an answer to the question “Is there a difference between usage purposes of internet by individuals with orthopaedic disabilities and their social exclusion levels?” the following conclusions are reached as a result of the analysis conducted.

It has been concluded that there is a statistically significant difference between usage frequency of internet for fun, TV, series, music, documentaries or entertainment programs and social exclusion levels of individuals with orthopaedic disabilities. It is found out that

individuals who do not use internet for fun, TV, series, music, documentaries or entertainment programs feel themselves more socially excluded.

It has been concluded that there is a statistically significant difference between usage frequency of internet for entering chatrooms and social exclusion levels of individuals with orthopaedic disabilities. It is found out those individuals who do not use internet for entering chatrooms feel more socially excluded compared to individuals who use internet for this purpose at least once a day, at least once a week, at least once a month and at least once every six months.

It has been concluded that there is a statistically significant difference between usage frequency of internet for searching information and social exclusion levels of individuals with orthopaedic disabilities. It is found out those individuals who do not use internet for searching information feel more socially excluded compared to individuals who use internet for this purpose at least once a day and at least once a week.

As a result, individuals with orthopaedic disabilities who use internet for fun, TV, series, music, documentaries or entertainment programs, entering chatrooms and searching for information feel more socially included. It is concluded that individuals with orthopaedic disabilities who do not use internet for fun, TV, series, music, documentaries or entertainment programs, entering chatrooms and searching for information feel more socially excluded.

In this research, quantitative data were collected and displayed on the internet usage purpose of individuals with orthopaedic disabilities and their social exclusion levels. It is recommended that qualitative studies should be conducted so that different variables which affect the social exclusion levels of individuals with orthopaedic disabilities can be displayed and more in-depth knowledge can be acquired.

References

- Ankan, Ç. (2002). Sosyal Model çerçevesinde engelliliğe yaklaşım. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 2(1), 12-21.
- Ataman, A. (2003) Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş. Ankara: Gündüz Eğitim.
- Akçalar, S. Ö. (2007). Ortopedik Engellilerin Sosyalleşmesine Sporun Etkisi. (Unpublished Master Thesis). Gazi University/ Health Sciences Institute, Ankara
- United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities. (2006), United Nations General Assembly. Retrieved from: www.un.org/disabilities/documents/natl/turkey.doc
- Communication Law No. 5809(2008), Official Gazette No.27050. Retrieved from www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/11/20081110M1-3.htm
- Çağlar, D. (2000). Aile eğitimi. Özel Eğitimde Aile Eğitimi Sempozyumu. Ankara.
- Çakır, Ö. (2002). Sosyal dışlanma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 17-85.
- Çalık, D. & Çınar, Ö. P. (2009) Geçmişten günümüze bilgi yaklaşımları bilgi paylaşımı ve internet. XIV. Türkiye’de İnternet Konferansı, Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Eijkman, H. (2008). Web 2.0 as a non-foundational network-centric learning space. *Campus-Wide Information Systems*, 25(2), 93-106.
- Ergüden, A. D. (2008). Sosyal Dışlanma Açısından Bedensel Engelli Bireylerin Yaşantılarının İncelenmesi. (Unpublished Master Thesis). Hacettepe University/ Social Sciences Institute, Ankara.
- Genç, Y. & Çat, G. (2013). Engellilerin istihdamı ve sosyal içerme ilişkisi. *Journal of Academic Inquiries*, 8(1), 363-393.
- Giddens, A., (2004). Sosyoloji. Senem Tüfekçioğlu, Funda Karapehlivan Şenel, Ayşe Nilüfer Durakbaşa (Transl.). Ankara: Kırmızı.
- Köten, E., Erdoğan, B. (2014). Engelli Gençler, Sosyal Dışlanma ve İnternet. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- MEB Special Education Services Regulation (2006), Official Gazette No. 26184. Retrieved from: https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111226_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeligi_son.pdf
- Law No. 5378 on Disabilities (2005), Official Gazette No. 25868. Retrieved from: www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.doc
- Law No. 5369 on Disabilities (2005), Official Gazette No. 25868. Retrieved from: www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/06/20050625-2.htm
- Oliver, M. (1990). *The Politics of Disablement*. London: Macmillan.
- Sapançalı, F. (2005). *Sosyal Dışlanma*. İzmir: Dokuz Eylül.

- Sönmez, V. & Alacapınar, F. G. (2011). Örneklandırılmış Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, G. & Akpınar, R. B. (2016). Ortopedik engelli bireylerin öfke ifade biçimleri, benlik saygıları ve yaşam doyumları. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 19(3), 197- 209.
- Tanrıöğen, A. (Ed.) (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Anı.
- Turkish Statistics Institute Research on the Problems and Expectations of People with Disabilities. (2010). Retrieved from: www.turkstat.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=244
- Vural, Z. B. A. & Bat, M. (2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi'ne yönelik bir araştırma. *Journal of Yasar University*, 20 (5), 3348-3382.
- World Health Organization. (2017). Disabilities. Retrieved from: <http://www.who.int/topics/disabilities/en/>
- Yumşak, Ş. (2004). Görme ve Ortopedik Engelli Ergenlerin Özsaygı Düzeyleri İle Kendilerine Yönelik Toplumsal Tutumları Algılamaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Unpublished Master Thesis). Ankara University, Institute of Educational Sciences, Ankara.